

ХУЛИАН КАРОН

БЛЯСЪКЪТ В ОЧИТЕ

КАКВО
НИ ИЗТРЪГВА
ОТ НИЩОТО?

ХУЛИАН КАРОН

БЛЯСЪКЪТ В ОЧИТЕ

КАКВО НИ ИЗТРЪГВА
ОТ НИЩОТО?

Превод: Нина Билева

© 2020 Fraternità di Comunione e Liberazione

ВЪВЕДЕНИЕ

„Що е човек, та го помниш, и син човечески, та го спохождаш?“¹ Каква сила имат днес тези думи от псалма, след като си дадохме по-ясно сметка за нашата нищожност, за нашата крехкост и безсилие, поради вирус, който сложи целия свят натясно! Наистина, колко много от нас са уловили в себе си – когато страхът ги е приклещвал или липсата на смисъл е вземала надмощие – желанието някой да се погрижи докрай за тях и да ги изтръгне от нищото, което беше надвиснало заплашително!

„Какво ни изтръгва от нищото?“ Това е въпросът, който трябваше да ръководи ежегодните духовни упражнения на Братство *Comunione e Liberazione*, най-важния акт в живота на Братството. Ако извънредната санитарна обстановка наложи да се откажем от тях – те трябваше да се проведат през април т.г., когато бяхме насред пълното затваряне, – то тя не заличи въпроса, който, напротив, придоби, именно в светлината на скорошните събития, още по-голяма специфична тежест. Изпратен предварително на всички, които щяха да участват в тях, за да благоприятства едно внимание към собствения опит и узряването на собствен личен принос, въпросът беше възприет едновременно като засягащ житейския опит – като предизвика незабавна благодарност – и като голям жест на

¹ Пс. 8:5.

приятелство. Това хвърля светлина и върху смисъла на думата „приятелство“: ние сме приятели, за да си помагаме да не се страхуваме от въпросите, дори тези, които ангажират и безпокоят, които нанаяват и разтърсват. Това, че сме заедно, не би могло да бъде приятелство, ако ги сложим по някакъв начин настрана.

Ако говорим за „нищо“, то е, защото съществуването на съвременния човек – тоест нашето лично и социално съществуване – по все по-ясен и внушителен начин, без особен шум или прокламации, и все пак, не без видими ефекти, изглежда белязано от нихилизма. Не намекваме за културно течение, а за екзистенциална ситуация. Точно тази ситуация ни интересува да разглеждаме, дори само в нейните съществени черти, не от любов към анализа или описанието, а със страстта на този, който желае да открие път, който да позволи на живота на всеки от нас да върви към изпълнението си, в дадените обстоятелства, каквито и да са те.

Текстът е разделен на шест глави и има за цел да очертае един път, който, именно доколкото се корени в един опит и в една история, да се предложи като принос към търсенето и очакванията на всички.

НИХИЛИЗМЪТ КАТО ЕКЗИСТЕНЦИАЛНА СИТУАЦИЯ

Какви характеристики има ниҳилизъмът, който, малко или много недвусмислено и съзнателно, се промъкна в нашия начин на мислене и на живот?

1. Подозрение относно устойчивостта на реалността и позитивността на живота

От една страна, ниҳилизъмът, за който говорим, се явява като подозрение относно изконната устойчивост на реалността: всичко свършва в едно нищо, дори ние самите. „От главозамайващото възприятие на ефимерната привидност на нещата се развива като отстъпление и лъжливо отрицание изкушението да мислим, че нещата са илюзия и нищо.“²

От друга – във връзка с първата, – той се явява като подозрение относно позитивността на живота, относно възможността за смисъл и полза от нашето съществуване, което прелива обикновено във възприемането на празнота, която заплашва

² L. Giussani, *L'uomo e il suo destino*, Marietti 1820, Genova 1999, p. 13; превод наш.

всичко, което правим, причинявайки остро отчаяние, дори в претрупани с работа и пълни с успехи животи, с графици, запълнени със срещи и планове за бъдещето.

Един известен филм от осемдесетте години, „Приказка без край“, намеква за тази ситуация по внушителен и въздействащ начин. Става дума за диалога между Гморк, „слугата на Силата, която се крие зад Нищото“, и Атрею, младия герой, призван да спре Нищото. „Хората се отказаха да се надяват. И забравят своите мечти. Така Нищото се шири“, казва първият. „Какво е това Нищо?!“, го пита вторият. „Това е празнотата, която ни заобикаля. Това е отчаянието, което *съсипва света, а аз се постарях да му помогна* [...]. *Защото е по-лесно да владееш този, който не вярва в нищо. И това е най-сигурният начин да спечелиш властта.*“³

В тези метафори и образи се изразява нещо от тази нагласа, която днес определяме с думата „нихилизъм“. Всички можем да го признаем: „нищото, което се шири“ в живота, „отчаянието, което съсипва“, „празнотата, която ни заобикаля“, тоест която се превръща в социален феномен.

Може би фактът, че трябваше да се спрем заради коронавируса, ни накара да размишляваме, както не ни се беше случвало отдавна, върху това кои сме, върху това как и от какво живеем, върху това какво съзнание имаме за себе си и за нещата. Както казва Толстой: „Струва си хората на нашето време само за минута да преустановят своята

³ *Приказка без край* (*Die unendliche Geschichte*, RFT 1984), режисьор и сценарист Волфганг Петерсен; превод наш.

дейност, да обмислят своето положение, да преценят потребностите на своя разум и своето сърце спрямо заобикалящите ги условия на живот, за да видят, че целият техен живот, всичките техни постъпки са постоянно крещящо противоречие с техните съвест, разум и сърце“.⁴

Ето как една млада гимназистка осъзна себе си, спирайки се да размисли. Пише ми: „През първата седмица от карантината смятам, че преживях като много други мигове на голямо униние. Идеята да стоя затворена въщи, без да виждам приятелите си, гаджето си, да не мога да изляза свободно ме ужасяваше. След това осъществих редица обаждания, които ме изстреляха отново. По-специално, това към един мой приятел, който при моето „добре съм, но не много“ задълба по-надълбоко. Говорейки с него, си дадох сметка, че отдавна не си задавах въпроси, нищо не ме засягаше, къде от страх, къде защото не исках да стигна до неудобни отговори. Давам си сметка обаче колко е глупаво да не си задавам въпроси, щом като не съм щастлива. Това, което най-много ме тревожи, е тишината, защото ме кара да мисля, изправя ме пред моите въпроси. За да избегна това да бъда надвита от нея, често, преди да заспя, правя така, че умът ми да е проникнат от мисли от всякакъв род, така че да не да си уреждам сметките със себе си, докато не настъпи моментът за спане. Притеснява ме отговорът, който някои въпроси могат да имат, опасявам се, че ще ме принудят да си уреждам сметките с

⁴ L. Tolstoj, «Il non agire», in Id., *Il risveglio interiore*, Incontri, Sassuolo 2010; превод наш.

части от мен, които не искам да опознавам, или че ще ме накарат да поема по труден път. Както каза моят приятел, предпочитам да живея в балон от усмивки, смях, моменти на униние и тъга, всички пределно умъртвени, станали смътни. Живея във въртележка от емоции, която един ден ме издига високо, а на другия ме пуска в най-мрачното униние; въодушевявам се през времето, в което изпитвам тази емоция, за да захвърля после всичко в чекмеджето на „хубавите преживявания“. Но си давам сметка, че на мен това не ми стига, аз искам много повече, искам нещо, което трябва да бъде задължително велико, защото – както казва Киркегор – „нищо ограничено, дори целият свят, не може да задоволи човешкия дух, който чувства нуждата от вечното“.

Преди време *Tracce* описа нихилизма, за който говорим, като „изтънчен враг, труден за улавяне и разгадаване, защото невинаги се явява с ясни черти [...], а много по-често има неосезаемата опаковка на невъзвръщаем амбалаж“.⁵ Неосезаема, и в същото време много конкретна, добавям аз. Един приятел студент го схващаше по този начин: „Нищото е много по-изтънчено и раболепно, отколкото съм си представял, малкото всекидневно нищо, което много пъти рискува да доминира в моите дни“.

Опитвайки се да сложим колкото се може повече на фокус проблема – който някои дори не виждат

⁵ Д. Перило, Интервю на К. Еспозито, *Нихилизмът съсед*, сп. *Tracce-Litterae communionis*, бр. 10/2019, с. 12-18. Сп. *Tracce-Litterae communionis* е международният месечник на движението Comunione e Liberazione.

или се инатят да не виждат, – можем да кажем: подозрението относно липсата на устойчивост на реалното и недоверието във възможността за смисъл и изпълнение на съществуването се преплитат и се подкрепят взаимно в този нихилизъм, който засяга всички ни.

Актуалната форма на нихилизма може да се опише, с две думи, като усещане за празнота извън нас (контекстът, в който живеем, който може понякога да премине в „балон от усмивки, смях, моменти на униение и тъга, всички пределно умъртвени, станали смътни“) и вътре в нас („давам си сметка, че на мен това не ми стига, аз искам много повече“); усещане за празнота, чието следствие е отслабване на отношенията с реалността, с обстоятелствата, които изглеждат в крайна сметка все безсмислени, неза заслужаващи да получат от нас истинско одобрение. Има нещо като вцепенение на Аз-а, което спира въвличането в това, което се случва, дори когато сме погълнати във водовъртежа от лудешки дейности; тези дейности, които внезапно и за определено време бяха прекъснати от коронавируса – така че, малко или много, бяхме всички по някакъв начин „принудени“ да помислим накъде отиваме, какво искаме да направим от живота си, за това, което действително може да му е опора.

Тази лудост не отпадна, може би, дори по време на затварянето; за мнозина просто си смени формата, модалността; така открихме, нека го кажем с думите на Луис, че „нищото е много силно – достатъчно силно, за да отмъкне най-хубавите години от живота на един човек не в сладки грехове, а в едно безрадостно примигване на

съзнанието над нещо неясно какво и неясно защо; в задоволяване на едно любопитство, толкова слабо, че е почти неосъзнато“.⁶ Мисля си за различните опити, задействани в това време, за да не се спираме върху твърде обезпокоителни въпроси, търсейки непосредствено удовлетворение чрез въртележка от стимули.

Вцепенение, примигване на съзнанието и както отбелязва Оруел в пророческия си роман „1984“, безразличие: „Хрумна му, че най-характерното за съвременния живот са не неговата жестокост и несигурност, а просто безперспективността, мизерията и безразличието“.⁷ Това е „безразличие“, което разяжда дълбините на Аз-а и което изкопава една дистанция, ров между нас и това, което се случва: „В това, което ме окръжаваше, нямаше нищо, [...] което би ме привличало“⁸, пише Достоевски.

Следователно, нищо не изглежда в състояние да ангажира наистина Аз-а. Отношенията, които все пак имаме, нещата, които все пак правим, ни отегчават, дори тези, които за известно време са ни въодушевявали.

Това е лицето, което е приел днес nihilизмът: една астения, отсъствие на напрежение, на

⁶ К. С. Луис, *Писмата на душевадеца*, Нов човек, София 2010, прев. Ралица Ботева, с. 39. Курсив наш.

⁷ Джордж Оруел, *1984*. В: Златна колекция XX век, том 40, Mediasat, Германия 2005, прев. Лидия Божилова, с. 69.

⁸ Фьодор Михайлович Достоевски, *Записки от подземиеето*. Във: Фьодор Михайлович Достоевски, *Записки от подземиеето. Играч на рулетка*, Захарий Стоянов, София 2019, прев. Димитър Подвързачов, Дамян Тодоров, с. 45.

енергия, загуба на насадата от живота, дълбоко свързана с отсъствието на нещо, което наистина да ни обземе. „Богатството е повече, но силата е по-малко: свързваща мисъл няма вече; всичко се е размекнало, всичко е отънало и всички сме отънали! Всички, всички, всички ние сме отънали!“⁹

2. Отпадането на един смисъл на висотата на живота

В едно стихотворение, написано, когато е бил едва седемнадесетгодишен, Чезаре Павезе дава израз на линеенето поради отпадането на смисъл, съразмерен с очакванията на човешкия живот: „Да вървя по улиците самотен, / измъчван постоянно от ужаса, / че виждам да се изпаряват пред очите ми / творенията, дълго бленувани; / да чувствам как отслабва в душата / пламът, надеждата... всичко... всичко / и да остана така без любов, / [...] / осъден на всекидневна тъга“¹⁰.

Преди месеци ми писа една млада студентка: „Напоследък, както никога досега, си дадох сметка, че преживявам моменти на едно нищо, моменти, в които характерното за хоризонта на моя живот е отпадането на желанието и аз изчезвам, живея наполовина. Нищото в мен говори под деликатна форма,

⁹ Фьодор М. Достоевски, *Идиот*, Народна култура, София 1971, прев. Иван Пауновски, с. 441.

¹⁰ Ч. Павезе, *На Марио Стурани*, Монца - Турино, 13 януари 1926 г.; превод наш.

подтиква ме да се щадя: към щадене на енергията ми, защото си заслужава да правя само това, което ми е на ума, без дори да отчитам други предложения; към щадене в отношенията, защото не си струва да споделям моите усилия. Въобще, подтиква ме към необходимия минимум и аз се оказвам отново все по-безчувствена и недоволна. Също в тези последни дни на ноември сякаш живея в гробовна атмосфера: при толкова много прекрасни поводи, като се започне от неочакваната връзка с първокурсниците до дипломирането на най-големите ми приятели, често се оказвам затворена в мислите си и усилията си. Та забелязвам, че съм в плен на нищото, на едно неразположение, което не мога да обясня“.

За същото преживяване наемква пасажът от едно друго писмо, което получих наскоро: „Стойки вкъщи без работа [заради изолацията, наложена от санитарната извънредна обстановка], започнах да изпитвам на гърба си какво е това нищо, което имаш предвид. Ако това време не е запълнено от нещо, което пребъдва, е именно напълно празно и аз съм нищо“.

Но това не е всичко. Към изтъкнатите характеристики се добавя, действително, и едно чувство за безсилие да сменим опаковката, която сме навлекли („неосезаемата опаковка на невъзвръщаем амбалаж“, казахме), да се повдигнем, сякаш не стигат усилията и дори някои стимули, които ни застигат отвън, да ни изправят отново на крака, да променят нашия поглед върху нас самите и върху нещата, да ни накарат да възприемем значимостта на реалността и да ни изкупят от празнотата, която чувстваме.

Това е болезнено преживяване, което обединява много наши съвременници. „Ала нищо не може

да попречи на все по-честото настъпване на онези мигове, в които абсолютната ви самота, усещането за всеобща празнота, предчувствието, че съществуването ви се доближава до болезнена и безвъзвратна катастрофа, се съчетават, за да ви докарат до състояние на реално страдание.¹¹

Затова папа Франциск твърди, че днес „тежката заплаха [...] е загубата на смисъла да живееш“.¹² Имаме нужда от нещо, което да е в състояние да пробуди цялото ни същество, което отново да ни отвори към провокацията на реалността, на обстоятелствата, за да можем да „изживяваме непрестанно и интензивно реалността“.¹³ Забелязваме, че простото случване на нещата не стига, намираме се в положението на този, който се опитва да се изкачи по склон и се подхлъзва отново назад, връща се на изходната точка. Пропадаме отново в нашето нищо. Не виждаме какво може да му се опълчи и не разбираме откъде да тръгнем. Затова сме дълбоко в дискомфорт със себе си.

Това е неразположението, идентифицирано при младите – което обаче се разпростира до всички – от психоаналитика Умберто Галимберти: „Младешките не са добре, но не разбират дори защо“.¹⁴

¹¹ Мишел Уелбек, *По-широко поле за борбата*, Колибри, 2013, прев. Красимир Кавалджиев, с. 12.

¹² Франциск, *Генерална аудиенция*, 27 ноември 2019 г.

¹³ Луиджи Джусани, *Религиозното чувство*, Itaca, Castel Bolognese 2019, прев. Венелина Станева, с. 151.

¹⁴ У. Галимберти, „На 18 години марш от къщи: нужна е 12-месечна гражданска служба“, интервю на С. Лоренцето, в-к *Кориере дела Сера*, 15 септември 2019 г.

„Тази фраза на Галимберти“, ми пише един млад приятел, „ми разкъса сърцето, защото описва перфектно живота ми в този период. Вече от месеци у мен има един вид неудовлетворение и тъга във всичко, което правя. Виждам, че това неудовлетворение е навсякъде, сякаш под маската на усмивките и на хилядите неща, които трябва да се свършат, царува нищото, едно отсъствие на истински смисъл, отсъствие на истинска радост. Тъй като липсва смисълът, остава само задължението, една излишна задлъжнялост, която ме дърпа още повече към дъното. Може би точно това е нихилизмът, за който често ни говориш. Това е проблем, който засяга моето съществуване. Наистина, сякаш животът сега е по-малко живот. А първото доказателство за това е, че всичко, което не върви според моите планове, се превръща във воденичен камък, който ме загробва. Стига едно нищо, нещо малко, което не върви, както бих искал, и аз рухвам, предавам се, отпускам се. Пред реалността съм сякаш примирен и тъжен. Въпреки маските, опитите да се преструвам, че няма нищо, напъните да вървя напред, забелязвам, че в крайна сметка при всички неща, които ми се случват и които виждам, съм тъжен, но не разбирам причината. Само преди няколко години беше обратното, трудностите бяха трамплини, не воденични камъни; сега нуждата, която тая в себе си, се опитвам да не я гледам, преструвам се, че я няма, преструвам се, че съм добре, нищо вече не ме учудва. Имам нужда от нещо голямо, което да победи нищото, в което съм пропаднал. Имам

нужда да разбере това, което ми се случва през деня, защото в това нищо не искам да остана.“

Отпускаме се, залагайки на банални неща, не-претенциозни, за да запълним по някакъв начин времето, което минава. „Нищото не го избираме, предаваме се на нищото“,¹⁵ защото, както е казал Малро, „няма идеал, на който можем да се жертваме“, за който можем наистина да се ангажираме, „понеже всички идеали ние познаваме само откъм лъжите им – а сме в неведение що е истина“.¹⁶

Въобще, настоящият нихилизъм не е вече този от едно време, който се нахвърляше героично срещу ценностите; днешният не е амбициозен: той има образа на един „нормален“ живот, но червив отвътре, защото нищо сякаш не си заслужава, нищо не привлича, нищо не обзема наистина. Това е нихилизъм, понасян пасивно, който прониква под кожата и води до умора на желанието, като маратонец, изтощен миг след като е тръгнал. Аугусто дел Ноче говори за „радостен нихилизъм“, „без безпокойство“, който би искал да удави „Августиновото *inquietum cor meum* [неспокойното мое сърце (лат.) – Б.пр.]“ в повърхностни наслади.¹⁷

¹⁵ С. Fabro, *Libro dell'esistenza e della libertà vagabonda*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2000, p. 28; превод наш.

¹⁶ Андре Малро, *Изкушението на Запада*, Фама, 2002, прев. Мария Коева, с. 84.

¹⁷ А. дел Ноче, *Писмо до Родолфо Куадрели*, непубл., 1984. „Днес общоприетият нихилизъм е радостният нихилизъм, без безпокойство (може би би могъл да бъде определен така поради отмяната на Августиновото *inquietum cor meum*)“.

3. Свободата пред алтернатива

В този контекст нашата свобода е изправена пред алтернатива. Нека се запитаме: можем ли да се ограничим с това да наблюдаваме дистанцирано зрелището на нищото, което напредва в нашия живот, както пише Уелбек? „Притаил се на кръстопътя на пространството и времето, / наблюдавам безучастно напредването на нищото.“¹⁸

Свободата може дори да реши да не вижда и да бяга: „ОК, в плен сме на нищото. Пфу, на кого му пука!“, заблуждавайки се, че разрешава проблема просто като отмества поглед. Във всеки случай можем да го направим. Едгар Морен, един от най-известните живи европейски мислители, отбелязва проникателно: „Разбрах, че източник на грешки и илюзии е прикриването на фактите, които ни безпокоят, упояването им и елиминирането им от нашия ум“.¹⁹ Като да кажеш: „няма зъб – няма болка; далече от очите, далече от сърцето“. Опитвахме се да направим всичко във времето на коронавируса. Ако Йов беше живял в тази наша епоха, неговият приятел Софар, за да го утеша от претърпените нещастия, щеше да му каже: „В моментите на изолация трябва човек да се развлича! Няма по-добър аналгетик от удоволствието!“.

Но вярно ли е? Можем ли наистина да успеем в намерението, което Дел Ноче приписва на ра-

¹⁸ М. Houellebecq, *Cahier*, La nave di Teseo, Milano 2019, p. 23; превод наш.

¹⁹ Е. Morin, *Insegnare a vivere. Manifesto per cambiare l'educazione*, Raffaello Cortina, Milano 2015, p. 14; превод наш.

достния ниҳилизъм, тоест да премахнем безпокойството на сърцето, или, както казва Морен, да елиминираме от ума си напредването на нищото? Всеки може да погледне собствения си опит и да прецени. Можем ли действително да разрешим по този начин проблема само отвърщайки лицето си на друга страна?

Някои като Андреа Момоитио притежават искреността да признаят непроходимостта на този път: „Преживяваш труден ден ли? Не се тревожи, изпращам ти една от онези глупави реплики, които продължаваме да пускаме по WhatsApp, макар че не ги намирам изобщо за забавни, макар че се чувствам циничка, която се опитва да накара другите да се усмихнат, докато всичко, което искам да направя, е да гледам *Hospital Central* [телевизионен сериал]. Пускам клип с моята колега Андреа Либа, мисля за глупави gif изображения, които да постна в Инстаграм, а после рухвам, защото не вярвам на нищо. Имам нужда да знам, че моя свят го има тук, но не е така. [...] Нямам какво повече да кажа, освен че съм отчаяна, че не проумявам цялото това веселие в атмосферата и целия този оптимизъм, многото покани за Zoom, многото есемеси, многото аплодисменти и многото тъпотии. [...] Не ми остава друго, освен да се науча да съжителствам с този гняв. Този гняв, който ме обзема и за който не знам кого да обвиня“.²⁰ По също толкова искрен начин Сол Агире признава, че е изработила рецепта, чиято несъстоятелност самата тя признава: „И ето ме тук да говоря глупости, [...] за

²⁰ А. Момоитио, в-к *Público*, 10 април 2020 г.

да видя дали случайно някоя от тях предизвиква усмивка на някое намръщено лице. Още веднъж, смехът като противоотрова на една твърде мрачна реалност. Смехът, често толкова презиран, е винаги моят лек“.²¹

Въпросът е, че искаме да живеем интензивно и че, както пише Симон Вейл, „никой [...] не се задоволява с това чисто и просто да живее [...]. Искаме да живеем заради нещо“.²² Отново Достоевски ни предупреждава: „Можеш да сгресиш в идеите, но не е възможно да сгресиш със сърцето си или да изгубиш съвестта си по грешка.“²³

Щом не е възможно да сгрешим със сърцето си, това какво предполага?

Можем дори да решим да не зачетем, като го премахнем, нашето неразположение, тоест проблема за онова нищо, което разяжда нашите дни. Но ето изненадата – болката остава. И още как! Безпокойството на сърцето може да бъде покрито, не премахнато; неудовлетворението може да бъде прикрито, не елиминирано. В нас има нещо, което не може да бъде в крайна сметка накарано да замълчи. Въпреки маските, които носим, и опитите да се преструваме, че няма нищо, като се стараем да вървим напред, сме тъжни и всичко е като воденичен камък, който ни смазва. Какво ти „няма зъб – няма болка“! Болката постоянства. Има в нас нещо, което издържа и надава глас. „Нещо не уми-

²¹ С. Агире, *El Español*, 3 април 2020 г.

²² S. Weil, *L'amore di Dio*, Borla, Roma 1979, p. 78; превод наш.

²³ F. Dostoevskij, *Lettere sulla creatività*, Feltrinelli, Milano 1991, p. 55; превод наш.

раше в душата ми, дълбоко в сърцето и съвестта ми, не искаше да умре и се проявяваше в парлива болка.²⁴

Какво издържа? Пише го Уелбек в писмото до Бернар-Анри Леви, което съм цитирал и друг път и което ми се струва, че засвидетелства по образцов начин човешката динамика, която описваме: „Изпитвах все по-често, колкото и да ми е мъчително да призная, желание да бъда обичан. [...] След кратък размисъл аз [...] се убеждавах всеки път в безумието на тази моя мечта [...]. Но размисълът не помагаше, желанието продължаваше да се появява – и трябва да ви призная, че се появява все още“.²⁵

Тогава да не се заблуждаваме и да не позволяваме някой да ни заблуждава, казвайки, че стига да погледнем на друга страна, за да „разрешим“ житейския проблем: ниҳилизмът намира опора най-вече в нас самите. И е нужно да обръщаме внимание на това.

Пред предизвикателството на коронавируса Изабел Койшет трябва да признае своето безсилие: „Всичко, което приемахме за даденост, го няма вече. И това, което се разгръща пред нас, е гъста мъгла, лишена от светлина. Признавам, че не умея да преживявам този час, тези минути, които стават вечни“.²⁶ Испанската режисьорка признава, че не успява да се изправи пред това, което се случва,

²⁴ Фьодор Михайлович Достоевски, *Записки от подземие*то, цит. пр., с. 96.

²⁵ Мишел Уелбек, Бернар-Анри Леви, *Публични врагове*, Факел експрес, 2017, прев. Александра Велева, с. 21.

²⁶ И. Койшет, в-к *ABC*, 31 март 2020 г.

на нея и на нас, и това ѝ предизвиква неразположение, което превръща изминаващите минути в кошмар, който изглежда без край. Сол Агире, от своя страна, описва опита от изолацията: „През първата седмица заточение изпитах страх. Не само поради вируса, а и заради възможността тъгата да ме посети. Имам предвид онази непоносима и трайна тъга, която замъглява зрението и живота. Не съм го споделяла с никого, защото знам какво щяха да ми кажат: бъди щастлива, прави планове, открий решения“.²⁷

4. Неузкоренимостта на желанието

Какво става очевидно в тези реакции, в тези искрени и открити изповеди? Пребъдването на тази изначална структура на човешкия Аз, към която принадлежи желанието за изпълнение, да бъдеш обичан и да обичаш, да познаеш изчерпателното значение на себе си и на реалността. Зашеметяващо е да я видиш как изплува у някого като Уелбек. Нямаме власт върху изконната посока на нашето желание, върху напрежението, през което преминава в дълбините нашето същество. Това е, на което даде глас по незабравим начин Августин: *Fecisti nos ad te et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.*²⁸ Точно тази изначална наклонност

²⁷ С. Агире, *El Español*, 10 април 2020 г.

²⁸ Св. Аврелий Августин, *Изповеди* I, 1, Изток-Запад, София 2006, прев. Анна Б. Николова, с. 9. ...[че] си ни създал за Тебе, и неспокойно е сърцето ни, докато не намери в Тебе покой

на сърцето известява себе си, в своята непоклатимост, може би под други имена, именно на дъното на ниҳилизма, станал днес културна одежда и социален феномен.

Кой е тогава първият ход на този, който не иска да живее, бягайки от проблем, който не умее да разреши? Да признае, че точно в този контекст на празнота откъм смисъл има нещо неукротимо, неизкоренимо, което устоява на ниҳилизма и на всеки рационалистичен цинизъм. Какво издържа? Моят Аз, непоклатим.

Ако съм внимателен, трябва да призная постоянството на една елементарна структура на моя Аз, на мен, който все пак понасям празнотата откъм смисъл, в която съм затънал, тъй като тя от известно време е станала „климат“, „култура“. Колкото повече нищото се шири, толкова повече раните и очакванията на нашето човечество изплуват с цялата си сила, вече не покрити от културни диалектики и от колективните планове, които нямат вече захват: това са очаквания и рани, които изплуват в най-елементарния си образ, без доспехите на твърде много речи. „Нещо не умираше в душата ми“, казва Достоевски. А Честъртън отбелязва: „Едва когато претърпите корабкрушение не на шега, откривате не на шега това, което ви е нужно“.²⁹

С избухването на епидемията от коронавирус видяхме това изненадващо: след като се събудихме от вцепенението си, изплуваха въпросите. „Бяхме в епоха – твърди Маурицио Маджани, интервю-

²⁹ G.K. Chesterton, *Le avventure di un uomo vivo*, Mondadori, Milano 1981, p. 62; превод наш.

иран от *Tracce*, – която изглеждаше приключила. В която не можеше да се случи вече нищо, всичко имаше своя логика, безупречна. Системата не можеше да бъде засегната. [...] Обаче един земен тръс надипли тази неподвижна шир и направи от нея смущаващ пейзаж.“ Какъв беше първият резултат от това земетресение? Въпросите. „Необходимо е да си задаваме всеки въпросите, защото ни поставят в не толкова тясно пространство, махат ни от решетките на затвора, в който се заточихме. [...] В суматохата, в нашия хаос ние можем да се водим към разума, към положение на зрялост. Как? Именно питайки. Задавайки въпроси.“ Пред въпросите се успокоява „наглостта, надменността“,³⁰ която толкова често ни съпътства.

Предизвикани от едно главозамайващо обстоятелство, въпросите извършиха пробив в стените на зоната на комфорт, в която се бяхме приютили. Балонът стана на парчета: „Живяхме прекалено дълго под упойка“, казва Нурия Лабари, „бидейки част от твърде често сбъркана в основите си система“.³¹ Изпитяхме на гърба си това, което Джусани твърди в десета глава на Религиозното чувство: „Човек, който рядко се е сблъсквал с действителността, защото например е трябвало да посреща малко трудности, ще има слабо чувство за самосъзнание и по-слабо ще усеща силата и вибрацията на своя разум“.³²

Има моменти, в които реалността ни блъска толко-

³⁰ М. Маджани, „Промяната на живота“, интервю под редакцията на Алесандра Стопа, сп. *Tracce-Litterae communionis*, бр. 5/2020 г., с. 15-16.

³¹ Н. Лабари, в-к *El País*, 18 март 2020 г.

³² Луиджи Джусани, *Религиозното чувство*, цит. пр., с. 139.

ва мощно, че е много трудно да притъпим удара ѝ, да избегнем или да игнорираме провокацията ѝ. Това, което се случва, пробуди – със съдействието на нашата свобода – вниманието ни, задвижвайки отново нашия разум, освобождавайки смисловите въпроси, които изразяват неговата природа. Говоря за тази неотложност от смисъл, която ни съставлява и която досегът – приет – с голата реалност изкара отново на повърхността по внушителен начин. Точно в този смисъл говорихме за „пробуждане на човешкото“.³³

5. Вук, който прегполага отговор

Колкото повече нихилизмът напредва, толкова повече става непоносимо да живеем без смисъл, толкова повече надава глас неразрушимото желание да бъдем желани, да бъдем обичани.

Това е, което се случва на блудния син,³⁴ за когото говори Евангелието: колкото повече затъва, толкова повече изплува изненадващо у него тъгата по баща му. Но дори тези, които мислят, че нямат баща, забелязват, че желанието да бъдат обичани не престава, непоколебимо, както доказва писмото на Уелбек до Бернар-Анри Леви. Това желание не отпада, не угасва. „Нашето време е мнително към думите, избягва догмите. И все пак, познава сми-

³³ Срв. Хулиан Карон, *Пробуждането на човешкото. Размисления от едно главозамайващо време*, Вур, Милано 2020.

³⁴ Лук. 15:11-32.

съла на желанието.³⁵ Чехов отбелязва по въпроса, че за да схванем кого имаме пред себе си, желанието е точката, в която трябва да гледаме: „Когато преди ми се искаше да разбера някого или себе си, аз вземах предвид не постъпките [както често сме изкушавани да правим, най-вече към самите себе си: с моралистично ожесточение блокираме лесно погледа си върху това, което сгрешим, за да можем после да се осъждаме], в които всичко е условно, а желанията“.³⁶ Това е, което прави Исус: какво гледа у самарянката? Нейното желание. Той се обръща към жаждата на тази жена: „Аз имам вода, нова вода, различна, единствената, която утолява твоята жажда“.³⁷ В този смисъл Чехов заключава: „Каж ми какво искаш, и аз ще ти кажа какъв си“.³⁸

Нашето желание, това, което истински и дълбоко искаме, идентифицира изконния облик на нашия Аз. Джусани казваше: „Смятам, че това мое постоянно позоваване на желанието, което ми идва от житейския ми опит, [...] е едно от нещата, което прави по-симпатично [по-интересно] това, което казвам, защото е нещо очевидно човешко,

³⁵ E. Varden, *La solitudine spezzata. Sulla memoria cristiana*, Qiqajon – Comunità di Bose, Magnano (Bi), 2019, p. 143; превод наш.

³⁶ Антон Павлович Чехов, „Скучна история“. В: Антон Павлович Чехов. *Разкази и повести*. Том 2, Народна култура, 1987, прев. Илиана Владова, с. 297

³⁷ Срв. Иоан. 4:4-42.

³⁸ Антон Павлович Чехов, „Скучна история“, цит. пр., с. 297.

но е най-малко възприеманото от всички неща³⁹. Наистина, мнозина биха искали да го задушат, да гледат на друга страна, да го стъпчат.

Как да живеем в тази ситуация? Откъде да тръгнем, за да си върнем отново живота, който рискуваме да загубим? Този въпрос изразява една екзистенциална неотложност, той е като жило в плътта. Поради непоколебимостта на желанието, което издържа въпреки ширенето на нищото и което прави драматичен живота, карайки да пари още повече въпросът, ние сме на кръстопът: или да се примирим, гледайки на друга страна, преструвайки се, че няма нищо, и подигравайки се на себе си, или да удовлетворим неотложната нужда на сърцето, която никой не може да угаси, като оставим нашето желание да вика. Можем да признаем реалното, като започнем от нашия дискомфорт, и да изкрещим жаждата си за изчерпателен смисъл, за пълно удовлетворение.

Но... разумно ли е да викаме, щом – в крайна сметка – няма нищо? Понякога откриваме, че сме обезсърчени, уморени да викаме. Друг път преобладава съмнението, че си заслужава да викаме. Причината за това обезсърчение, за това съмнение е, че приемаме за даденост съществуването на вика на сърцето, на това желание, което издържа на всякакъв нихилизъм. Но съществуването на вика, на въпроса, на желанието е най-малко даденост от всички неща. Веднага щом размислим над него,

³⁹ Братство *Comunione e Liberazione (FCL)*, *Аудио-визуална документация*, Ден за размишление за семейните, Милано, 23 януари 1977 г.

започваме да се учудваме от неговото съществуване. И така, какво предполага съществуването на вика?

Ако има вик, има отговор. Твърдение от този род ни се оказва понякога трудно за разбиране и приемане. Причината е тази, която казахме: ние приемаме за даденост вика. Използвайки докрай разума, верен на това, което излиза наяве в опита, Джусани идентифицира един постоянен закон: „Самото съществуване на въпроса предполага съществуването на отговора“.⁴⁰ Колкото и да е мистериозен, отговора го има. Съдържа се във въпроса (в тази посока в цитираното интервю Маджани отбелязва, че отговорът „е вече във въпроса“⁴¹). Действително, напирва Джусани, „се отстранява въпросът, когато се отрича съществуването на отговор“.⁴²

Аз-ът на всеки от нас “е глад, жажда и страст към крайния обект, който доминира над хоризонта, но винаги се намира над него“.⁴³ Въпросът за смисъл, за любов, за изпълнение е имплицитно утвърждаване „на крайния въпрос [Очевидно грешка на преводача – има се предвид отговор; Б. пр.], който се намира извън осезаемите форми на живот“, но го има. Защо знам, че го има? Защото – повтарям – неговото съществуване се съдържа в самия динамизъм на моята личност, в структурата от потребности на моята човешкост. „Ако премах-

⁴⁰ Луиджи Джусани, *Религиозното чувство*, цит. пр., с. 77.

⁴¹ М. Маджани, „Промяната на живота“, цит. пр., с. 15.

⁴² Луиджи Джусани, *Религиозното чувство*, цит. пр., с. 76.

⁴³ *Пак там*, с. 67.

нем хипотезата за нещо, което е „по-висше“, противоестественно ще задушим тези потребности.⁴⁴

Въпросът за изчерпателен смисъл, за пълно обяснение е съставляващ нашия разум, той е негово върховно изражение. Самото му поставяне ни „принуждава“ да утвърждаваме съществуването на отговора, макар и отвъд хоризонта на това, което ние преценяваме. „Това обяснение [разумът, Азът] не може да се намери в рамките на житейския опит [...]. Ако искаме да спасим разума, да бъдем последователни по отношение на тази енергия, която ни определя, ако искаме да не я отричаме, то нейната сила ни принуждава да утвърдим, че изчерпателния отговор се намира отвъд хоризонта на нашия живот.“⁴⁵ Той не съвпада с нищо от това, което мога да схвана, не знам какво е, но знам, че го има. В противен случай нямаше да има вик, не бихме могли да си обясним съществуването на въпроса.

Когато премахнем категорията на възможността, която е самата наклонност на разума, когато поради трудност да утвърдим отговора, поради неговата несводимост към хоризонта на това, което може да се схване, казваме: „Няма го, не е възможно да го има“, отричаме разума в самата му същност, потискаме неговия жизнен динамизъм. Ако се загубя в гора, да викам „Помощ!“, би било

⁴⁴ *Пак там*, с. 160.

⁴⁵ *Пак там*, с. 162. Малко по-нататък, на същата страница, Джунгани продължава: „Най-голямото постижение на ума е осъзнаването на съществуването на нещо непознато, недостижимо, към което е насочено цялото движение на човека, защото зависи от него. Това е представяне на *тайнството*“.

най-разумното действие. Но викането предполага възможността да има някого, който чува моя вик. Наистина, колкото и да е далечна, не мога никога да изключа абсолютно възможността някой друг да ме чува – възможност, която препраща към съществуването на други. В противен случай би било нелепо да викам. Да не допускам съществуването на отговора, в казания смисъл, би означавало да отричам въпроса – който обаче го има, – да отричам устрема на разума, да изневеря на порива на желанието. Ето, тази „иррационалност“, това „отчаяние“⁴⁶ е онова, от което съвременният човек, тоест всеки от нас, е силно изкушаван поради трудностите, които среща по пътя.

6. Едно „Ти“, което да възприеме Вика

Викът – като израз на неотложността за смисъл на разума, на желанието за изпълнение на сърцето – принадлежи към природата на човешкото същество; може да бъде приглушен, отслабен, оспорван, но не изкоренен, нито от нас самите, нито от другите; не е в наша власт да го направим. Той е „най-големият белег на величие и благородство в човешката природа“⁴⁷ пише Леопарди. Разбира се, по различни начини сме изкушавани да не го зачетем и често констатираме колко е трудно да се отворим и да останем

⁴⁶ Срв. *пак там*, с. 98-101 (В превода на български се говори за „рационализъм“ – Б. пр.).

⁴⁷ Джакомо Леопарди, *Мисли*, LXVIII, *алтера* Делта Ентъртейнмънт ЕООД, София 2009, прев. Владимир Градев, с. 90.

верни към целия му обхват. В някои моменти от за-
тварянето, както от мнозина беше засвидетелствано,
го усетихме да излиза на повърхността по-отчетливо,
по-безпощадно. В други моменти той е като някакъв
глад, който е склонен да отстъпва поради трудността
да намери храната, която да го удовлетвори, или като
търсене, което отслабва, защото не вижда да се поя-
вяват признаци на това, което търси.

Наистина, кога въпросът се пробужда в целия си
обхват? Когато открием пред себе си присъствие,
което отговаря, присъствие на висотата на нашето
търсене на цялост. Следователно, не ни е трудно
да си представим как ли се е издигнал силно, неу-
държимо викът на слепия Вартимей, когато узнал,
че приближава Някой, за Когото бил чувал, че от-
говаря на дълбокото житейско търсене на хората.

„И когато Иисус излизаше из Иерихон с учени-
ците Си и с множество народ, синът Тимеев, Вар-
тимей, който беше сляп, седеше на пътя и просе-
ше. И като чу, че това е Иисус Назорей, той взе
да вика [Викаме към някого. Сигурно са минали
много хора близо до Вартимей, но едва когато чул,
че говорят за този Човек, Някой с някакво име и
фамилия, започнал да вика]: [...] Сине Давидов,
Иисусе, помилуй ме! Мнозина го мъмреха, за да
млъкне; но той още повече викаше: Сине Давидов,
помилуй ме! Иисус се спря и заповяда да го пови-
кат. Викат слепия и му казват: дерзай, стани, вика
те. Той хвърли горната си дреха, стана и дойде при
Иисуса. И отговаряйки му, Иисус го запита: какво
искаш да ти сторя?⁴⁸

⁴⁸ Марк. 10:46-51.

Оттогава, откакто Исус нахлу в историята, има на житейския хоризонт на хората едно Присъствие, към което да викат, Някой, Който при вика на всеки от нас ни пита: „Какво искаш да ти сторя?“. Има Някого, Който възприема нашия вик, Присъствие, което никой не може вече да изтрие, до-толкова е Факт, който е настъпил и който настъпва, който пребъдва в историята. Възможността да Го срещнем е дадена на всеки от нас. Каквато и да е ситуацията, в която се намираме, сухотата или умората, от които сме връхлетени, неспособността да бъдем погълнати от нещата или нищото, което ни напада, нищо няма да може да ни помогне да избегнем – каквато и позиция да решим пък да заемем – да бъдем застигнати, да чуем да отеква, да кънти въпросът на Христос като отправен лично към нас: „Какво искаш да ти сторя?“. И нищо няма да може да ни попречи да отговорим като слепия Вартимей: „Да прогледам, Учителю!“⁴⁹ да мога да виждам, тоест да изпитам Твоята привлекателност, която ме издърпва от нищото.

Християнската компания е съставена от тези, които като Вартимей са засекали и приели това Присъствие, способно да долови вика на нашата човешкост, пробуждайки една изконна, непоколебима любов към нас самите, една иначе немислима нежност към нас самите, подкрепяйки човешкия път, за да не се подхлъзне в нищото.

⁴⁹ Марк. 10:51.

„КАК ДА Я ЗАПЪЛНЯ ТАЗИ ЖИТЕЙСКА БЕЗДНА?“

Въпросът, който поставихме в центъра на вниманието си, е фундаментален: „Какво ни изтръгва от нищото?“. Как можем, в неизбежната житейска драма, да не се поддадем на уязвимостта си и безсилието си? Какво може да отговори на празнотата откъм смисъл? Ударът, предизвикан от коронавируса, който разтърси всеки от нас, карайки ни да се страхуваме за живота си, обостри още повече въпроса, поставяйки ни в положение да отсяваме по-ясно опитите за отговор.

1. Негостатъчни опити

а) Обосновки, които не заковават вече никого

Някои мислят, че стига някаква реч, за да победим предизвикателството на нищото, което напредва. Но чистите речи, както нашият опит ни показва, не стигат. Една мисъл, една философия, един психологически или интелектуален анализ не са в състояние да отрищат човешкото, да вдъхнат отново живот на желанието, да възродят Аз-а. Библиотеките са пълни с такива и чрез Мрежата всичко е на една ръка разстояние, но нищото все пак се шири.

Тази недостатъчност осъзнаваме, колкото повече обръщаме внимание на това, което се надига дълбоко във всеки от нас. „В човешкото същество се разиграва нещо, което бива затъмнено, премахнато, игнорирано, изкривено. Как да проникнем в тази броня и как да узнаем дали това е неговият изконен стремеж? Ангажирани в изучаването на човешкото поведение, твърде често пренебрегваме човешкото объркване.“⁵⁰

Колко много думи от тези, които чуваме и дори казваме, блуждаят! Това разобличава Шекспир по своя хаплив начин: „Успява да каже в една минута повече нищо, отколкото който и да било друг... Смисълът в думите му е колкото две пшеничени зърна в две крини плява. Дириш го цял ден и като го намериш, оказва се, че не си струвал диренето“.⁵¹ Смисълът може да блуждае с обосновки, лишени от реално съдържание. „Интелектът [...] е винаги изкушаван да се отклонява към игра на понятия, от които може да се остави да бъде очарован, без да си даде сметка, че така е прекъснал връзката, която го свързва с реалното.“⁵² С две думи, не е достатъчно да предлагаш понятия, колкото и да са коректни и правилни; не това може да завладее живота и да утоли жаждата, която го характеризира. Не е дори една „религиозна реч“ – „просто струпване на несъгласувани помежду

⁵⁰ A.J. Heschel, *Chi è l'uomo?*, SE, Milano 2005, p. 18; превод наш.

⁵¹ Уилям Шекспир, *Венецианският търговец*, Първо действие, Първа сцена. В: Комедии. Том II. Народна култура, София 1971, прев. Валери Петров, с. 37.

⁵² F. Varillon, *L'umiltà di Dio*, Qiqajon – Comunità di Bose, Magnano (Bi) 1999, p. 30; превод наш.

си идеи, които не вдъхновяват никого⁵³ – това, което може да увлече днешния човек. Не е достатъчно да имаме религиозно виждане, да говорим за Бог, за трансценденцията или за божественото, за да излезем от блатото на nihilизма. Можем да бъдем културно религиозни или дори християни, а да изпитваме празнотата на съществуването до отчаяние, отвъд думите, които се казват, и ценностите, които се провъзгласяват. Няма да бъдат абстрактните и нравоучителни проповеди – независимо дали религиозни, или светски – това, което ще ни изтръгне от нищото. Затова Евдокимов пише: „Речите не стигат вече, часовникът на историята отбелязва часа, в който не е вече само въпрос да говорим за Христос, колкото по-скоро да станем Христос, място на Неговото присъствие и на Неговото Слово“.⁵⁴ Понятията, дори когато са все свършени, не успяват да произведат дори късче от това, което може да победи нищото. Гнозисът, в която и да е версия, не е конкурентоспособен на екзистенциалния nihilизъм, конкретен. И не е достатъчно да сменим понятията и да увеличим интелектуалните си познания, за да се справим.

Достоевски изразява по свой начин нетърпимостта към празно говорене за реален опит: „Това пустословие за собствено удоволствие, всички тези непрекъснати общи приказки, това повтаря-

⁵³ Франциск, Апостолическо напътствие *Evangelii gaudium*, 147, Католическа Апостолическа Екзархия в България, прев. Момчил Методиев, с. 114.

⁵⁴ P.N. Evdokimov, *L'amore folle di Dio*, San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2015, p. 63; превод наш.

не на все едно и също, все едно и също... дотам ми опротивяха, че... червя се, когато и други, не аз даже, говорят тия неща в мое присъствие“.⁵⁵ Но причината за тази нетърпимост – която в наше време е станала проникваща и която ние самите изпитваме в първо лице – е посочена от Фон Балтазар: „В свят, който вече не се смята за способен да утвърждава красотата, аргументите в полза на истината са изчерпали своята сила за логичен извод: тоест, силогизмите се въртят според предварително зададения ритъм, като ротативки или електронни калкулатори, които трябва да изплюят определен брой данни на минута, но процесът, който води до извод [от тези разсъждения, от тези силогизми], е механизъм, който не заковава вече никого, и самият извод не заключава повече“.⁵⁶ Можем да казваме все пак верни неща, но в мярката, в която те не се случват пред очите ни като конкретна красота, която привлича – *pulchritudo est splendor veritatis*,⁵⁷ красотата е блясъкът на истината, твърди св. Тома, – не заковават вече никого, нито нас, нито другите. Наистина, казва отново Фон Балтазар, „ако на *verum* му липсва онзи *splendor*, който за Тома представлява

⁵⁵ Ф. М. Достоевски, *Престъпление и наказание*, Народна култура, София 1977, прев. Георги Константинов, с. 146.

⁵⁶ H.U. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica*, vol. I, Jaca Book, Milano 2005, p. 11; превод наш.

⁵⁷ «*Pulchritudo consistit in duobus, scilicet in splendore, et in partium proportione. Veritas autem habet splendoris rationem et aequalitas tenet locum proportionis*» (San Tommaso, *Commentum in Primum Librum Sententiarum*, distinctio III, quaestio II, expositio primae partis).

белегът на красотата, то познанието за истината остава и прагматично, и формалистично“.⁵⁸

b) Умножаване на правилата

Други мислят, че противоотровата на екзистенциалния нихилизъм е някаква етика. Така се умножават призивите към дълга, към „нещата, които трябва да се свършат“, които могат дори да събудят послушание, почитание с оглед на собственото оцеляване и на различните условности, но не отговарят ни най-малко на дискомфорта на Аз-а, на неговата спешна нужда от смисъл. „Тъй като липсва смисълът, остава само задължението, една излишна задължнялост, която ме дърпа още повече към дъното“,⁵⁹ каза младият приятел, цитиран по-горе. Това е схващане, добре изразено от Толстой: „Винаги след такива пробуждания Нехлюдов си изграждаше правила, които смяташе да следва винаги: пишеше дневник и започваше нов живот, който се надяваше никога вече да не промени – *turning a new leaf* [обръщане на нова страница (англ.)], както той си казваше. Но всеки път [...] той отново падаше, и често пъти по-ниско, отколкото преди“.⁶⁰ Етиката, дори когато може да бъде споделена, не стига. И отново Фон Балтазар ни разкрива дълбоката причина за това: „Ако на *bonum* [добро (лат.); Б. пр.] липсва тази *voluptas* [това очарование, което

⁵⁸ H.U. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica*, op. cit., p. 138; превод наш.

⁵⁹ Вж. тук, с. 14.

⁶⁰ Лев Толстой, *Възкресение*, Народна култура, София 1977, прев. Людмил Стоянов, с. 123.

привлича нашата личност и позволява преживяване на пълнота, на наслада], която за Августин е белегът на неговата красота, то отношението към доброто остава утилитаристично и хедонистко“.⁶¹

Всички познаваме крехкостта на всеки опит да опрем отговора на жаждата за изпълнение, за пълнота върху едно морално усилие, върху някаква собствена мярка за ангажимент. Все пак, ако като възрастни свикваме да съжителстваме с неспособността на плановете, житейски програми и „неща, които трябва да се свършат“, да удовлетворят търсенето, което идва от нашата дълбока същност, у младите долавянето на празнотата и гладът за смисъл са изгарящи – дори когато са прикрити – и търсят по някакъв начин, може би противоречиво, пътища за удовлетворение или за бягство. В статия, появила се преди месеци в *Кориере дела Сера*, със заглавие „Крехки и сами, така падат нашите младежи“, Сузана Тамаро написа: „Няма уикенд, който да не ни предаде тъжната хроника за групи приятели, които губят живота си, размазвайки се по пътищата в края на бурна нощ в дискотеката. За да се опитаме да обуздаем тази трагична реалност, вкарваме нови стратегии: повече контрол, дрегери на изхода на заведенията, превозни средства, които могат да закарат младежите вкъщи живи и здрави. Със сигурност необходими намеси и донякъде спасителни, но които не са много различни от ограждането на пропасти с бодлива тел. Разбира се, някои биха се спасили, но пропастта би била

⁶¹ H.U. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica*, op. cit., p. 138; превод наш.

винаги и при всички положения там отпред [...]. Това, което ме удивява, е, че никой след тези многократни събития не се спира и не казва: но какво се случва?⁶²

Пред екзистенциалната пропаст не можем да мислим, че решението е „бодливата тел“. За да предпазим живота от празнотата, не стигат правилата, колчетата, ограниченията. Не може да бъде това отговорът на тайната на нашето битие и опитът ни дава постоянно потвърждение за това. Нещата не се променят дори ако се позовем по-изискано на това, което древните гърци наричали „правилна мярка“, етика на ограничението, която да ни защити от твърде големи импулси, стремежи и желания. „Тази култура на ограничението бих искал – пише Галимберти – да бъде възстановена от нашата култура, която не познава ограничения на желанието.“⁶³

Дали тогава желанието е недостатък, който трябва да се поправи? При неговата необятност, при неговата прекаленост, която не ни дава мира, от древните гърци до наши дни изглежда, че единствената стратегия е тази да го поставим в истинските му граници. Но тази малко или много ожесточена борба да го сведем в приемливи граници е най-очевидното потвърждение за неговата структурна безпределност, за неговата обезпокоителна прекомерност. Провалът на всеки опит да обузда-

⁶² С. Тамаро, *Крехки и сами, така падат нашите младежи*, в-к *Кориере дела Сера*, 18 октомври 2019 г.

⁶³ У. Галимберти, *Старогръцкото чувство за мярка*, сп. *D la Repubblica*, 16 ноември 2019 г., с. 182.

ем желанието, поставяйки ограничения, налагайки правила, показва неговата непреклонност, прави видимо пребъдването в дълбините на нашето същество на Августиновото *cor inquietum*.

с) *Да сваляш летвата на желанието*

Опитите за намаляване и замаскиране на желанието са постоянни и повсеместни, обръща внимание Луиза Мураро: „Възражението и заблудата идват със самоограничаването: че се задоволяваме с малко. Заблудата започва, когато започнем да подценяваме крупността на нуждите си и започнем да мислим, че е нужно да ги съпоставяме с нашите сили, които са естествено ограничени“. Следователно се съобразяваме „с изкуствени желаниа като тези от рекламата, вземайки за цел каквито и да е резултати, не действваме вече в полза на истинските си интереси, не правим вече това, което ни интересува наистина, не търсим вече нашата“ истинска „изгода“; „на практика се оказва, че блъскаме повече, за да печелим по-малко“.⁶⁴ Сваляме летвата на желанието си, опитвайки се да заблудим сърцето си. Едно момче ми написа: „Трудно ми е да живея на висотата на желанието си и често съм по-нисък от тревата, и се задоволявам с много по-малко“. Монтале е казал: „Запълваме празнотата с излишното“.⁶⁵ „Да убиваме времето, не можем,

⁶⁴ L. Muraro, *Il Dio delle donne*, Mondadori, Milano 2003, pp. 31-32; превод наш.

⁶⁵ E. Montale, *Nel nostro tempo*, Rizzoli, Milano 1972, p. 18; превод наш.

без да го запълним със занимания, които да запълнят тази празнота. И понеже малцина са хората, способни да гледат, без да им трепне окото, в тази празнота, ето я социалната потребност да направим нещо, макар това нещо да служи, колкото да упои смътната тревога, че тази празнота ще се появи отново в нас.⁶⁶

Има ли нещо по-решаващо днес от това да открием изначалната наклонност на нашето желание? „Това, което наистина е важно да поставим на фокус – отбелязва Дьо Любак, – не е данъкът, който малко или много тягостно всеки плаща на човешката слабост: това е природата и обхватът на неговото желание.“⁶⁷ Най-коварната заплаха на нашето време е именно непризнаването на истинския ръст на човешкото желание; непризнаване, което може да следва различни пътища и да бъде по различни начини насърчавано от тези, които имат интерес да контролират живота на другите.

Със своето остроумие Луис слага в устата на Душевадеца тази идея: „Най-съкровенията предпочитания и желания на всеки човек представляват суровия материал, отправната точка, която Врагът [Бог] му е дал. Да се откъсне човекът от тях, следователно, е винаги в наша полза. Дори и за съвсем неутрални неща е желателно да замениш собствените му предпочитания и антипатии с критериите

⁶⁶ E. Montale, «Ammazzare il tempo», in Id., *Auto da fè*, Il Saggiatore, Milano 1966, p. 207; превод наш.

⁶⁷ H. de Lubac, «Ecclesia Mater», in Id., *Meditazione sulla Chiesa*, vol. 8 – *Opera omnia*, Jaca Book, Milano 1979, p. 188; превод наш.

на света, на условностите или на модата“.⁶⁸ Това е дяволската тактика: да ни откъсне от най-съкровениите ни подбуди, от същностните ни желаня, като ни разсейва. Но разсейването, използвано от всяка власт, за да ни раздели с нас самите, се похабява веднага щом реалността отново ни разтърси, както видяхме в това време на коронавирус, спуквайки балона на обичайните заблуди. С разсейването, да използваме една фраза на рапъра Маракеш, която изглежда като епитафия, „запълвам времето, но не и празнотата“.⁶⁹

2. Нашата човешкост

Ако не се случи нещо в състояние да завладее докрай нашето битие, пробуждайки интерес към целокупността на реалността, всичко става чуждо, както казва Йозеф Рот: „Студенината около всеки от тях нарастваше, всеки седеше като затворен в стъклено кълбо, гледаше другия и не достигаше до него“.⁷⁰ Но нито чистите речи, независимо дали светски, или религиозни, нито призивите към дълга, към „нещата, които трябва да се свършат“, дори в името на религията, не успяват да ни откупят докрай от тази астения на желанието и от това притъпяване на интереса, за които своевременно намерихме.

⁶⁸ Клайв Стейпълз Луис, *Писмата на Душевадеца*, Славика Верен, София 1996, прев. Ралица Ботева, с. 49.

⁶⁹ *Всичкото това нищо – Очите*, Маракеш, 2019, © Universal Music.

⁷⁰ Йозеф Рот, *Сляпото огледало*. В: *Немият пророк*, Black Flamingo Publishing, София 2015, прев. Владко Мурдаров, с. 125.

Това доказва писмото, което един млад приятел ми написа: „Откривам у себе си, че най-голямото изкушение е да мисля, че знам вече отговора на този въпрос: „Какво ни изтръгва от нищото?“. Но във фактите съм все на ръба на нищото. Всички неща, дори приятелката ми или учението, дори моето дипломиране, могат да станат досадни, все еднакви и по някакъв начин далечни [недостатъчни да запълнят желанието]. Давам си сметка едва после за това безразличие [от което дори близките не се спасяват] и колкото повече го гледам, толкова повече ми се струва, че влизам в противоречие дори с това, което мисля, че знам. Забелязвам, че съм заобиколен от нищото, дори просто като говоря с моите състуденти: диалогът, който се случва между нас, е под знака на нищото, минаваме от една тема на друга, без да си спомняме повече това, за което сме говорили преди малко. Но има нещо, което разбирам в такива моменти, и то е, че аз не съм създаден за нищото. Имам нужда да не говоря за пържен въздух, имам нужда от нещо, което да ме сграбчи и което да ме изтръгне от нищото, но ми се струва, че само осъзнаването на това не стига, за да го засека“.

Обаче – казвам аз – именно в осъзнаването, че не сме създадени за нищото, има един решаващ, наложителен елемент в пътя към идентифицирането на това, което ни изтръгва от нищото: откриването на собствения човешки стремеж, на собствената човешкост.

Какво е тази наша човешкост, която не се оставя да бъде заблудена, с която не можем да се подиграваме, на която не можем да дадем какъвто и да е

отговор, произволно избран? Заблудата и разсейването прикриват дискомфорта, но не ни изтръгват от нищото. Макар ранена, извехтяла, заплетена, нашата човешкост не се оставя да бъде обърквана, не се оставя да ѝ се подиграва първият срещнат, и това е знакът, че е не толкова заплетена, колкото изглежда. Въпреки че понякога, поради липса на лоялност или на внимание, или на изконен морал, удовлетворяваме това, което не е истинско, и се оставяме да бъдем повлечени от него, рано или късно именно човешкостта, която е в нас, ни кара да си дадем сметка, че сме следвали една велика илюзия, както казва заглавието на една книга от Франсоа Фюре – *Миналото на една илюзия*, във връзка с илюзията на комунизма.

Нашата човешкост представлява критична дига, неизбежна на последна инстанция. Това улавяме в опита. „Харесвам – пише Луис – почтеността на изпитанието. Човек може да направи колкото щете погрешни завои, но ако си държи очите отворени, няма да му позволят да стигне далече, без да се появят предупредителните знаци. Вие може и да сте се заблудили; опитът обаче, не ще ви измами. Когато го изпитвате пристойно, светът издава звън на истинска монета.“⁷¹ Опитът обаче, за да бъде такъв – и въпросът е в това, – предполага преценка, оценка, и следователно, критерий, въз основа на който преценката може да бъде формулирана. Кой е критерият? Нашата човешкост. Тя не е просто нещо, което ни кара да се мъчим, бreme, което

⁷¹ К. С. Луис, *Застигнат от Радостта*, Рива, 2006, прев. Елика Рафи, с. 212.

трябва да носим въпреки нас самите, бездна, която не успяваме да запълним и която спъва нашата връзка с реалността: не, тя е точно нашият критерий за преценка.

Още помня как ликувах от радост, когато улових съзнателно у мен тази способност да преценявам, която позволява да натрупаш опит във връзката с всичко. Наистина, опитът е преживяване, преценено от този критерий, който е нашата човешкост: комплекс от потребности и оригинални очевидности, който ни принадлежи структурно и който се активира в сравнението с това, което ни предстои. Открих, че този комплекс от потребности и очевидности, който имах в себе си, е изначалният критерий за преценка на това, което се случваше.

Именно съзнанието за познавателния обхват на нашата човешкост подтиква Джусани да каже: „Само едно внимателно и дори нежно и страстно осъзнаване на мен самия може да ме отвори широко и предразположи да разпозная“, ⁷² да засека това, за което си струва да живееш. Би трябвало да се запитаме дали същата страст, внимание, нежност са характерни за нашия поглед върху нас самите: понякога изглежда, сякаш става дума за неща от друга галактика спрямо тази, в която се намираме. Какъв контраудар, да чуем тогава Джусани да твърди: „Колко е човешко човешкото, колко е човешка човешкостта!“ ⁷³ Колко е човешка моята

⁷² L. Giussani, *All'origine della pretesa cristiana*, Rizzoli, Milano 2011, p. 3; превод наш.

⁷³ L. Giussani, *Affezione e dimora*, Bur, Milano 2001, p. 42; превод наш.

човешкост! Често изпитваме страх, не страст към нашата човешкост, затова се оказваме объркани, неспособни да засечем истинското, и накрая всичко прелива в абстрактното. „Испадна в някаква дълбока замисленост, по-точно дори в някаква забрава, и тръгна, вече без да забелязва, пък и не искайки да забелязва нищо наоколо си.“⁷⁴

Колкото повече поставяме в скоби нашата човешкост, толкова повече се колебаем в разпознаването на стойността на това, което ни се случва, несигурни относно посоката, в която трябва да поемем. Това е обратното на онова, което испанският поет Хесус Монтиел е забелязал с умиление у своите деца във времето на коронавируса: „Моите деца не престават никога да ме изненадват. По време на заточението не промълвиха дори едно оплакване, за разлика от нас, възрастните. Приемат ситуацията, защото истинската нормална среда на едно дете е неговото семейство. Забелязал съм, че едно дете, което расте в любвеобилна обстановка – която не е непременно съвършена, – не се стреми към много повече. [...] Стигате ни вие, казват. [...] Децата, мисля, са доказателството, че не сме създадени за планове, а за да живеем, обичайки и бидейки обичани. Само така конюнктурната ситуация има смисъл и настоящето не рухва“.⁷⁵

Децата засичат с лекота това, от което имат нужда, за да живеят: присъствието на родителите. Докато ние, възрастните, парадоксално, се мъчим и често се жалваме. Естествено, има възрастни, кои-

⁷⁴ Ф. М. Достоевски, *Престъпление и наказание*, цит. пр., с. 6.

⁷⁵ Х. Монтиел, *The Objective*, 2 de abril 2020.

то пазят и задълбочават простодушната човешкост на децата. Ети Хилесум е светъл пример за това. В своя Дневник пише: „Боже, благодаря Ти, защото си ме създал такава, каквато съм. Благодаря Ти, защото понякога мога да бъда толкова изпълнена с простор, този простор, който не е пък нищо друго освен моето изпълване с Теб“.⁷⁶

3. „Способност да бъде почувстван целият човек“

Кой от нас има всеки ден поне един миг на истинска нежност към себе си, към собствената си човешкост? Много пъти се отнасяме зле към себе си, нахвърляме се гневно срещу нашата човешкост, която не се оставя да бъде съблазнена от лъжата: бихме искали да ѝ се изплъзнем, а от друга страна, не успяваме да я зачеркнем. Изразява го добре фразата, която във „Веселата наука“ Ницше кара странника да каже: „Ох, този стремеж към истинското, действителното, очевидното, сигурното! Колко ме е яд на него!“.⁷⁷

Затова винаги ме е поразявала фразата от Йоан Павел II: *Нежността е способност да бъде почувстван целият човек.*⁷⁸ Това „чувстване“ на

⁷⁶ E. Hillesum, *Diario. Edizione integrale*, Adelphi, Milano 2012, p. 271; превод наш.

⁷⁷ Фридрих Ницше, *Веселата наука (La gaia scienza)*, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София 1994, прев. Харитина Костова-Добрева, с. 176.

⁷⁸ Карол Войтила-Папа Йоан Павел II, *Любов и отговорност*, Нов ден, София 1996, прев. Вера Деянова, с. 222.

целия човек е съществено, за да живеем, и е обратното на сантименталността. Но е „рядкост да се намери – казва Джусани – човек, изпълнен с нежност към себе си!“.⁷⁹ Ако се опитаме да преброим колко такива хора познаваме, може би ще ни останат няколко пръста само на едната ръка. Днес преобладава доста често гневът, насилието – към себе си и към другите, както и към реалността.

Все пак, това, което всеки човек желае да изпита, е именно тази нежност към собствената човешкост, както пише Камю в *Калигула*: „Всичко изглежда толкова сложно. И все пак е толкова просто. Да бях получил Луната, о, Друзила, света, щастието, щеше да бъде различно. Ти знаеш, Калигула, че бих могъл да бъда нежен. Нежността! Но откъде да намеря толкова нежност, че да утоля жаждата си? Къде да намеря сърце, дълбоко като езеро? [...] Няма нищо, което да ме устройва, нито на този свят, нито на онзи. И все пак съм сигурен, а и ти също [...], че би ми стигнало невъзможното. Невъзможното! Търсих го на предела на света и на себе си [това е, което всички търсим] [...]. Протягам ръце и не срещам друго освен теб, все теб, като плюнка на лицето ми. Теб в бляскавата и нежна светлина на звездите [...] теб, която си за мен като рана, която бих искал да изтръгна от себе си с нокти“.⁸⁰

⁷⁹ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia*, Edit-Il Sabato, Roma-Milano 1993, p. 457; превод наш.

⁸⁰ A. Camus, «Caligola», in Id., *Tutto il teatro*, Bompiani, Milano 1993, pp. 113-114; превод наш. Срв. Албер Камю, *Калигула*. В: *Щастлива смърт. Калигула. Недоразумението*. Наука и изкуство, София 1999, прев. Наталия Куртева, с. 236.

Ако не намерим „нещо“, което да ни позволи да изпитваме тази нежност към жаждата си, към нашата човешкост, накрая ще гледаме на нея като на рана, която бихме искали да изтръгнем от себе си – точно обратното на любов. Но защо бихме искали да я изтръгнем от себе си? За да не чувстваме драмата, за да я притъпим, колкото се може повече, за да не усещаме недостатъчността на всички неща, на които възлагаме очакванията си, за да не трябва да си уреждаме сметките с диспропорцията между това, което желаем, и това, което успяваме да получим. Както казва Камю: „Няма нищо, което да ме устройва“, или както пее Гучини във връзка с любовните отношения: „Виж, скъпа, трудно е да се обясни, / трудно е да се разбере, ако не си разбрала вече... // Ти си много, макар че не си достатъчно, / [...] ти си всичко, но това всичко е пак малко“.⁸¹

Очертава се впрочем алтернативата: нежността („способност да бъде почувстван целият човек“) или омразата към собствената човешкост („рана, която бих искал да изтръгна от себе си“). Колко пъти се кахърим, защото не успяваме да озаптим човешкостта си, да я потиснем: макар и с всички усилия да я заставим да мълчи, когато най-малко очакваме, тя избухва, надава глас!

Мигел Маняра от Милош разказва по образцов начин това преживяване. Маняра се отдава на разврат, но това не успява да запълни бездната на неговата човешкост, на неговото желание. „Завлякох Любовта в удоволствието и в калта, и в смър-

⁸¹ Виж, *скъпа*, текст и музика: Ф. Гучини, 1970, © ЕМІ.

тта [...]. Ям горчивата трева на мъката от скуката. Служих на Венера с гняв, после с лукавство и отвращение [...]. Разбира се, в своята младост съм търсил и аз, точно като вас, жалката радост, неспокойната чужденка, която ви дарява живота си и не ви казва името си. Но в мен се породи скоро желанието да преследвам това, което вие няма да познаете никога: безкрайната, мрачна и сладка любов. [...] Ах! Как да я запълня тази житейска бездна? Какво да направя? Защото желанието е винаги там, по-силно, по-лудо от всякога. То е като морски пожар, който мята пламъка си в най-дълбокото на черното вселенско нищо!⁸² Желанието остава, постоянства, по-силно от всякога, въпреки всичко. Това е изненадата, казахме. Не угасва: колкото повече човек живее, опитва се, старее се да го удовлетвори или да го зашемети, толкова повече то расте.

Нищо за Августин не е съизмеримо с дълбочината на човешкото сърце, което трепти във всеки от нас: „Ако дълбочината е бездна, да мислим ли, че сърцето на човека не е бездна? Че кое е по-дълбоко от тази бездна? Хората могат да говорят, могат да се виждат чрез действията на телата си, да се чуват чрез речта; но в коя мисъл се прониква, в чие сърце се вижда? Какво прави човек вътре, какво може вътре, какво върши вътре, какво разполага вътре, какво иска вътре, какво не иска вътре – кой би могъл да разбере? Мисля, че не е абсурдно да се изтълкува, че е бездна човекът, за когото другаде е

⁸² O.V. Milosz, *Miguel Mañara. Mefiboseth. Saulo di Tarso*, Jaca Book, Milano 2010, pp. 27-28; превод наш.

казано: *Човек ще се изправи и срещу дълбоко сърце, и Бог ще се възрадва*⁸³.

Но тогава – да повторим още веднъж – какво ни изтръгва от нищото, какво може да запълни тази житейска бездна, това непоколебимо желание, неудобно и възвишено, „още по-голямо от тази вселена“,⁸⁴ шифър на човешкото, което е в нас, което разобличава частичността, недостатъчността на нашите опити?

⁸³ Аврелий Августин, *Тълкувания на псалми*, 41,12 (ст. 8). В: *Избрани произведения*, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София 2008, прев. Силвия Бакърджиева-Соколова, с. 83.

⁸⁴ Джакомо Леопарди, *Мисли*, LXVIII, цит. пр., с. 90.

„CARO CARDO SALUTIS“

Caro cardo salutis. „Плътта е основата на спасението.“⁸⁵ Това е фраза от Тертулиан, църковноучител. Може да изглежда загадъчна, но нейното значение се изяснява веднага щом погледнем към нашия опит: какво – ако се е случило, когато се е случило – е било в състояние да ни изтръгне от нищото?

1. Едно телесно присъствие

Като личен принос в обсъждането на темата, която развиваме,⁸⁶ една млада жена ми изпрати писмо, характерно с това, че поставя на фокус по прост и ясен начин въпроса, който ни интересува. Така че си заслужава да го предадем. Други – смятам аз, – макар и в разнообразието от форми, които ги засягат, ще могат лесно да се разпознаят в това, което пише.

„Когато се питам кое е това, което ме изтръгва от нищото, не мога да не мисля за цялата си история до днес. Има два момента, които са се запечатали в съзнанието ми и ми идват на ум, когато мисля за

⁸⁵ Тертулиан, *De carnis resurrectione*, 8,3: PL 2,806; превод наш.

⁸⁶ Има се предвид поканата да се изпрати собствен писмен принос по въпроса „Какво ни изтръгва от нищото?“; вж. тук, с. 3-4.

това нищо. Единият е споменът, когато бях дете, и за безкрайната несъразмерност, която усещах, когато гледах звездите. Бях шокирана при мисълта, че аз съм нищо спрямо безкрайността на Вселената. А някои нощи не можех да спя поради тази причина, защото животът ми изглеждаше миг без смисъл в хода на времето. Друг път, като се прибирахме вкъщи с майка ми, след като бях обикаляла по магазините да пазарувам (нещо, което обикновено страшно обичах), се бях качила в колата с една безкрайна тъга (някаква тъга, която съм усещала винаги много близо). Казах това на майка ми: „Има дни, в които не се е случило нищо особено, но внезапно изпитвам огромна тъга и не знам защо“. Запазихме мълчание през останалата част от пътя, с радиото за фон. Една безкрайна тъга, която свършваше в нищото. Запознах се с CL (и чрез него с християнството), когато се преместих в ново училище, което бяха основали няколко семейства от Движението. Една-две години след болестта и смъртта на баща ми – бях на седемнадесет години – реших да приема Първо причастие и да се включа в Движението. През първата ми година от университета се запознах с един свещеник. Виждайки болезнената ситуация, през която преминавах, той ми даде писмото, което ти беше написал по темата за сексуалните злоупотреби (ситуация, която нямаше нищо общо с тази, която преживявах аз) – „Наранени, ние се завръщаме към Христос“ (в-к Република, 4 април 2010 г). В него ти говореше за жаждата за правда, но можеше да говориш за моята жажда по принцип. Казваше, че тази жажда „е безгранична“, „бездънна“, че е „неспособна да бъде изчерпана, толкова е безкрайна“. „Ако

това е положението, най-парливиият въпрос – който никой не може да избегне – е толкова прост, колкото и неумолим: *Quid animo satis?*” Защо ти можеше дори само да поставиш този въпрос? Защо можеше да предположиш, че има нещо, което да я запълни, което да я утоли? Прочетох и препрочетох писмото, седнала сама в хола, и избухнах в плач, като мислех: „Но наистина ли е възможно тази болка, това желание за вечност, тази рана да могат да бъдат запълнени? Да не би да има нещо на този свят, което да може да ги удовлетвори?“. Това беше първият път в живота ми, когато си помислих, че е възможно да има нещо реално, телесно, конкретно, което да отговори на моята жажда. Сякаш внезапно всички елементи се съединяваха отново в единство: хората, с които се бях запознала в това училище, толкова различният поглед на моите преподаватели, онези моменти на летните лагери, когато моето сърце се разширяваше и като трептеше, си мислех, че сякаш съм чакала цял живот да ми кажат точно това, което бях чула. Всичко това беше едно конкретно „Ти“, на висотата на моята рана и на моето желание за вечност: „Някой, Който явява отвъдното тук и сега: Христос, Тайната, станала плът“. Тези години бяха историята на една обич към тази конкретна плът, към едно конкретно „Ти“. В тези седмици на заточение си давам сметка, че Христос ме завладя, като ми показва, накара ме да изпитам това, че моята тъга не е осъдена на нищото.“

Но след като сме срещнали това телесно присъствие, което изтръгва от нищото, играта съвсем не е приключила. Поради многото житейски превратности, понякога поради нашата надменност

или поради нашата слабост, поради трудности, които възникват и които ни дезориентират, можем да изгубим пътя, можем да се окажем далеч от срещнатото присъствие, можем да го изоставим. Дори в тези случаи винаги и само някаква плът ще е тази, която ще ни сграбчи отново. През изминалите месеци ми писа една студентка: „Преди година, под тежестта на някои неща, които носех в себе си, бяха от тази компания, която все пак бях признала за съществена за моя живот. Не можех да се позная вече. Погледът ми беше изгаснал, празен, а сърцето – толкова обременено, че желяех дори да изчезна. Смятах, че за мен няма нищо, което да се направи, никаква надежда. Смятах, че няма да се възстановя повече. Обаче благодарение на компанията на някои приятели, които никога не ме оставиха сама, които се погрижиха за мен и за сърцето ми, се опитах да започна отначало. Тръгнах отново именно от тези лица, които ме гледаха с добро и нежност, която в този момент аз не успявах да изпитам към себе си“.

Колко добре работи детекторът, който е в нас! Когато един човек е гледан с тази нежност, която обгръща целия Аз, веднага забелязва това!

„Много пъти – продължава писмото – съм се питала: но ако самата аз не успявам да се обичам, как могат и защо би трябвало да го правят другите? Какво сърце трябва да имат тези хора? Какво ли трябва да са видели? Какво ли трябва да са срещнали, за да обичат толкова някого като мен? Исках да разбера. Тогава запретнах ръкави в търсене. Беше една пълноценна, напрегната, тежка, но прекрасна година. Беше година, която – мога така да го кажа –

ме преобърна и ми изпълни живота; не защото аз съм била по-добра или защото онази болка и онези страхове, които таях вътрешно, са се изпарили, а защото изпитах чрез определени лица онова „невъобразимо, немислимо, никога изпитвано съответствие на сърцето“.⁸⁷ Бих желала всички да могат да преживеят красотата на една среща и на едно приятелство като тези, които преживях аз. Прекрасно е да живея с увереността, че съм открила велика компания за моето сърце. Искам да не я изпускам. Не мога повече да я загубя, за да следвам моите мисли, защото никога както сега признавам, че само на това място е прието и обичано всичко от мен, моите крехкости, моите страхове, моята болка и моята нужда; само тук мога да гледам и да вземам насериозно себе си, без да пропускам нищо, без да приемам нищо за даденост. Признавам, че само в тази компания аз открих приятели, които обичат сърцето ми. Удивява ме, че съм толкова уверена, защото обикновено не съм такава.“

Когато се натъкнем на поглед, изпълнен с истинска нежност спрямо нас, си даваме сметка, че съществува алтернатива на омразата и на гнева към самите нас.

Писмото продължава: „Следователно, какво ме изтръгва от нищото? Какво ме изтръгна от нищото на онези дни? Тази компания“. Тоест: реална, телесна, историческа компания. Това е плътта, която спасява живота. *Caro cardo salutis*: плътта, не нашите мисли, не нашите образи, не нашите

⁸⁷ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, Bur, Milano 2019, p. 22; превод наш.

фантазии, не виртуалното, а една плът, тоест – завършва момичето – „определени лица, където намирам този поглед на добро и на нежност, които ме призовават към Някого другого, към едно живо, присъстващо тук и сега „Ти“ и които ме върнаха към живота“.

„Плътта е основата на спасението.“ Това е плът, разпознаваема поради своята различност, както разказва в един трогателен автобиографичен откъс писателят Даниеле Менкарели в *Къщата на погледите*: „На височината на витража в стил Ар нуво е спряла една млада двойка. Майката държи в обятията си дете, докато бащата играе с него, показва му фонтана на вътрешната градина и междувременно, с гримаси и език, размива детето си. Когато съм на не повече от метър от тях, двамата родители се обръщат, а заедно с тях и детето. Вървежът губи ритъм, така както и дишането. Малкото ще да е на три години; като изключим очите, лицето му не съществува, на мястото на носа и устата има дупки червена плът. Заковавам поглед върху мрамора на пода, изнизвам се покрай тях, без повече да ги гледам. [...] Губя време, надявайки се, че тази млада двойка и обезобразеният им син са си отишли. Смехът на детето изпреварва всичко. Още са там. Сега обаче не са сами. Пред тях има една монахиня, възрастна е, превита напред, нейното лице докосва ужасното лице на детето. „Ти си красавецът на мама и татко, нали?“ Взема едната ръчичка и я целува, то, може би от гъдел, избухва в смях, монахинята не ще да е на по-малко от осемдесет години, има топчесто лице, бяло като мляко. „Значи не си само красив, ти си също

симпатичен, харесва ли ти така?“ И отново прекарва ръчичката върху устните си, брадичката, за негово удоволствие. После монахинята се изправя, гледа бащата и майката. „Ама не чувате ли как се смее? Това дете отвътре няма сребро, има злато, живо злато.“ Целува го, нехаейки за лицето му, за всичко. Зашеметен съм, недоумявам, не успявам да разгадая. Видях нещо човешко и в същото време чуждо, като ритуал от много далечна земя, не успявам вътре в себе си да откроя инструменти, за да го превода на моя език [...] Пробвах всеки възможен подход, опитах се да разкарам това, което видях, като бълнуване на една старица, облечена в сиво, после като надутост на една монахиня, глуха и сляпа за болката, която искаше във всеки случай да засвидетелства превъзходството на своя Бог, дори при тази уродливост, после като представление на една много добра актриса, която секунда след това, може би, затворена в кенефа, ще си измие устата заради целувката, дадена на онова безформено лице. Но никой прочит не успява да запълни разстоянието между това, което видях, и моята логика“.⁸⁸

Писателят се е опитал да обясни, да сведе до известното, предвидимото, разбираемото изключителността, която видял, която завладяла очите му („нещо човешко и в същото време чуждо“), която го привлякла и в известен смисъл заковала. Колко пъти се стараем упорито да сведем различността, която виждаме, до наша мярка! „Човек е толкова

⁸⁸ D. Mencarelli, *La casa degli sguardi*, Mondadori, Milano 2020, pp. 183-185; превод наш.

пристрастен към системата и към отвлечения извод, че е готов умишлено да изопачи истината, готов е да запуши уши, да затвори очи само за да оправдае логиката си.⁸⁹

Какво привлякло като магнит Менкарели? Същото нещо, което привлякло като магнит момичетата от цитираните писма: една човешка различност. Пред напълно обезобразеното лице на онова дете монахинята не се отдръпнала, дори изпитала към него нежност, дълбока, главозамайваща, телесна симпатия, симпатия в яркия смисъл на термина, вихър от обич, който имал нещо толкова неизмеримо човешко, че изглеждало „повече“ от човешко, „чуждо“ – божествено.

Само една плът, едно телесно присъствие е в състояние да ни изтръгне от нищото; присъствие, което всички наши интерпретации не успяват да елиминират, толкова ни привлича като магнит, обзема ни, привлича ни до болка, предизвиквайки цялото ни желание в самия миг, в който ни кара да изпитаме едно немислимо негово съответствие. Кой не би искал да бъде гледан с онази нежност, с която се почувствали гледани онези наши приятелки или с която монахинята погледнала онова дете?

Само натъкването на подобен поглед, възплътен в някого, може да запълни „житейската бездна“, за която говори Милош. Само една плът може да победи нищото. Не която и да е плът, не което и да е те-

⁸⁹ Фьодор Михайлович Достоевски, *Записки от подземиеето*. В: Том четвърти. 1862-1970. *Отвратителна история. Зимни бележки за летни впечатления. Записки от подземиеето. Крокодил. Играчът на рулетка. Вечният съпруг*. Народна култура, София 1982, прев. Лиляна Минкова, с. 128.

лесно присъствие, а присъствие, което носи със себе си нещо, което съответства на цялото ни очакване и затова е в състояние да привлече като магнит нашето същество. Наистина, има плът, която ни оставя горчивина в устата, която свършва в скуката на един живот, изпълнен със самота, както се случвало на Мигел Маняра преди срещата му с Джиролама и с новостта, която тя въвела в живота му. Както пише Дьо Любак: „Нищо от това, което човекът създава, или от това, което остава в плана на човека, не ще може да изтръгне човека от неговата самота. Нещо повече – самотата ще се увеличава все повече, докато той открива себе си, защото тя не е друго освен обратното на общението, към което той е призван“.⁹⁰

2. Евреинът Исус от Назарет

Какво може да победи нихилизма в нас? Само това да сме привлечени като от магнит от едно присъствие, от една плът, която води със себе си, в себе си нещо, което съответства на цялото ни очакване, на цялото ни желание, на цялата ни потребност от смисъл и от обич, от пълнота и уважение. Може да ни изтръгне от нищото само „онази“ плът, която е в състояние да запълни „житейската бездна“, „лудото желание“ за изпълнение, което е в нас, казано още веднъж с изразите на Милош.

Ако не се случи това преживяване, ние не излизаме от нихилизма си, макар че сме културно

⁹⁰ H. de Lubac, «Ecclesia Mater» in Id., *Meditazione sulla Chiesa*, op. cit., pp. 161-162; превод наш.

образовани в религиозните речи и се стараем по всички начини, защото „аргументите в полза на истината“, за които говореше Балтазар, и „нещата, които трябва да се свършат“, не са в състояние да ни „обземат“, да увлекат целия ни Аз; и рано или късно – обикновено рано, а не късно – се оказва, че ни отегчават.

И така, този поглед, наситен с нежност към нашата човешкост, влезе в света чрез плътта на един Човек, евреина Исус от Назарет, преди две хиляди години. „Във Въплъщението вечният Логос привързва Себе Си към Исус така, че [...] за Логоса не може вече да се мисли независимо от Неговата връзка с Човека Исус. [...] Всеки, който влезе в контакт с Логоса, докосва Исус от Назарет. [...] Той е самият Логос, Който в Човека Исус е исторически субект. Със сигурност Бог докосва човека по много начини дори извън тайнствата. Но Той го докосва винаги чрез Човека Исус, Който е Неговото самопосредничество в историята и нашето посредничество във вечността.“⁹¹

Това събитие – Въплъщението – е вододел в историята на човека и никой няма да може да го изтръгне вече от него. Затова, твърди Джусани, „именно в една плът ние можем да разпознаем присъствието на Словото, станало плът; ако Словото е станало плът, то *в една плът ние го откриваме,*

⁹¹ Й. Ратцингер, *Христос, вярата и предизвикателството на културите*, Asia News, бр. 141/1994.

по същия начин“.⁹² Тези, които го засекаат, долавят, че са изправени пред най-решаващото събитие на своя живот. Виждаме го ясно, когато се случи. И така, да се върнем към един от най-показателните епизоди от Евангелието от тази гледна точка, като се опитаме да се отъждествим с онази жена, която идва при Исус с опечалено съзнание за себе си, за своята нужда, с горчивина в устата заради цялото си нещастие, със своята неспособност да намери покой, с липсата на нежност към себе си, може би с подтика да изтръгне от себе си онази своя човешкост, онова свое желание, което се била опитала несръчно да удовлетвори. И все пак била именно тази човешкост, тази нужда да бъде обичана, да бъде гледана с истина, която ѝ позволила да улови непредвиденото, тоест присъствието на Исус.

„Някой от фарисеите Го помоли да яде с него; и Той, като влезе в къщата на фарисея, седна на трапезата. И ето, една жена от града, която беше грешница, като узна, че Той седи на трапеза в къщата на фарисея, донесе алабастрен съд с миро; и като застана отзад при нозете Му, плачейки, почна да облива нозете Му със сълзи; и ги изтриваше с косата си, целуваше ги и мажеше с миро. Като видя това фарисеинът, който Го бе поканил, рече в себе си: да беше пророк Тоя, щеше да знае, коя и каква е жената, която се допира до Него, защото тя е грешница. Като се обърна към него, Иисус рече: Симоне, имам

⁹² L. Giussani, *L'attrattiva Gesù*, Bur, Milano 1999, p. 123; превод наш. Срв. Догматична конституция за Божественото откровение (*Dei Verbum*), 4. Във: *Втори ватикански събор 1962-1965. Документи*, Католическа апостолическа екзархия, 2010, прев. Ирена Кръстева, с. 168.

нешо да ти кажа. А той отвърна: кажи, Учителю! Иисус рече: един заимодавец имаше двама длъжника: единият му дължеше петстотин динария, а другият – петдесет; но, понеже нямаха с какво да заплатят, той прости и на двамата. Е, кажи, кой от тях повече ще го обикне? Симон отговори и рече: мисля, тоя, комуто повече прости. А Той му рече: право отсъди. И като се обърна към жената, рече Симону: видиш ли тая жена? Влязох у дома ти, вода за нозете ти Ми не даде, а тая със сълзи обля нозете Ми и с косата си ги изтри. Ти целование Ми не даде; а тая, откак влязох, не престана да целува нозете Ми. Ти с елей не помаза главата Ми; а тая с миро помаза нозете Ми. Затова казвам ти: прощават ѝ се многото грехове, задето много обикна; а комуто малко се прощава, той малко обича.⁹³

Тук се намираме пред този „нечуван реализъм“, за който говори Бенедикт XVI, когато твърди, че „истинската новост на Новия Завет не се изразява в нови идеи, а в самия образ на Христос, който придава плът и кръв на идеите“.⁹⁴ Всеки от нас – смятам – би желал да бъде застигнат от един такъв поглед, каквото и да е направил, какъвто и живот да е водил.

От какво е имала нужда онази жена, че била „обзета“ от погледа на Христос? Само от своята човешкост, макар и наранена и запусната – каквато е в крайна сметка тази на всички. Когато срещнала този Човек, нейната човешкост, дори с всички допуснати

⁹³ Лук. 7:36-47.

⁹⁴ Бенедикт XVI, Енциклика *Deus caritas est*, 12, Софийско-Пловдивска епархия, Пловдив 2006, с. 20.

грешки, била напълно привлечена като от магнит, дотам че нямало начин да я спреш: жената преминала през враждебността и неодобрението на другите и отишла на угощението да умие краката на Исус със своите сълзи. Отъждествяването с Евангелието е едно от най-прекрасните неща, които Джусани ни е предал. Действително, често четем тези разкази, приемайки ги за даденост, лишавайки ги от фактичката им, историческа, жизнена значимост. Обаче, връщайки се всеки път на епизодите от Евангелието, отъждествявайки се със събитията, описани в тях, Джусани ни „показа“ – в тях – как Исус се обръщал към наранената и пълна с ограничения човешкост на тези, които срещал. Нищо не Го блокирало. И нищо не Го блокира сега. Именно тази наша човешкост – много пъти преживявана с досада, защото сметките не излизат, защото не ни харесва поради многото ограничения, които срещаме в нас – Христос поема до болка, към нея Той се обръща и без нея не би имал възможност да влезе в твоя и моя живот, не би открил там точка на захващане. „Само Бог долавя дълбоката точка на съзнанието, в която човекът, въпреки живота си, греховете си, е наистина хуманен и хуманизира. В крайна сметка, изкуплението е Христос, Който черпи това, което е най-дълбоко у човека, което струва повече от неговия грях“,⁹⁵ пише Франсоа Варийон.

Този на Христос е поглед, който чете вътре в нас, в дълбините на нашето желание за пълнота. Това напомни наскоро Папа Франциск: „Ние сме родени със *семе на безпокойство*. Бог е поискал така:

⁹⁵ F. Varillon, *Traversate di un credente*, Jaca Book, Milano 2008, p. 98; превод наш.

безпокойство да намерим пълнота, безпокойство да намерим Бог, много пъти дори без да знаем, че изпитваме това безпокойство. Нашето сърце е неспокойно, нашето сърце изпитва жажда: жажда за срещата с Бог. Търси Го, много пъти по грешни пътища: губи се, после се връща, търси Го... От друга страна, Бог е жаден за срещата, дотам че изпрати Исус, за да ни срещне, за да се отзове на това безпокойство⁹⁶.

Никое човешко същество не се е чувствало толкова радикално утвърдено, както от погледа, внесен в историята от този Човек, Исус от Назарет; никоя жена не е чувала някой да говори за детето ѝ със същата оригинална нежност, със същото изцяло позитивно утвърждаване на неговата съдба, отвъд всеки мислим успех, така както и отвъд всеки неуспех. С този главомайващо утвърдителен поглед Исус казва на жената, която Му обляла нозете в сълзи: „Прощават ти се греховете. И тия, които седяха с Него, на трапезата, почнаха да си думат: [това е бунтът при една новост, който поставя под въпрос]: кой е Тоя, дето и грехове прощава? [не го казват с удивление, а отхвърляйки Го, сякаш казвайки: Той богохулства]. А Той рече на жената [никой не успява да Го разколебае в отношението Му към нея]: твоята вяра те спаси; иди си смиром”⁹⁷. Този поглед няма да може повече да бъде изкоренен от лицето на Земята: затова онова, което казваме за себе си, онова, което ти казваш за теб самия или за теб самата, не е вече последната дума.

⁹⁶ Франциск, *Проповед в „Санта Марта“*, 26 април 2020 г.

⁹⁷ Лук. 7:48-50.

Това, което изтръгнало грешницата от Евангелието от нищото, не са били нейните мисли, нейните намерения, нейните усилия, било е едно Присъствие, което имало такава страст, толкова предпочитание към нейната личност, към нейния Аз, че тя била завладяна от него. Целият ход на живота ѝ бил разтърсен, коренно променен от тази среща: не я било вече грижа за погледите на другите, защото била изцяло окачествена от Исус, от Неговия поглед, от това присъствие от плът и кръв. Никой друг в живота ѝ не я бил гледал никога като този Човек. Иначе нямаше да влезе в онази къща, нямаше да Му умие нозете със сълзи, нямаше да ги изтрие с косата си. Какво ли преживяване е имала, каква ли увереност е имала тази жена, за да предизвика по този начин фарисеите, седнали на онази маса, и целия град! Без тази увереност се оказваме в плен на собствените ни коментари и на тези на другите. Обаче всички наши и чужди мисли са надмогнати от онзи поглед, който никоя власт на този свят не може да изтрие: те не са премахнати, а възпрепятствани в способността си да ни блокират.

Заедно с Фон Балтазар можем да кажем, че става дума за „увереност, която не се опира на очевидността, присъща на човешкия ум, а на проявената очевидност на божествената истина: вече не в това, че сме разбрали; а в това, че сме били сграбчени“. Това, настоява теологът от Базел, „е жизненоважен въпрос на настоящото християнство“. Защото вярата може да бъде меродавна за света, който ни заобикаля, само „ако разбира себе си като меродавна, ако вярата, следователно, не означава [...]“

като първо и последно нещо, „считането на верни на някакви твърдения“, които, бидейки неразбираеми за човешкия разум, могат да бъдат приети само в подчинението към авторитета; действително, вярата, въпреки цялата трансценденция на божествената истина, дори именно чрез нея, води човека до разбиране на това, което Бог е наистина, и в това разбиране (редом с него) – също до разбиране на самия себе си“.⁹⁸

Увереността и вярата на онази жена се опирали „на проявената очевидност на божествената истина“, чрез несравнимия поглед на Исус, от който се почувствала утвърдена и сграбчена тотално, и на преживяването на едно съответствие на нейните същностни потребности, никога преживявано преди това. Толкова е мощна тази очевидност на истината, толкова е сияйно „това откровение на славата – настоява Балтазар, – че няма нужда от друго оправдание извън себе си“.⁹⁹ Същото осъзнаване на това колко тази очевидност е решаваща за меродавността на вярата днес е било характерно още отначало за образователния ангажимент на Джусани: „Бях дълбоко убеден, че една вяра, която не може да бъде открита и намерена в настоящия опит, потвърдена от него, годна да отговори на неговите потребности, нямаше да бъде вяра в състояние да издържи в свят, където всичко, *всичко* казваше и казва обратното“.¹⁰⁰

⁹⁸ H.U. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica*, op. cit., pp. 120, 125; превод наш.

⁹⁹ *Пак там*, p. 126. Срв. DS 3008.

¹⁰⁰ L. Giussani, *Il rischio educativo*, Rizzoli, Milano 2014, p. 20; превод наш.

3. Едно събитие

В Исус от Назарет Бог стана Някой сред нас. „Словото стана плът.“¹⁰¹ Но за да разберем за какво говорим, няма как, трябва да се върнем към началото и да погледнем внимателно това, което се е случило. Нашето „вече знам“, действително, подменя често нашето разбиране. „Да се поставим в тогавашните времена, Исус Христос не витаел във въздуха, не бил име, станало обичайно: това, което виждали, било един Човек“, Който вървял по улиците, Когото можели да срещнат, с Когото можели да говорят. Исус бил присъствие, съвременно на живота на Петър, на Закхей, на Магдалина. „В усещането за този Човек имало ново предчувствие за живот; човек дори не си го казвал, усещал го.“ Е, „имало една вечер, в която за Петър, за Закхей или за Магдалина, в онзи ден, се било случило нещо, което е целият им живот, което било целият им живот“; те се били натъкнали на онзи Човек и били „обзети“, привлечени като от магнит от Него. Това било решаващото събитие за тях. Действително, в този Човек „вечното, състоятелното, битието, смисълът, това, за което си заслужава, накрая обектът, заради който разумът е създаден, заради който съзнанието е създадено, заради който Аз-ът е създаден, излиза наяве. Състоятелното, пребъдващото, целокупността е един Човек!“¹⁰²

А за нас, които идваме две хиляди години по-късно? По същия начин е за нас. По същия. Обръщайки

¹⁰¹ Иоан. 1:14.

¹⁰² L. Giussani, *Qui e ora (1984-1985)*, Bur, Milano 2009, pp. 425-427; превод наш.

се към студенти, Джусани твърди: „Може да е било много краткият, ефирен миг на предчувствие за обещание за живота това, което ни доведе тук, без гръмкост на самосъзнание, без критична гръмкост. Но има един ден в нашия живот, в който се е случила една среща, която обхваща целия смисъл, цялата ценност, всичко желателно, всичко правилно, всичко красиво и всичко приятно. Защото Бог, станал Човек, е това. А Бог, станал Човек, те застига с ръце, с очи, с уста, с физическата реалност на една човешкост“.¹⁰³ Коя реалност? Тази на компанията на вярващите в Него, Негово тайнствено Тяло. Човекът, Който каза: „Аз съм пътят и истината и животът“,¹⁰⁴ възкръсна, тоест е съвременник на историята. „Аз съм с вас през всички дни до свършека на света.“¹⁰⁵ Къде Го виждаме? Къде Го чуваме? Неговото присъствие тук и сега съвпада с един видим, осезаем, конкретен феномен, създаден от хората, които са били застигнати от Неговата инициатива и които са Го разпознали: това е църковната реалност. Присъствието на Христа сред хората от всички времена се осъществява в неговото тяло, каквото е Църквата.¹⁰⁶

„Дори когато Исус бил в същината на Своята земна дейност, Неговото събитие придобивало форма, която не се отъждествявала само с физическия облик на Неговата личност, но и с облика на присъствието на тези, които вярвали в Него, дотам че да бъдат изпратени от Него да отнесат Неговите

¹⁰³ *Пак там*, р. 426; превод наш.

¹⁰⁴ Йоан. 14:6.

¹⁰⁵ Мат. 28:20.

¹⁰⁶ Йоан Павел II, Енциклика *Блясъкът на истината Veritatis Splendor*, 25, Истина-Veritas, 1998, прев. Тони Николов, с. 43.

думи, Неговото послание, да повтарят Неговите чудни деяния, тоест да занесат спасението, което било Неговата личност.¹⁰⁷

Христос е съвременно присъствие. Забелязването на това предполага същото преживяване отпреди две хиляди години – както показаха двете цитирани писма и откъсът от Менкарели, – тоест досегът с едно присъствие с различна човешкост, което пробужда ново предчувствие за живот, поражавя ни, защото съответства като нищо друго на структурната жажда за смисъл и пълноценност, която е в нас. И днес става дума за преживяването на една среща, която, както напомних по-горе, „обхваща целия смисъл, цялата ценност, всичко желателно, всичко правилно, всичко красиво и всичко приятно“. Това е начинът, по който сме връхлетени от Неговото присъствие сега: натъкването ни на „една различност, която привлича, доколкото съответства на сърцето, затова минава през сравнението и преценката на разума и поражда свободата в нейната емоционалност“.¹⁰⁸

За да охарактеризира присъствието на тази различна човешкост, Джусани използва думата „изключителна“. С нея той няма предвид някакво превъзходство на индивидуално представяне, някаква странност или ексцентричност, а точно съответствието, за което намекнахме. Нещо може да се определи като изключително, когато съот-

¹⁰⁷ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, Rizzoli, Milano 2014, p. 26; превод наш.

¹⁰⁸ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., pp. 37-38; превод наш.

ветства адекватно на изначалните очаквания на сърцето, колкото и човек да няма ясно съзнание за това. Но защо „съответстващото“ би трябвало да се нарича „изключително“? Защото съответствието на нашите изначални потребности, което би трябвало да бъде обичайно, обикновено не настъпва. Днес можем да го разберем по-добре от всякога: имаме всичко, можем да имаме достъп до всичко, във всеки смисъл, много повече от преди, несравнимо повече, било що се отнася до отношения и неща, било що се отнася до преживявания, но няма нищо от това всичко, което да е в състояние да ни обземе докрай, да ни накара да изпитаме съответствието, за което нашето сърце е жадно. Затова, когато при някоя среща това съответствие настъпи, то се явява като нещо изключително. Присъствието, лицето, чрез което изпитваме това съответствие, се отличава от другите именно поради това. И ние казваме: „Изключително е!“.

И така, само съвременността на Христос може да ни изтръгне от нищото. Само Неговото присъствие тук и сега може да бъде адекватен отговор на nihilism, на празнатата откъм смисъл: едно присъствие, разбирано впрочем не като спиритуалистично, абстрактно „идеално“, а като телесно, историческо. Христос не е идея, мисъл, а реално събитие, което нахлува в моя живот: срещам „нещо, в което вътре има нещо“¹⁰⁹ и което привлича като магнит цялото ми същество: „Исус Христос, онзи Човек отпреди

¹⁰⁹ L. Giussani, *Il cammino al vero è un'esperienza*, Rizzoli, Milano 2006, p. 142; превод наш.

две хиляди години, се крие, явявайки се, под завесата, под вида на една различна човешкост“.¹¹⁰

Едно друго писмо ни предлага живо доказателство за това: „Не мислех, че на прага на петдесетте години човек може да се роди отново. Живях четиридесет и седем години убеден, че Исус Христос не е „нещо“ наложително за мен. През всичките тези години преследвах цели, които не издържах на удара на времето: университета, моята професия, семейството. Всеки път когато постигах това, което си бях набелязал, не се чувствах удовлетворен и постоянно бях в търсене на нови цели. Въпреки че на повечето моят живот им изглеждаше прекрасен, аз имах чувството, че се храни с нещо, което не ме насищаше. Всичко това породило у мен дълбока криза. Чувствах се безполезен и дори отношенията с приятелите ми, колегите и моите близки започваха да стават трудни. Искях да бъда сам. Един ден, чрез средата в училището на децата ми, се запознах с един човек, чиито очи блестяха. Той също преживяваше нелек момент заради проблеми на работа, но ми изглеждаше спокоен, самоуверен, с една дума, радостен. Не знаех какво му позволява да бъде такъв, както и не знаех, че е от CL. Породило се силно приятелство, което ме караше да желая неговата компания. Отидохме на почивка заедно със съответните семейства, а моето любопитство по отношение на него нарастваше. Започнах да се събирам с неговите приятели, които после станаха

¹¹⁰ L. Giussani, «Qualcosa che viene prima», in *Dalla fede il metodo*, Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo, Milano 1994, p. 39; превод наш.

мои приятели. Започнах да участвам в дейностите, предлагани от Движението. Започнах отново да се моля, да ходя на Литургия, да се изповядвам. Понякога се питах: „Защо го правиш?“, и си отговарях: „Защото се чувствам по-добре“. И до днес се изненадвам от това приятелство, чието начало е любовта към Исус Христос. Преди имах само приятели, обединени от работата, от страстта към един и същи спорт или от изгодата. Тези три години ме промениха, направиха ме по-добър. Тези, които ме познават отдавна, моите стари приятели, моите близки, моите колеги забелязаха у мен нещо различно. Може би не е същата светлина, която е в очите на моя приятел, но смятам, че спорадично някакъв блясък се появява и в моите очи. Искам да съм по-близо до тези приятели, за да „си припомняме, че Христос е всичко“ – както казваше дон Джусани, – за да разпознаваме „Този, Който е сред нас“, и за да „си помагаме да преживяваме това съзнание, припомняйки си го, докато не стане обичайно“.¹¹¹

Това е методът, чрез който се е предавала и винаги ще може да се предава вярата: една непредвидима среща, която поражда желанието и подтиква човека да провери обещанието, което то носи със себе си, като участва в живота на християнската общност. „Древната Църква след края на апостолското време развила като Църква относително редуцирана мисионерска дейност, нямала никаква собствена стра-

¹¹¹ L. Giussani, *L'opera del movimento. La Fraternità di Comunione e Liberazione*, San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2011, p. 216; превод наш.

тегия за известяването на вярата на езичниците и [...] въпреки това, нейното време станало период на голям мисионерски успех. Обръщането на античния свят в християнството не било резултат от планирано действие, а плод на доказването на вярата в света, както ставало видно в живота на християните и в църковната общност. Реална покана от опит към опит и нищо друго не била, като говорим по човешки, мисионерската сила на древната Църква. Житейската общност на Църквата приканвала към участие в този живот, в който се разкривала истината, от която идвал този живот. [...] Само преплитането между една сама по себе си последователна истина и гаранцията в живота на тази истина може да накара да заблести онази очевидност на вярата, очаквана от човешкото сърце; само през тази врата Светият Дух влиза в света.¹¹²

Нихилизъм/телесност: това са термините, които определят нашата днешна ситуация; и не само днешна, а извечна, защото нихилизмът, за който говорим, не е конюнктурен феномен, той е постоянна възможност на човешкия дух, макар че в други епохи са се използвали различни думи, за да се обозначи. На нихилизма, тоест на нищото, което се просмуква в нас и пред което сме винаги изкушавани да отстъпим, не могат да отговорят чисти речи, правила, разсейвания, защото не са в състояние да ни привлекат като магнит, да завладеят реално нашата човешкост. Това обяснява настояването на Папа Франциск върху опасността

¹¹² J. Ratzinger, *Guardare Cristo*, Jaca Book, Milano 1989, p. 31; превод наш.

да сведем християнството до гностицизъм или до пелагианизъм.¹¹³ На nihilизма, на празнотата откъм смисъл може да отговори само една плът, един поглед, въплътен в осемдесетгодишна монахиня или в някой приятел – и вчера, и днес. „Само Христос взема всичко присърце от моята човешкост.“¹¹⁴ Или преживявам днес едно присъствие, което взема всичко присърце от моята човешкост, или в крайна сметка няма спасение, защото нито речта, нито етиката, нито развлеченията, с които все пак разполагаме, могат да породят тази пълноценност, която очаквам от дълбините на съществуването си.

Без преживяването на тази „хватка“ върху Аз-а няма християнство; няма християнство като събитие, тоест според неговата изначална природа, и следователно, няма възможност за промяна на начина на възприемане и отношение към хора и неща, няма *метаноя* и няма истинска привързаност. „За да бъде разпознат, Бог влезе в живота на човека като Човек, под човешка форма, така че мисълта, въображението и емоционалността на човека бяха като „блокирани“, привлечени като от магнит от Него. Християнското събитие има формата на „среща“: една човешка среща в баналната всекидневна реалност.“¹¹⁵ Няма нищо по-понятно за човека, нищо по-лесно за разбиране от едно събитие, което има формата на среща. В такъв случай разбираме защо Папа Франциск цитира често фразата от *Deus*

¹¹³ Срв. Франциск, Апостолическо напътствие *Evangelii gaudium*, 94, цит. пр., с. 75.

¹¹⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 8; превод наш.

¹¹⁵ *Пак там*, p. 36; превод наш.

caritas est: „Няма да спра да повтарям думите на Бенедикт XVI, които ни насочват към самото сърце на Евангелието: „В началото на християнското съществуване не стои етично решение или някаква велика идея – това е среща с едно събитие, с една Личност, която дава на живота нов хоризонт и същевременно окончателна насока”.¹¹⁶ Това е методът на Бог, това е методът, който Бог избра, за да изтръгне човека – мен, теб, всеки от нас – от нищото, от невъзможността за изпълнение, от подозрението, че всичко свършва в едно нищо, от тъжното разочарование от себе си, от готовността за примирение и за отчаяние. „Всичко в нашия живот – и днес, и по времето на Исус – започва с една среща.“¹¹⁷

Бог стана плът и всели се между нас: християнството е това; не преди всичко доктрина, морал, а Някой присъстващ, тук и сега. Останалото – доктрината, моралът – идва след това. „Това, Което създаде всички неща [тоест Бог, началото, съдбата, смисълът на живота], се отъждестви с преходността на една плът, отъждествява се [все още] с преходността на една плът, става чуваемо и осезаемо с преходността на една плът“¹¹⁸, тази на хора като теб и като мен; крехка, пълна с ограничения плът, но която е била сграбчена и направена различна. Ако християнството ни е очаровало, ако сме се свързали с дадена реалност, то е, защото сме виде-

¹¹⁶ Франциск, Апостолическо напътствие *Evangelii gaudium*, 7, цит. пр., с. 8.

¹¹⁷ Франциск, *Реч пред движението Comunione e Liberazione*, площад „Св. Петър“, 7 март 2015 г.

¹¹⁸ L. Giussani, *La verità nasce dalla carne*, Bur, Milano 2019, p. 115; превод наш.

ли хора, ангажирани по различен начин с нещата на всички, притежаващи радост и мир – макар и в болката и в усилието, – които сме желали за нас, с безвъзмездност и позитивност на погледа дори при най-трудните и противоречиви обстоятелства, на които се е оказало, че „завиждаме“; хора „обзети“, променени от християнското събитие – което и за тях е имало формата на среща, – свидетели на една житейска новост, която разстройва в човешкия смисъл средата около тях. Произходът на това разстройство е добре описан от Амвросианската литургия: „Ще явя Моето присъствие в радостта на сърцето им“.¹¹⁹

Тогава, отбелязва Джусани, ако в Исус Бог стана плът, „е нужно да си в плътта, за да разбереш Исус. Едно преживяване е това, от което разбираме Исус. Ако Бог, Тайната, стана плът, роден от утробата на жена, не можем да разберем нищо от тази Тайна, освен изхождайки от материални преживявания. Ако, за да бъде разбран, стана от плът, трябва да тръгнем от плътта“. И още: „Ако оставиш плътта, се унищожава парадоксът: тази вяра не интересува вече никого“,¹²⁰ превръща се в реч, става абстрактна, става етична, инструкции за употреба и не ни привлича като магнит вече. Само едно човешко преживяване е това, което ти позволява да откри-

¹¹⁹ «*Populus Sion, ecce Dominus veniet ad salvandas gentes: et auditam faciet Dominus gloriam laudis suae in laetitia cordis vestri*» (Confrattorio della IV Domenica d'Avvento ambrosiano, in *Messale ambrosiano. Dall'Avvento al Sabato Santo*, Milano 1942, p. 78; превод наш).

¹²⁰ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, Bur, Milano 2011, pp. 481, 207; превод наш.

еш присъствието на Христос, да разбереш какво е твоята връзка с Него.

4. За да засечем истинското, е достатъчно искрено внимание

Да засечем съвременното присъствие на Христос, е лесно: присъствията, които ни привличат като магнит, които ни карат да изпитаме съответствието, за което говорихме, са рядкост. Затова да ги засечем, е лесно: за Петър, Закхей, самарянката, Магдалина е било лесно. Лесно е, но не е даденост. Това си личало и с Исус. Да помислим за съблазънта и последващото отвращение на онези, които Го виждали да отива в дома на Закхей.

Какво ли е трябвало да има у Петър, у Закхей, у самарянката, у Магдалина и у другите, които Го срещнали, та да засекат Неговата новост, Неговата различност, Неговата уникалност? Искрено внимание, широко отворен поглед. Действително, „крайната истина е нещо прекрасно, което ние срещаме по пътя си: виждаме я и я разпознаваме, ако сме внимателни. Следователно, проблемът се състои в това внимание“.¹²¹ То е достъпно за всички и това е освобождаващо, защото опразва полето от едно периодично повтарящо се възражение, което крие освобождаване от задължение към реалността на живота: „Аз не съм способен, не съм умен, липсват ми средствата да разбера“. За да засечем истинското, е достатъчно вниманието.

¹²¹ Луиджи Джусани, *Религиозното чувство*, цит. пр., с. 45.

Разбира се, никога не е лесно да внимаваме, както пише Симон Вейл: „Има в нашата душа нещо, което бяга от истинското внимание много по-яростно, отколкото плътта се отвращава от усилието. [...] Вниманието се състои в изключването на собствената мисъл, в оставянето ѝ в готовност, празна и прониктаема за обекта“.¹²² Но за да оставим прониктаема собствената мисъл за обекта, за да не бъдем затворени в собствената си мярка, за „отварянето към съвкупността от разглежданите фактори“¹²³ е нужен лъч на привързаност към себе си, на интерес към съдбата на собственото съществуване; този лъч, дори скрит в дъното на душата, е това, което ни позволява да приемем да бъдем обичани, да „реагираме“ на едно присъствие, което утвърждава нашето битие, и да му обърнем внимание.

Петър, Закхей, самарянката, Магдалина не били сложили сурдина на своята човешкост: в техния поглед имало жажда, едно неспокойно очакване, дори страдалческо, което присъствието на онзи Човек било възкресило, накарало да отекне, като го прегърнало, отговаряйки му.

Със сигурност онзи широко отворен поглед е бил предизвикан, подтикнат у тях от изключителното

¹²² S. Weil, *Attesa di Dio*, Rusconi, Milano 1972, pp. 75-76; превод наш.

¹²³ Луиджи Джусани, *Религиозното чувство*, цит. пр., с. 176. Авторът отбелязва: „Каквото и да е, възпитанието към свободата на вниманието, т.е. отварянето към съвкупността от разглежданите фактори и възпитанието към приемане, т.е. съзнателното обхващане на всичко, което се представя пред очите на човека, представлява един от основните въпроси на човешкия път“. Затова той поставя също съществения въпрос за *възпитание* на свободата във внимание.

присъствие на Исус, но те трябвало да удовлетворят това предизвикване, това подтикване, нищо в тях не се е случило магически или механично (това, което се случи по този начин, би било чуждо на човешкото).

За да забележим присъствията, които носят една житейска новост, за да ги засечем, е нужно, следователно, внимание, един емоционално ангажиран разум, една жива човешкост. Не може да има внимание, широко отваряне на разума без емоционален трепет, без интерес. Един внимателен поглед е винаги заинтересован поглед. „Ако едно определено явление не ме интересува, не го гледам; а ако аз не го гледам, не мога да го опозная. За да го опозная, трябва да проявя внимание към него. На латински език внимание означава „да се стремя към“. Ако ме интересува и ме вълнува, то аз ще бъда устремен към него.“¹²⁴

5. Разпознаване, което се нарича вяра

Това внимание е впрочем началото на разпознаването на природата на това, което е пред нас. Действително, засичайки присъствие с различна човешкост – когато се случи, там, където се случи, – е трудно да премахнем един въпрос относно природата на това, което виждаме. При присъствието на Исус у хората, които Го чували да говори и Го виждали да действа, се пораждал въпросът: „Кой ли е Този?“. Странен въпрос. Предизвиквала го Негова-

¹²⁴ Пак там, с. 39.

та непоколебима различност. „Знаят откъде идва, познават Майка Му и роднините Му, всичко знаят за Него, но е толкова несъразмерна властта, която този Човек демонстрира, Той е толкова велик и така различен в Своята личност, че дори въпросът има различен смисъл: Кой ли е Този?“¹²⁵

Същият въпрос се поражда в нас днес при присъствието на хора, на които сме попаднали, с които сме се запознали и сме се събирали, на които сме станали приятели: „Кой си, защо си такъв?“. Въпросът възниква поради изключителността на тяхното присъствие, изключителност, която става очевидна в нашия опит. Това е начинът, по който се предава християнството – и сега, и тогава. Добре го каза току-що цитираното писмо на петдесетгодишния приятел. Възникването на въпроса е, наистина, показателно за същия „пресилен проблем“, който се е изправял пред хората, които имали нещо общо с Исус. Както отбелязва Папа Франциск: „Свидетелството предизвиква възхищение, а възхищението предизвиква въпроси у тези, които го виждат. На другите им идва да се запитат: как така този човек е такъв? Откъде му идва дарът да се надява и да се отнася с другите с братолюбие?“¹²⁶

Всички ли те гледат с една и съща нежност?
Всички ли те гледат с една и съща безвъзмездност?
Всички ли те гледат с една и съща страст към тво-

¹²⁵ Христос, *Божията компания на човека* – Великденска брошура, 1982, *Comunione e Liberazione*.

¹²⁶ Francesco, *Senza di Lui non possiamo far nulla*, LEV, Città del Vaticano 2019, p. 37; превод наш.

ята съдба? Всичко ли е еднакво? Затова, когато някой се окаже пред една несравнима различност – както писателят Менкарели се оказал пред монахинята, – не може да не си зададе въпроса: „Кой ли е този?“. Оттук, от този смаян контраудар, който предизвиква един неотстраним въпрос, започва онзи път на опознаване, на разпознаване, който се нарича вяра.

Да видим как той се разгръща у първите, които са срещнали Исус. Да се опитаме да се отъждествим в една от многото сцени от Евангелието, за да се съпоставим с познавателната динамика, която излиза наяве от разказа. Исус отива с учениците Си в страната на Кесария. По пътя, в един момент, се спира и ги пита: „За кого Ме човеците мислят?“. Хванати малко неподготвени, те пробват някои отговори: „Едни – за Иоана Кръстителя, други – за Илия, а някои – за Иеремия, или за одного от пророците“. При това положение въпросът става директен и личен: „А вие за кого Ме мислите?“. Първият, който отговаря, е Петър с импулсивния си начин на реагиране: „Ти си Христос, Синът на Живия Бог“.¹²⁷ Как е могъл да произнесе тези думи? Петър не казва нещо, което е измислил той, до което е стигнал той, с капацитета на своя разум; повтаря това, което бил чувал да казва самият Исус. Не са негови думи, негови завоевания. Как така ги повтаря? Какво прави напълно разумно повтарянето им, макар че не владее докрай значението им? Увереността, която Петър бил постигнал относно този Човек, опитът, който бил натрупал в отношенията си с Него

¹²⁷ Срв. Мат. 16:13-19.

и от който за него било станало очевидно, че „ако не мога да имам доверие на този Човек, не мога да имам доверие дори на себе си!“.

6. Свобода и доверие

Защо Петър можел – трябвало – да има доверие на Исус („ако не вярваме на този Човек, не можем да имаме доверие дори на очите си“)? Нужно е преди всичко да се подчертае, че ние сме толкова по-подготвени да изпитваме увереност относно някого друго, колкото сме по-внимателни по отношение на неговия живот. Кой е могъл да разбере, че на Исус трябвало да се има доверие? Хората, които са Го следвали и са били с Него, не тълпата, която отивала да се излекува, но не ангажирала себе си в житейско въвличане. Само в съжителството и в споделянето могат да се натрупат необходимите знаци за постигането на увереността по отношение на някого друго, така че да успеем да кажем с пълно основание: „На него мога да имам доверие“.

Но разбирането на знаците, тяхната интерпретация изисква свобода. Знаците не „налагат“ извода, до който все пак водят. „Свободата поставя картите си в тази част на играта, наречена знак. [...] Знакът е събитие, което трябва да се тълкува.“¹²⁸ Затова при една и съща личност на Исус сред хората имало разнообразие от интерпретации. При знаците изплува свободата.¹²⁹

¹²⁸ Луиджи Джусани, *Религиозното чувство*, цит. пр., с. 171.

¹²⁹ Относно свободата в деянието на вярва сръ. DS 3035.

За мнозина присъствието на свободата представлява възражение, схващана е като нещо, което утежнява живота или което отслабва истината на извода, до който стигаме.

В опит да обясня на един мой млад приятел, че не само не можем да си спестим свободата, но че тя е добро за нас, му дадох един пример. „Представи си – казах му аз, – че след като си прекарал няколко години с приятелката си и след като си имал много знаци за това какво добро сте един за друг, ти решаващ да я попиташ изрично: „Искаш ли да се омъжиш за мен?“. Като го правиш, дали би трепнал?“ Отговаря: „Определено смятам, че да“. „Как така – отвърщам аз, – щом за теб би било вече всичко ясно?“ „Защото може да ми каже „не“, твърди той веднага. „Значи, ти би трепнал, защото не знаеш дали всички тези знаци ще стигнат на твоята приятелка, за да ти каже „да“, защото си изложен на „нейната“ интерпретация на знаците, тоест на нейната свобода. Така ли е?“ „Да“, потвърждава ми. При това положение го попитах: „Би ли предпочел всичко да е механично, автоматично, така че да не поемаш риска на нейната свобода, да си спестиш трепета, или би искал, като рискуваш, да ти каже „да“ свободно?“. А той: „Бих предпочел несъмнено да ми го каже свободно“. Добавих: „А ти да не би да мислиш, че Бог има по-малко вкус от теб? Бог също предпочита някой да Му каже „да“ свободно“. Това припомни наскоро Папа Франциск: „Как действа Исус? [...] Той уважава, уважава собственото ни положение, не върви напред. [...] Господ не ускорява крачка, върви винаги с нашия

темп, [...] чака ние да направим първата крачка“.¹³⁰ Това не означава, че Той не ни дава знаци, всички знаци, от които се нуждаем, но ние оставаме свободни пред тях. Бог ни е създал свободни и се е покорил по някакъв начин на решението на нашата свобода, защото няма място за сравнение между едно „да“, казано свободно от човека, и една отстъпчивост, лишена от съзнателно упражняване на свободата. Заключение: „Ако не е плод на нейната свобода, нейното „да“ не би могло да предизвика у теб никакъв изблик на радост“.

Колко е решаващо да си дадем сметка, че нашата свобода не е усложнение, а дар!

Следователно, свободата се предполага в онова интерпретиране на знаците, което ни позволява да постигнем с пълно основание увереността, че на някого друго мога да имам доверие. Точно поради това доверие Петър си присвоил думите, които бил чувал да казва Исус. Вярата не е да се хвърлиш в пропастта, деяние, извършено без никакво основание. „Вярата е да признаеш за вярно това, което едно историческо Присъствие казва за Себе Си.“ „Един Човек е казал за Себе Си нещо, което други са приели като вярно и което сега, поради изключителния начин, по който този Факт още ме застига, приемам и аз. Исус е Човек, Който е казал: „Аз съм пътят и истината и животът“. [...] Да внимаваме в това, което правел и казвал този Човек, така че да успеем да кажем: „Аз вярвам на Този“, да приемем Неговото присъствие, твърдейки като истина това, което Той казвал – това е вярата. Вя-

¹³⁰ Франциск, *Проповед в „Санта Марта“*, 26 април 2020 г.

рата е деяние на разума, подтикван от изключителността на едно Присъствие, която кара човека да каже: „Този, Който говори, е истинен, не казва лъжи, приемам това, което казва“.¹³¹ Както казва Катехизисът, „*вярвам*“ има двойно отношение: *спрямо личността и спрямо истината; спрямо истината поради доверието в личността, която я засвидетелства.*¹³²

Вярата е разпознаването на „нещо“ – присъствието на божественото в човешкото, – което стига отвъд капацитета на разума, което разумът сам не би могъл да определи, и все пак е едно напълно разумно разпознаване, което обяснява това, което е пред очите ми, опита, който натрупвам. Има, отбелязва Балтазар, „съкровена връзка между вяра и преживяване на изпълнението“.¹³³

„Да имаш искреността да разпознаеш, простодушното да приемеш и обичта да се привържеш към едно такова Присъствие – това е вярата. „Искреност“ и „простодушие“ са аналогични думи. Да бъдем „простодушни“, означава да гледаме едно нещо в лицето, без да вкарваме чужди фактори, получени назаем отвън. [...] Нужно е [...] да гледаме факта, събитието с простодушие, тоест нужно е да гледаме събитието поради това, което казва, поради това, което предава на разума, на сърцето, без да вкарваме, за да го преценим, чужди фактори, които нямат нищо

¹³¹ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., pp. 34-35; превод наш.

¹³² *Катехизис на Католическата църква*, п. 177, Католическа църква в България, 2002, с. 66.

¹³³ H.U. von Balthasar, *La percezione della forma. Gloria. Una estetica teologica*, op. cit., p. 119; превод наш.

общо с него.¹³⁴ Простодушието, може да се каже, е да покориш разума на опита, без да вкарваш нищо чуждо на него. Остава запечатан в паметта ни начинът, по който Джусани говори за това пред Папата на площад „Свети Петър“ през 1998 г.: „Едно простодушие на сърцето е това, което ме караше да усещам и да признавам за изключителен Христос, с онази уверена непосредственост, както се случва поради безупречната и неразрушима очевидност на фактори и моменти от реалността, които, навлезли в хоризонта на нашата личност, поразяват чак до сърцето“.¹³⁵

¹³⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., pp. 41-42; превод наш.

¹³⁵ *Пак там*, p. 8; превод наш.

ПЪТ, КОЙТО ПРОДЪЛЖАВА ЦЯЛ ЖИВОТ

След като се случи срещата, след като сме преживели това, че сме били привлечени като от магнит, „блокирани“ от едно присъствие с различна човешкост, в което сме разпознали – всеки според своя темп и своята история – присъствието на Христос тук и сега, след като сме започнали да виждаме неговите плодове в живота си, може да ни се стори, че сме пристигнали, и следователно, че можем да спрем да вървим.

Трябва да се предадем пред факта, че нещата не стоят така. Срещата, която непрекъснато се подновява и се случва отново, е постоянното отваряне на един път, който не може да спре да бъде изминаван. „Тази „даденост“, която един вид нахлу, става отправната точка на един *път* [...]. Това, което е било дадено, става отправната точка на едно търсене, на една продължителна дейност, която абсолютно не е динамика на притежание, а терзанието на едно желание, което няма да спре да се учи.“¹³⁶

¹³⁶ M. De Certeau, *Mai senza l'altro*, Qiqajon – Comunità di Bose, Magnano (Bi) 1993, pp. 26-27; превод наш.

1. Необходимостта от път

Веднага щом се спрем, смятайки, че притежаваме това, което ни е било дадено, тежестта и сухотата превземат нашите дни. Вместо с цвят, се оказваме със суха трева в ръце. Виждаме отново нищото да се просмуква в сюжета на нашето време. И оставаме изненадани, разочаровани. Откъде това пресъхване? Чувстваме повече от всякога като наши, в тези моменти, думите на Ети Хилесум: „Сърцето ми беше отново замръзнало и не искаше да се разтопи: всички канали бяха блокирани, а мозъкът ми – приклепен в менгеме“.¹³⁷

Какво става с нас? Това, което Ратцингер казва за св. Августин: „Когато се обърнал във вратата в градината край Касициакум, Августин бил разбрал обръщането все още според схемата на почитания учител Плотин и на философите неоплатоници. Мислел, че изминалият живот на грях е сега окончателно преодолян; обърналият се щял да бъде отсега нататък един напълно нов и различен човек, а неговият следващ път щял да се състои в непрекъснато изкачване към все по-чистите висоти на близостта на Бог, нещо като това, което е описал Григорий Нисийски в *De vita Moysis*: „Точно като телата, които веднага щом са получили първия тласък надолу, дори без следващ натиск, от само себе си потъват... , така, но в обратен смисъл, душата, която се е освободила от земните страсти, се издига непрестанно над себе си с бързо движе-

¹³⁷ E. Hillesum, «4 settembre 1941», *Diario. Edizione integrale*, op. cit., p. 153; превод наш.

ние на възход... в полет, който се насочва винаги нагоре“.¹³⁸ Макар и без никога да сме използвали тези думи, и ние много пъти – може би, без да обръщаме внимание на това – схващаме това, което ни се е случило – срещата, „обръщането“ – по схеми, получени назаем от другаде, далечни от това, което преживяваме. „Но реалното преживяване на Августин било друго: той трябвало да се научи, че да бъдем християни, означава по-скоро да изминаваме все по-труден път с всички негови възходи и падения. Образът на възнесението бил заменен с този на един *iter*, път, от чиито трудни препятствия ни утешават и подкрепят миговете на светлина, които ние от време на време можем да получим. Обръщането е вървене, път, който продължава цял живот. Затова вярата е винаги *развитие* и точно толкова узряване на душата за Истината, че „ни е по-близка, отколкото сме ние до самите себе си“.¹³⁹

Ратцингер формулира тези наблюдения по случай стогодишнината от смъртта на Джон Хенри Нюман, за да подчертае онова различно и по-вярно схващане за обръщането, което било присъщо за английския кардинал, сега светец: „Нюман изложи в идеята за развитието собствения си личен опит на едно никога неприключило обръщане и така ни предложи интерпретация не само на пътя на християнската доктрина, но и на християнския

¹³⁸ Й. Ратцингер, *Реч на Негово Високопреосвещенство кард. Йозеф Ратцингер по случай стогодишнината от смъртта на кард. Джон Хенри Нюман*, Рим, 28 април 1990 г.

¹³⁹ *Пак там.*

живот. Характерният белег на големия учител в Църквата ми се струва, че е това, на което той не учи само с мисълта си и речите си, но и с живота си, понеже у него мисъл и живот се проникват и се определят взаимно. Ако това е вярно, тогава наистина Нюман принадлежи към великите църковноучители, защото той същевременно докосва сърцето ни и просветлява нашата мисъл.¹⁴⁰

Необходимо е да задържим и да оползотворим ценния принос, съдържащ се в този откъс от Ратцингер: „Обръщането е вървене, път, който продължава цял живот“; „вярата е винаги *развитие*“. На тези думи приглася Пеги със своята настойчива проза: „Нищо придобито не е придобито завинаги. И това е самото положение на човека. И това е най-мъчноразбираемото положение на християнина. Идеята за вечно придобиване, идеята за едно окончателно придобиване и което няма да бъде оспорвано повече, е това, което най-много противоречи на християнската мисъл. Идеята за едно вечно и окончателно владение и което няма да бъде поставяно под въпрос повече, е това, което най-много противоречи на съдбата на човека в системата на християнската мисъл“.¹⁴¹

И Кръщението, което все пак вкарва нещо непоколебимо и определено ново в нас, бележейки вододел между „преди“ и „след това“, не е нещо друго освен начало: началото на борбата, която

¹⁴⁰ *Пак там.*

¹⁴¹ Ch. Réguy, «Nota congiunta su Cartesio e sulla filosofia cartesiana», in Id., *Cartesio e Bergson*, Milella, Lecce 1977, pp. 254-255; превод наш.

Христос води, за да завладее като *vir pugnator* [воин (лат.) – Б. пр.] нашето съществуване, за да го „превземе“, и по този начин – да го изпълни. С Кръщението, „което призовава човека да разбере и приеме, че е съпричастен на Христовото събитие“ – Кръщението в Църквата „винаги е свързано с вярата: [...] апостолите и техните помощници“ го предлагат „на всеки, който вярва в Христа“¹⁴² –, „се ражда един различен човек, различни хора“.¹⁴³

Но това „начало с дата във времето би могло дори да бъде погребано под гъста покривка от пръст или в гроб от забвение и игнориране“, както се случва за много хора. Срещайки „жива християнска компания“,¹⁴⁴ осъзнаваме значението на Кръщението, улавяме плодовете му в нашия живот. И като принадлежим към живота на тази компания, се развива в нас кръщелната благодат.

Отново се предполага път. Дори този, който е бил избран, сграбчен чрез кръщелния акт, може, наистина, „да потъне в тинестия океан на света: подавайки се на забравянето, не преживявайки паметта, която е съзнанието за присъствието на Христос, реално събитие в живота на човека“.¹⁴⁵

Така че никакво прекъсване на пътя. Но тази очевидност, че обръщането е път, който продължава цял живот, а вярата е винаги развитие, може да ни подтикне да се поддадем, почти без да го забележим, на едно изкушение: това да сменим метода,

¹⁴² *Катехизис на Католическата църква*, п. 1226, цит. пр., с. 371.

¹⁴³ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 79; превод наш.

¹⁴⁴ *Пак там*, p. 80; превод наш.

¹⁴⁵ *Пак там*, pp. 83-84; превод наш.

тоест – пред живота, неговите неотложности, неговите лични и социални предизвикателства – да заменим с друго срещата. Тоест, изкушението е да приемем за даденост събитието, да приемем за даденост вярата и да заложим на друго: търсим изпълнението на нашия живот другаде, а не в събитието, което ни е привлякло. Затова Джусани пише: „Събитие“ е [...] най-трудноразбраната и приета дума от съвременния манталитет и затова – и от всеки от нас [...]. Най-трудното за приемане нещо е, че е събитие това, което ни пробужда за нас самите, за истината на нашия живот, за съдбата ни, за надеждата, за нравствеността“.¹⁴⁶ Така накрая търсим убежище и опора в нещо, мислено и направено от нас, което би било по наша преценка – макар че тя се подразбира – по-способно да нападне нищото, което ни заобикаля и което се промъква в нас.

Но защо западаме и след първоначалното очарование се оказваме захванати в борба, която понякога ни изтощава? Защо сменяме метода? Необходимо е да направим една първоначална забележка. Изборът да заложим, вместо на срещата, на това, което ни се струва по-контролируемо от нас и също по-способно да ни реализира, е силно, макар и по предимно неочевиден начин, насърчаван и улеснен от манталитета, който ни заобикаля и ни просмуква. „Затънали сме в една „светска“ реалност, обратна на това, което ни се е случило: тя има нужда от Христовото събитие, има нужда то да бъде засвидетелствано и преживявано, но

¹⁴⁶ *Пак там*, pp. 30-31; превод наш.

като съзнание и привързаност е радикално чужда и в опозиция на новата личност, на „новата твар“, на която Христос дава начало.“¹⁴⁷ Противоречието между новостта, въведена от Христовото събитие, и историческия контекст, в който сме, предизвиква непрекъснато християнина, кръстения. Как може да не се поддаде? Само благодарение на конкретното и постоянно присъствие на Тайната, станала плът, която става изпитваема чрез една жива християнска реалност.

Далеч от това конкретно и постоянно присъствие на Христос, което ни въвлича чрез едно човешко предпочитание („Закхее, слез по-скоро от дървото, идвам у дома ти“), всеки от нас, макар че е приел Кръщението и се е натъкнал в даден момент на компанията на Църквата, остава само пред своите прищевки, в плен на силите и ласкателствата на властта, на образите на изпълнение, които му биват сервираны всеки ден от обстановката и които съзнателно или несъзнателно приема за свои.

Обаче да внимаваме: ако е вярно, че без настояща връзка с постоянната компания на Христос, чрез човешките лица, с които Той си служи, е трудно, ако не и невъзможно, да не се поддадем на манталитета, който ни заобикаля, то също така е вярно, че това, че сме потопени в жива християнска компания, не предпазва автоматично от риска да се поддадем на изкушението да заменим с друго срещнатото събитие, да положим в друго собствената си надежда, отново да си представяме пътя на пълнотата, изхождайки от собствените

¹⁴⁷ *Пак там*, р. 83; превод наш.

си ресурси. Това е изкушение и днес, и в началото, и ще бъде такава в хода на цялата история, а под-дането е това, в което в крайна сметка се състои „грехът“. Това отбелязва по свой начин Мария Самбрано, обръщайки поглед към началото: „Ако се придържаме към свещения разказ на „Битие“, той [Адам] се подал на обещаващата съблазън на бъдещето – „ще бъдете като богове“ – не от жажда за щастие, а напротив, отървавайки се от щастие-ето, което го заливало, за да потърси едно изцяло свое творение, нещо, направено от него, и за да не трябва да съзерцава това, което му се предлагало, за да избегне чистото присъствие на съществата, на които знаел името, но не и тайната“.¹⁴⁸

Всеки е призван да вижда какво се случва в личния или общностния живот, когато се удовлетворява изкушението да заменим новостта, родена от Тайната, станала плът, с едно изцяло наше творение, с нещо, направено от нас.

2. Изкушението на себеутвърждаването

Един поглед към историята, възникнала от харизмата, дарена на дон Джусани, може да се окаже ценен, за да разберем факторите, които се намесват в християнския път.

В даден исторически момент, в годините след 1968 г., при постоянния натиск, който идвал от

¹⁴⁸ M. Zambrano, *Chiari del bosco*, Bruno Mondadori, Milano 2004, p. 71; превод наш.

културния, социален и политически контекст и който в някои отношения е подобен на този, на който сме подложени днес, Джусани описва точно изкушението, за което говорим. Годината е 1975-та, но наблюденията, които той отправя към група възрастни от Милано, събрани в залата на Консерваторията за обичайния Първи ден от новата година на живот на общността,¹⁴⁹ важат такива, каквито са, за нас днес.

Джусани съобщава за едно „отпадане“ в реалността на движението CL – сухота на преживяването, объркване, задух – и го приписва на „недостиг на метод, недостиг на внимание“. Как да разбираме този недостиг на метод и на внимание? Той се състои във факта, че „дъното на въпроса, коренът, този, от който се разпростира над всичко, източникът на енергията и на интелекта бива сякаш приеман за даденост, не бива повече захранван, не се мъти повече, не е подпомаган повече от нашето внимание и от нашата воля, поради което сякаш бавно се изпарява, става абстрактен. Горкò ни в живот като християнския да приемаме за даденост по всякакъв начин това, което е постоянното начало на нашия облик, на нашата личност, на нашата светлина и на нашата сила!“¹⁵⁰ Когато приемаме за даденост източника, тоест случилото се събитие, то се изменя, наистина, в едно априори, което

¹⁴⁹ Има се предвид традиционната сбирка за началото на новата година на живот на общността на членовете на движението *Comunione e Liberazione* след лятната пауза.

¹⁵⁰ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

бива поставено в чекмедже; приемаме за предполагаемо събитието, а после посрещаме реалността, изхождайки от собствените си планове и от собствените си интерпретации. Събитието оцелява като известна и дори използвана категория, но не като жизнен корен на познание и действие. Не вземаме ходовете на християнското събитие, нито очакваме от него удовлетворение, тоест съответствие на изначалните потребности на сърцето: търсим го в собствените си реализации, в собствената си способност за конструктивност, в едно собствено утвърждаване. В това се случва – незабележимо – смяната на метода, за която намекнахме по-горе.

Затова Джусани идентифицира недостига на метод и на внимание в „тежкото преобладаване на изявяването, на търсенето на изява – било лична, било колективна“, в преследването на „натуралистично разбрано изявяване. Инстинктивност, потребности, нужди, които преизпълват нашия личен живот, които се забелязват в нашия колективен живот, чувстваме неотложността да бъдат удовлетворени, с привилегия, с много опасно надмощие над точката, която представлява постоянното хранване на нашето човешко и християнско вървене“. Въобще, налице е преобладаването на търсенето на собствено изявяване в ущърб на онова събитие, което е навлязло в живота и което все пак се е разкрило като начало на една човешка новост, на нови интелект и емоционалност.

Какъв е коренът на проблема? Джусани отговаря без колебание: себеутвърждаването като крайна цел и хоризонт на действието. „Ценността, която преследваме, отивайки на църква или борейки се

в някоя фабрика, в училище или в университета, когато сме сами и когато сме заедно, е себеутвърждаването според аспекта, който ни интересува (било то емоционалността, било вкусът и любознателността към културата, било някакво собствено умение, което искаме да изявим, било социалното и политическо увлечение). Това е централната точка на въпроса: ценността, която преследваме, поотделно и заедно, ми се струва преобладаващо определяна от необходимостта и от претенцията, от припряността за едно себеутвърждаване според това, което ни интересува, според това, което чувстваме като интересно за нас.¹⁵¹ Трябва да отбележим, че Джусани не говори на хора, които са избрали да следват други пътища, а на хора, които са се забъркали с християнското преживяване, което той самият предизвика, и които щедро инвестират време и енергия в различните сфери на своя ангажимент. Това е, което прави още по-интересно неговото наблюдение, понеже то не засяга „другите“, а „нас“, тоест хора, които живеят християнското предложение, от което са били привлечени.

В току-що публикуваната последна своя книга Джусани изяснява чувствителната точка в рамките на една алтернатива: „Вместо да утвърждаваме

¹⁵¹ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г. Толстой ни предлага по въпроса прозорлива парафраза на Евангелието: „Търсите царството на бога и неговата правда, а останалото ще ви се придаде. А ние търсим останалото и очевидно не го намираме“. (Лев Николаевич Толстой, *Възкресение*, цит. пр., с. 481).

битието, реалността в нейната целокупна, цялостна истина, в нейната пълна, изчерпателна участ, ние сме заставени от грижата да утвърдим себе си¹⁵². И още: „Ние възлагаме надеждата си на някакъв наш план: това е грехът, да възлагаме надеждата си на някакъв наш план“¹⁵². И това е нашето постоянно изкушение. Поради някаква странна и дълбока слабост и същевременно поради някаква надменност, на която се поддава, човекът, тоест всеки от нас, се откъсва от това, което го кара да живее, приема го за даденост – което е начин да го отрече – и утвърждава себе си. Той залага на себе си и „приковава вниманието и желанието в особени и ограничени неща. Първоначалният план, това, за което човекът е създаден, е бил изменен от произволната употреба на свободата; така хората клонят към един детайл, който, откачен от цялото, се отъждествява с целта на живота. Опитът, преживяван всеки ден, е, че хората са склонни да отъждествяват целокупността на живота с нещо частично и ограничено. А да излезем от тази частичност, не е в наши ръце: никой от нас не успява сам да се върне към един истински поглед върху реалното“¹⁵³.

Преследването на себеутвърждаването, все пак, не води до пълнотата и удовлетвореността, които сякаш ни обещава, не ни избавя от нищото. Нашите речи и нашите усилия са недостатъчни, безплодни опити, както отбелязахме. Нещо повече, с цялото ни

¹⁵² L. Giussani, *Un avvenimento nella vita dell'uomo*, Bur, Milano 2020, pp. 187, 27; превод наш.

¹⁵³ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., pp. 31-32; превод наш.

престараване „се увеличава прекомерно неудовлетвореността“.¹⁵⁴ В греха е покората, това, което Данте нарича „симетрично наказание“, при което „човек е наказан именно чрез грешката, която прави“. Действително, „търсенето на себеутвърждаването, в един детайл или в друг, който повече ни интересува, винаги дава като резултат по-голям дискомфорт. И тази нагласа, която облагодетелства себеутвърждаването, насладата от това да се чувстваш изявен, насладата от самоизявата, разваля всичко“.¹⁵⁵

Никога както в тези времена, белязани от коронавируса, не сме виждали ограничението на определен начин да стоим в реалността и колко е жалко да възлагаме надеждата си на някаква самоизява. Грeъм Грийн пише: „Самоизявата е нещо поначало безсърдечно и егоистично. Тя поглъща всичко, дори собственото „аз“. Накрая си даваш сметка, че не ти е останало дори онова „аз“, което търси изява. ... Вече от нищо не се интересувам“.¹⁵⁶ „Този, кой-

¹⁵⁴ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за СЛ от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г. Достоевски пише в *Братя Карамазови*: „Всеки [днес]... иска да изпита в себе си пълнотата на живота, а междуверменно от всичките му усилия вместо пълнота на живота излиза само пълно самоубийство, защото вместо пълно самоопределение на собственото си същество изпадат в пълно уединение“ (Фьодор Михайлович Достоевски, *Братя Карамазови*. Том девети. 1879-1880, Народна култура, София 1984, прев. Димитър Подвързачов, Симеон Андреев, с. 320).

¹⁵⁵ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за СЛ от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

¹⁵⁶ Грeъм Грийн, *Безнадежден случай*. В: Избрани творби в два тома, 2. *Безнадежден случай*. *Пътешествия с леля ми*. *Почетният консул*. *Капитана и врагът*. Народна култура, София 1989, прев. Борис Стоянов, с. 39.

то е фиксиран върху себе си, върху собствената си доброта или интелигентност, върху припряността или убеждението, че е прав, накрая не долавя вече реалността в нейната неизчерпаема и тайнствена другост. Така единственият ентузиазъм, който може да се изпита в живота, е този, че си прав, че се задоволяваш; със сигурност не изненадата от това, което се случва, от реалността, която говори на човека, от благодатта на битието.¹⁵⁷ Фиксирането върху себе си ни прави глухи за реалността, за нейната неизчерпаема и тайнствена другост, превръща живота в задушаваш балон.

Това, от което мислим, че получаваме удовлетвореност, ни води към нихилизма; да облагодетелстваш насладата от самоизявата, разваля всичко, тоест свежда всичко до нула. Но защо? Защото е срещу закона на човешкото изпълнение. „Житейският закон е този, който каза Господ: „Който търси себе си, се изгубва, а този, който приема да се изгуби, ще се намери. Който приема да се изгуби заради Мене, ще се намери отново“. Това е понятието за „обръщане“.¹⁵⁸

¹⁵⁷ L. Giussani, *Un avvenimento nella vita dell'uomo*, op. cit., p. 139; превод наш. В същата линия Дьо Любак пише: „Смятаме се за просветени, а вече не умеем да различим същественото. Не умеем вече да откриваме, прясно разцъфтели, около нас може би, хилядите открития на Духа, винаги верен на Себе Си и винаги нов“ (H. de Lubac, «Le nostre tentazioni nei confronti della Chiesa», in Id., *Meditazione sulla Chiesa*, op. cit., p. 200; превод наш).

¹⁵⁸ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

3. Обръщане. Да си възвръщаме непрекъснато вярата

Така че ето алтернативата, посочена от Джусани: „Не самоизява, а обръщане. Не публична, културна, политическа изява на Движението, а обръщане на Движението. Това е думата! На това обръщане, в плана на Бог и в Неговите срокове, е също осигурена – както всички пророци са пели за Израил, при условие че остане верен – Божията награда на този свят: „Всички народи ще дойдат при тебе“.¹⁵⁹

„Обръщането“ в Христовото събитие е това, което осигурява „наградата“, стократното на този свят – във всеки смисъл, дори като историческо стечение на обстоятелствата, – не претенцията на някакъв собствен план, мъчителното търсене на самоизява, на някакво себеутвърждаване. Но това е точно точката на подхлъзване: понеже вярата, срещата много пъти ни изглежда твърде крехка и не ни се струва достатъчна да ни придобие удовлетвореността и стечението на обстоятелствата, което желаем, към което се стремим, така, както си го представяме, тогава загърбваме събитието и залагаме на нашата инициатива. Толстой улавя тази нагласа и нейните последици: „Той мислеше,

¹⁵⁹ *Пак там.* Дьо Любак отбелязва по въпроса: „Когато не умеем повече да виждаме в Църквата друго освен нейните човешки заслуги, когато не я считаме повече за друго освен средство, макар и благородно колкото щете, с оглед на някоя светска цел, когато в нея не умеем повече да откриваме, макар и оставайки смътно християни, на първо място една тайна на вярата, не я разбираме абсолютно повече“ (H. de Lubac, «Il sacramento di Gesù Cristo», in Id., *Meditazione sulla Chiesa*, op. cit., p. 145; превод наш).

че вярва, но всъщност [...] съзнаваше с цялото си същество, че тази вяра беше съвсем „не това“. И затова очите му винаги бяха тъжни“.¹⁶⁰

И така, ако Бог, смисълът на всичко, стана Човек и ако това събитие пребъдва в историята, остава съвременно на живота на всеки от нас, за човека, който го разпознава, всичко трябва да се върти около него. „Срещата, която инициира нашия път, има същите характеристики, тя е окончателна и всепоглъщаща, така че всички детайли от историята, която преживяваме, са част от нея.“ Христос има общо с цялостния живот и с всички негови конкретни аспекти. „Съдържанието на вярата – Бог, станал Човек, Исус Христос умрял и възкръснал, – което излиза наяве в една среща, тоест в даден момент от историята, обгръща всички нейни моменти и аспекти, които като от водовъртеж са пренесени в тази среща и трябва да бъдат посрещани от нейната гледна точка, според любовта, която от нея избликва, според възможността за полза за собствената съдба и за съдбата на човека, която тя подсказва.“¹⁶¹

За да маркира този всепоглъщащ характер, Джузани си служи с разликата между сфера и форма. „Състоялата се среща, по своята природа всепоглъщаща, се превръща във времето в истинската форма на всички отношения, истинската форма, с която гледам на природата, на себе си, на другите, на нещата. Една среща, ако е всепоглъщаща, се пре-

¹⁶⁰ Лев Николаевич Толстой, *Възкресение*, цит. пр., с. 312.

¹⁶¹ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 40; превод наш.

връща във форма, а не просто сфера на отношения: тя не установява само една компания като място на отношения, а е формата, под която те биват възприемани и преживявани.¹⁶² Това означава, че погледът към всеки детайл от реалността, към всеки обрат на съществуването е изваян от тази среща. Можем да преживяваме всичко с неочаквани интензитет и достойнство, дори когато се окажем в ситуация на принуда. Това не е „литература“, то е преживян опит. Ети Хилесум пише, седнала на дървена пейка в транзитния лагер Вестерборк: „Тук човек научава толкова много. Например, че животът е доста различен от това как ти го описват историческите книги и че да живееш, е благо навсякъде, дори зад бодливата тел и в бараки на течение, стига да живееш с необходимата любов спрямо другите и живота“.¹⁶³

В крайна сметка, много пъти, без сякаш да го признаваме пред нас самите, мисълта, която доминира в нас, е скептицизъм относно стечението на обстоятелствата на срещата и на вярата, относно въздействието на инициативата на Тайната в света. „Тихият“ метод на Бог, както го определя Бенедикт XVI, ни се струва твърде тих: „Тайната на Бога е, че действа тихо. Че само бавно и полека гради Своята история в голямата история на човечеството. Че става човек и може да остане незабелязан от съвременниците, от меродавните сили на историята. Че страда и умира и като Възкръснал желае да дойде при човечеството само през вярата

¹⁶² *Пак там*; превод наш.

¹⁶³ E. Hillesum, *Lettere*, Adelphi, Milano 2013, pp. 182-183; превод наш.

на своите Си, на които Се явява? Че Той постоянно хлопа тихо по вратите на нашето сърце и бавно ни прави зрящи, ако Му отворим. [...] Не е ли тъкмо това божественият начин на действие? Не да надделява с външна сила, а да дава свобода, да дарява любов и да разбужда“.¹⁶⁴

Заради този скептицизъм предпочитаме, значи, дори без да го обявяваме – но прозира от начина, по който се задействаме, – да заменим или „да помогнем“ на събитието, начина да се разкрива и да действа на Бог, Неговия стил с нашите планове, с нашата дейност. Правейки това, не се отричаме изрично от Христос, но Го оставяме в дарохрани-телницата, в нишата на доказаните предварителни условия: приемаме за даденост източника, обезпелтяваме го и го превръщаме във вдъхновение, което оправдава това, което мислим и искаме ние, утвърждаването на самите нас.¹⁶⁵ Именно затова Джусани ни приканва към лично и колективно обръщане.

Обръщане! За какво става дума и защо това е въпросът? „Да се обърнеш, е да си възвръщаш постоянно вярата, а вярата е да признаеш един факт, факта, който е настъпил, голямото събитие, което остава сред нас. Кой имал вяра преди две хиляди години? Онези, независимо дали малцина, или мно-

¹⁶⁴ Йозеф Ратцингер – Бенедикт XVI, *Иисус от Назарет. II част. От входа в Иерусалим до Възкресението*, Критика и хуманизъм, Епископска конференция на Католическата църква в България, 2013, прев. Георги Каприев, с. 303-304.

¹⁶⁵ Срв. по въпроса Конгрегация за доктрината на вярата, Послание *Placuit Deo* към епископите на Католическата църква относно някои аспекти на християнското спасение, 2.

зина, които разпознавали в този Човек присъствие-то на Нещо велико, свръхестествено. Нещо, което не се виждало, както се виждал Той, но което било очевидно в Него, защото „никой не може да говори и прави нещата, които Ти казваш и правиш, ако не бъде с него Бог“, казвал Никодим на Исус. Значи, да си възвръщаме вярата, означава да си възвръщаме постоянно осъзнаването и приемането на Тайната, която е налице сред нас, на събитието, което е налице в нас и сред нас: във всеки от нас поради Кръщението; и сред нас, следователно, като част от Божията църква.“ Ако това обръщане се превърне реално в „план на нашия живот, тогава ще бъдем също много по в състояние да бъдем готови, отзивчиви и способни във всички ангажименти, които историята ще изисква от нас ден за ден“.¹⁶⁶

Джусани продължава и обяснява подробно: да си възвръщаме постоянно вярата, означава „да си възвръщаме вярата като интелект и като послушание“. Тук са налице две измерения на вярата – интелект и послушание, – на които трябва да гледаме внимателно.

Да започнем от първото. „Събитието, което е налице вътре в мен и сред вас, сред нас, е интелект, който го възприема. Действително, вярата е акт на интелекта“, но на интелект, „по-дълбок и по-голям, отколкото дори обичайният интелект на естествения разум, защото прониква на нивото на нещата, на което нещата придобиват своята устой-

¹⁶⁶ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

чивост и своя смисъл. Да си възвръщаме вярата като интелект, означава непрекъснато признаване на факта, който е налице сред нас: „Всички ние, които се причестяваме от този хляб, сме едно. Вие сте един другиму членове, така че понасяйте един другиму теготите“.¹⁶⁷

Питам се: но как можем ние днес да говорим, в света, в който сме, с всички придобивки и растежи, които го характеризират, с всички скептицизми и предразсъдъци, които го вкочаняват, за нещата, за които наемваме? С кой авторитет можем да ги кажем? Само с този на живота, на един опит, тоест само ако расте в нас едно ново самосъзнание и поради това – нов начин, по-човешки, да вникваме в положението на всички. Както подчертава Бердяев, „духовното освобождение е съпроводено с преход не към абстракции, а към конкретността. [...] Духовното освобождение е победа над властта на отчуждението“.¹⁶⁸ И още, как можем да кажем, с думите на Джусани: „Ето, ние представляваме мястото, където благородното усилие на човека към освобождението намира най-много изпълнение“? Как можем да кажем тези неща, „щом божествената реалност, тайната на Христос, която е сред нас и в нас, не се има постоянно предвид, щом не е съдържанието на едно ново самосъзнание“? Новото самосъзнание „е реално друг начин да възприемаме себе си, то е друг начин да въз-

¹⁶⁷ *Пак там.*

¹⁶⁸ Николай Бердяев, *За робството и свободата на човека*, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София 1992, прев. Димитър Кирков, с. 248.

приемаме присъствието на другия, кой е другият и какви са моите отношения с него. „Всички ние сме едно, така че сте един другиму членове: понасяйте, прочее, един другиму теготите.“ Докато това не стане план на всяка сутрин, програма на всеки ден, какво търсим тук [в света]? Нашата позиция пред света се превръща веднага в реч сред другите речи, в идеология сред другите идеологии и поредна илюзия, хвърлена върху лицето на човека¹⁶⁹.

Втората дума, използвана от Джусани, за да обозначи обръщането, постоянно възвръщане на вярата, е „послушание“. Впрочем става дума не само за вярата като интелект, като „възприемане на новостта, която е налице вътре в нас и сред нас, но и като послушание към тази разпозната, възприета реалност, в нас и сред нас, към това единство с тайната на Христос, което съм аз и сте вие, към това единство между мен и вас. Кръвното единство, което една майка осигурява, е не толкова дълбоко и окончателно, колкото това, както каза Господ онзи път, когато, пробивайки си път сред тълпата, някой Му каза: „Наставниче, тук са Майка Ти и братята Ти“. „Коя е майка Ми, и кои са братята Ми, и роднините Ми? Който изпълни волята на Отца, той е майка, брат и сестра“¹⁷⁰.

Ще подхванем по-обширно тази дума – „послушание“ – в края на нашия път. Сега да се запита-

¹⁶⁹ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

¹⁷⁰ *Пак там*.

ме: коя е проверката, че вярата като *разпознаване*, като понятност на новостта, която е налице в нас и сред нас, и като *послушание* към тази разпозната реалност, към „нашето единство в този Човек, Христос“¹⁷¹ са реални в теб и в мен? Коя е проверката на обръщането? Тази проверка е една нова човешкост, аванс от финалното щастие.

Това е опитът, засвидетелстван от св. Павел в неговите послания. „Ако някой друг мисли да се уповава на плътта, то още повече аз, обрязаният в осмия ден, от Израилев род, от Вениаминово коляно, евреин от евреите, по закон – фарисеин, по ревност – гонител на Божията църква, по правдата на закона – непорочен. Но това, що беше за мене придобивка, поради Христа счетох го за вреда. Па смятам, че и всичко е вреда, поради превъзходството на познаването Христа Иисуса, моя Господ, заради Когото от всичко се отрекох, и всичко считам за смет, за да придобия Христа, и да се намеря в Него, имайки не своя от закона праведност, а придобивана чрез вяра в Христа, сиреч праведност от Бога чрез вяра; за да позная Него, и силата на възкресението Му, и участието в страданията Му, като се уподобявам на Него в смъртта Му, та дано някак достигне възкресението на мъртвите. Казвам тъй, не защото вече достигнах, или че се усъвършенствувах, но се стремя, дано постигна това, за което бях застигнат от Христа Иисуса. Братя, аз не мисля за себе си, че съм постигнал това; но едно само правя: като забравям, що е зад мене, и като се

¹⁷¹ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza (1975-1978)*, Bur, Milano 2006, pp. 25-26; превод наш.

силно стремя към това, що е пред мене, тичам към целта – към наградата на горното от Бога призвание в Христа Исуса.¹⁷²

Какво означава тогава да тичам с оглед на наградата? Само препратка към бъдещето ли е? За да изясни преживяването, насочено към този стремеж, Джусани се спира на думата, която св. Павел и следователно, Литургията възприемат, за да го обозначат. Така че той добавя едно наблюдение, което за нас, за нашия опит – твой и мой – на хора, които желаят изпълнението, е фундаментално: „Наградата започва на този свят, тя е новата човешкост, която е обещана. Св. Павел и Литургията използват много ясен термин, „залог“, залога на Духа. „Залог“ означава „аванс“, аванс от финалното щастие на този свят. Това е, което ние сме призвани да изпитаме и да преживяваме, за да го даряваме на другите, на света, на хората, защото този нов дар, на нова човешкост, е най-добрият съвет, за да не бъдат усилията на човека мистифицирани и мистифициращи, накрая разочароващи“.¹⁷³

Една нова човешкост – различна, по-истинска, по-завършена, по-желателна – е единственият „съвет“, който може да извърши пробив в нашето съзнание на хора, и то на съвременни хора, единственият, който може да бъде почувстван като покана, която очарова и освобождава. Дефинирането на тези неща ги задържа неизбежно на едно неоп-

¹⁷² Фил. 3:4-14.

¹⁷³ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

ределено ниво, но казаното „важи за твоя семеен живот, със съпругата ти, със съпруга ти, с децата ти, важи за отношенията с хората, с които работиш, важи за отношенията, които трябва да имаш с всеки човек, когото срещаш, за всяко събитие, което се случи за добра или зла участ, за да бъдем в добрата участ смирени, а в злата участ – все така сигурни“.¹⁷⁴

Една нова човешкост, аванс от финалното щастие, затова – друг начин да възприемаме нещата, едно ново познание, *истински поглед върху реалното*. Това е наградата, онова, към което води обръщането, за което говорихме.

¹⁷⁴ *Пак там.*

ВРЪЗКАТА С ОТЦА

В какво се състои един истински поглед върху реалното? Кой ли го е преживял? Кой го вкара в историята и може да ни помогне да го преживеем?

Исус живя на Земята като всеки от нас. Като истински човек е имал вземане-даване с особени, несъвършени, мимолетни неща, понасял е изпитания и страдания чак до пределното страдание на кръста. Какво Му е позволило да не се поддаде на частичността, да не се озове в нихилизма или в отчаянието при върховното изпитание? Как Христос ни помага да не бъдем повлечени от частичността на нещата и на ситуациите, от тесногърдието на нашите опити за себеутвърждаване, от празнотата откъм смисъл, от отчаянието?

1. Нашият живот зависи от Някого Друго

В *Човешката изгода от вярата*¹⁷⁵ Джусани подхваща и коментира един откъс от Ратцингер, който във *Въведение в християнството* пише: „Какво се случва, когато аз самият стана християнин, когато се покоря на името на този Христос, одобрявай-

¹⁷⁵ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, Bur, Milano 2018.

ки Го така като човек образец, като нормативния параметър на всяко човешко действие? Какъв тип обрат на битието, каква позиция пред човечеството заемам аз, правейки така? Каква дълбочина достига този процес? Каква комплексна оценка на реалността произтича от това?¹⁷⁶

След като е предложил откъса, Джусани подхваща неговите пасажи и доразвива неговите последици: „Ратцингер започва, казвайки, че да бъдем християни, означава да се покорим на името на този Христос – „име“ в еврейския смисъл, – на това Присъствие, на силата на това Присъствие, „одобрявайки Го така“, разпознавайки Го „като човек образец“, който трябва да връхлети моя живот, като критерия, „нормативния параметър на всяко човешко действие“. Би трябвало да се старая да действам, както действа Той“.¹⁷⁷

Кой е тогава първият обрат, който настъпва в нас, първата новост, която се вмъква, когато се „покорим“ на името на Христос, одобрявайки Го като нормативния параметър на всяко наше действие? Преди всичко „съзнанието, че нашият живот за-

¹⁷⁶ J. Ratzinger, *Introduzione al cristianesimo*, Queriniana, Brescia 1969 (1986⁸), p. 55; превод наш. Срв. Йозеф Ратцингер – Папа Бенедикт XVI, *Въведение в християнството*, Фондация „Комунитас“, София 2013, прев. Георги Каприев, с. 87: „Какво се случва, когато аз самият ставам християнин, когато подвеждам самия себе си под името на този Христос и по този начин го утвърждавам като меродавния човек, като мярата на човешкото? Коя форма на битиен поврат и какъв възглед за човека прокарвам по този начин? До какви дълбини стига този преход? Каква е оценката, която се дава на действителността изобщо?“.

¹⁷⁷ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., pp. 126-127; превод наш.

виси от Някого Другого и е в зависимост от този Друг! Нашият живот, когато станем сутрин и си прием кафето с мляко, когато запретнем ръкави, за да подредим нещата въщи, когато отиваме на работа, каквато и да е тази работа (няма никаква разлика), нашият живот зависи от нещо друго, по-голямо, непоправимо по-голямо, на което е функция“.¹⁷⁸

Това, твърди Джусани, е първото, фундаментално нещо, което Христос като човек, Христос като житейски образец, като параметър, като критерий за действие прави да се случи, трябва да направи да се случи в нас: „Съзнанието, че ние сме „от“ нещо по-голямо, ние сме „на“ Отца. Това човек долавя добре, когато разбере, че цялото му съществуване е „в зависимост“ от Отца, то е „собственост“ на Отца, то е „на“ Отца“.¹⁷⁹ „Отец“-това е великата дума.

В момента, който преживяваме, след като коронавирусът ни направи по-единодушно осъзнаващи колко сме крехки, уязвими, зависими от това, което се случва, тези думи изпъкват с обновена и драматична очевидност в своята важност.

Точно преломността на ориентирането спрямо „Отца“ е това, „което беше доловил смътно апостол Филип, когато, точно един час преди Христос да бъде хванат, Го помоли: „Продължаваш да ни говориш за Отца, покажи ни Го веднъж завинаги този Отец и ще сме доволни!“. Разбирал, че това е думата, която разтърсвала нормалния начин, по

¹⁷⁸ *Пак там*, р. 127; превод наш.

¹⁷⁹ *Пак там*; превод наш.

който хората чувстват себе си, отивала при корена на всичко и обгръщала хоризонта на всичко, защото Отец е хоризонтът на всичко, коренът на всичко, безкрайно повече от най-близкото сравнение, което можем да направим – това с току-що заченатото дете, за което целият хоризонт и целият корен е утробата на майка му (майка и баща, едно и също е)“¹⁸⁰. Наистина, тук става дума за едно изконно, радикално и постоянно бащинство. „*Tam pater nemo*, никой не е толкова баща, Той е единственият Баща, целият ни живот е в зависимост от Него, собственост на Него. „Филипе, толкози време си с мен и още ли не си разбрал? Който вижда Мен, вижда Отца.“ Това е произходът на бездънните нежност и удивление, които Достоевски изпитвал към Христос, защото в Сина е тайната на Отца, на която ние принадлежим, която става близка.“¹⁸⁰

За да обозначим фамилиаризирането на Тайната, на онзи недоловим източник, от който миг за миг Космосът и моят Аз, както и Аз-ът на всеки, водят началото си, на който цялото битие принадлежи на последна инстанция, „*отец* е най-малко далечната дума, която можем да използваме: баща и майка са най-близките символи, най-близките знаци за тази фамилиарност. И така, Бог стана Някой сред нас. Но това, което Христос като образец за човешкост, като параметър вкарва в нас, е онова дълбоко и все по-натрапчиво съзнание, че ние принадлежим на нещо по-голямо, на което можем да кажем „Отче“. Трябва да го разпознаем

¹⁸⁰ *Пак там*, р. 128; превод наш.

в нашата работа и в нашите отношения, така че да превърнем първата в интензивна и принесена, а вторите – в пълни с милосърдие и братолюбие“.¹⁸¹

Какъв път е избрал Отец, за да ни въведе в задълбочени и близки отношения с Него? Изпрати Своя Син, като Го направи присъствие, което ние можем да засечем, за да можем в Сина, станал човек под действието на Светия Дух,¹⁸² да „виждаме“ към какви отношения на интимност с Него сме призвани и каква новост това вмъква в начина, по който виждаме и се отнасяме към всички неща.

Как Човекът Христос въведе онези, които са Го чували да говори и видели да действа, в съзнанието за принадлежността към Отца? Всеки Негов жест, всяко Негово изказване, всеки Негов поглед бил връхлетян, изваян от съзнанието за Отца, доказвал съзнанието за Отца. „Христос като човек бил изцяло предопределен от това съзнание, също така е вярно, че е могъл да каже: „Аз и Отец едно сме“ (Иоан. 10:30). На всеки, който можел да Го спре, докато върви, докато говорел с апостолите, докато бил там да яде, и Го попитал: „Твоето съзнание с какво е изпълнено в този момент?“, щял да каже: „С Отца“. „Аз имам храна да ям, която вие не знаете. Моята храна е да изпълнявам волята на Оногова, Който Ме е пратил, и да извърша Неговото дело“ (Иоан. 4:32-34). Да извършваме

¹⁸¹ *Пак там*; превод наш.

¹⁸² „Това, което [Исус] казва за Отца и за Себе Си – Сина, извира от онази пълнота на Духа, която е в Него и която се излива в самото Му Сърце, просмуква се в самия Му Аз, вдъхновява и оживотворява издълбоко Неговото действие“ (Иоан Павел II, Енциклика *Dominum et vivificantem*, 21; превод наш).

Неговото дело – това е животът.“ Впрочем Джусани намира, говорейки за себе си и за нас, каквото и да правим, на който и да е път да сме: „Моят живот е да върша Неговото дело не защото съм свещеник; за мен е точно както за теб, която си машинописка!“¹⁸³

Този на Христос е опитът, с който ние сме призвани да се съпоставяме, да се отъждествяваме, към него трябва да гледаме. Ако сега някой ни спре по пътя, докато вървим, и ни запита: „Твоето съзнание с какво е изпълнено в този момент?“, какво бихме отговорили? Не става дума, нека да е ясно, да повтаряме определени думи, а да улавяме с какво действително е изпълнено нашето съзнание, докато живеем.

Какво означава да имаме съзнание за Отца? Кой е Отец? Отец е началото на всички неща, това, от което всички неща на последна инстанция произтичат, произхождат – полското цвете, както и лицето на любимия човек. А каква връзка има между съзнанието, което Христос има за Отца, и отношенията, които Той има с реалността? Какъв интерес представлява за нас този начин да живее живота Си на човек в отношения с Отца?

В Христос стана близък този начин да се съотнасяме към битието, който съответства на сърцето, който удовлетворява, изпълва, не ни оставя разочаровани. Това е, за което сме създадени: „Да разпознае реалното като произхождащо от Тайната, би трябвало да е близко на разума, понеже имен-

¹⁸³ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., pp. 128-129; превод наш.

но в разпознаването на реалното такова, каквото е, тоест както Бог го е пожелал, а не редуцирано, сплескано, без дълбочина, намират съответствие потребностите на „сърцето“ и се осъществява докрай възможността за разум и усещания, която сме ние. Действително, разумът, поради самия свой изначален динамизъм, не може да се изпълни, ако не, разпознавайки реалното, доколкото се корени в Тайната. Човешкият разум достига връхната си точка, следователно е наистина разум, когато разпознае нещата такива, каквито са, а нещата са, доколкото произхождат от Някого Другиго.¹⁸⁴

Да разпознаеш реалността като произтичаща от Тайната, не е илюзия, присъща на фантазори, самоубеждаване, а връхната точка на едно истинско използване на разума и на усещанията. Доколко тя ни е близка? Колко пъти ни се е случвало да разпознаем Тайната, гледайки обичайните неща? Не е въпрос на залогби. Да се разпознае реалността като знак на Тайната, е достъпно за всички, както твърди св. Павел в своето Послание до Римляни: „Онова, що може да се знае за Бога, тям е явно, понеже Бог им го откри. Защото онова, що е невидимо у Него, сиреч, вечната Му сила и Божеството, се вижда още от създание мира чрез разглеждане творенията“.¹⁸⁵

Ако е достъпно за всички, все пак не е даденост. Напротив. Това, което би трябвало да бъде толкова близко на нашия разум – структурно създаден

¹⁸⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 31; превод наш.

¹⁸⁵ Рим. 1:19-20.

да долавя значението на реалността, – колкото и съзвучно на нашата свобода, исторически ни изглежда далечно, смътно, не успяваме да го видим и утвърдим. Също така е вярно, че когато ни се случи да разпознаем реалното като знак на Тайната, оставаме стъписани. Това означава, че не е за нас обичайно преживяване. Обичаен е евентуално друг начин да се съотнасяме към реалността, който счита за очевидно нейното съществуване.

Какво е всекидневното преживяване на връзката с хората, нещата, събитията, присъщо на Исус, така както го документират Евангелията? Исус схваща цялата реалност като събитие: „Динамиката на събитието описва всеки миг от живота: полското цвете, което „Отец облича по-добре, отколкото Соломон“, е събитие; птичето, което пада – „и Небесният Отец го знае“, – е събитие; „преброените косми на главата“ са събитие. Дори небесата и Земята, които ги има от милиони векове, са събитие – събитие, което се случва и до днес като новост, доколкото тяхното обяснение не е изчерпаемо. Да забелязваме в отношенията с всяко нещо нещо друго, означава, че самите отношения са събитие“.¹⁸⁶

Трудно е да не останем изненадани и привлечени от погледа на Исус върху реалното, който Евангелията описват. Той показва начин на преживяване на реалността, който не я сплесква, не я редуцира, възплъщава и засвидетелства истинска, целокупна връзка с всеки аспект на реалното. Засвидетелствайки ни как гледа на всичко – полското

¹⁸⁶ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., pp. 28-29; превод наш.

цвете, птичето, което пада, човека, който страда, – Исус ни въвежда в една близост с Тайната, която се случва сега: всичко може да бъде преживявано като събитие, тоест, доколкото произтичащо сега – на последна инстанция – от Тайната.

Какво Му позволявало да преживява реалното с тази интензивност? Неговата връзка с Отца. Като подхващаме термините, използвани по-рано, Исус не възлагал надеждата Си на някакво себеутвърждаване, на някаква самоизява, а на връзката с Отца (дори чудесата не са никога парадирание със способности, те са винаги препратка към Отца, извършвани са, за да забележат всички Отца и да признаят, че Отец Го е изпратил). Неговият начин на живот като човек не бил себеутвърждаване, а послушание към волята на Отца. Неговата постоянна връзка с Отца, с Когото Неговото съзнание било изпълнено във всеки момент, Го карала да преживява всичко с несравними интензитет и наситеност. В Човека Христос виждаме отразено в своята пълнота съдържанието на фразата от Романо Гуардини: „В опита от една голяма любов [...] всичко, което се случва, се превръща в събитие в неговите рамки“.¹⁸⁷

Нищо не го обземало както Отец: „Аз и Отец едно сме“.¹⁸⁸ Дори злината, която понасял, не

¹⁸⁷ R. Guardini, *L'essenza del cristianesimo*, Morcelliana, Brescia 1980, p. 12; превод наш. Срв. Романо Гуардини, *Същността на християнството*. В: *Упование и смелост*, Фондация „Комуни-тас“, София 2019, прев. Георги Каприев, с. 123: „В опита от голямата любов целият свят се сбира в „аз-ти“, а всичко ставащо се превръща в даденост вътре в тази връзка“.

¹⁸⁸ Йоан. 10:30.

успявала да Го откъсне от Отца. Нещо повече, точно там личи цялата наситеност на Неговата връзка с Отца, която Го води дотам да се уповава извън всякаква мярка. „Това изначално упование в Отца, незамъглено от никакво недоверие, се основава на общението на Светия Дух с Отца и Сина: Духът поддържа живо в Сина невъзмутимото упование, при което всяко разположение на Отца – дори да е превръщането на личната раздяла в изоставяне – ще бъде винаги бликащо от любовта, на която сега, понеже Синът е станал човек, ще е нужно да се отговори с човешко послушание.“¹⁸⁹ Тук е коренът на победата на Христос над нищото. Начинът на живот на Сина е победата над нищото.

Във всичко, което прави, Христос засвидетелства Своята връзка с Отца. „Който вярва в Мене, не в Мене вярва, а в Отца, Който Ме е пратил.“¹⁹⁰ Всичко, всеки Негов жест или дума, препраща към Отца, към Тайната. Всеки Негов поглед или действие са завладени от това Присъствие. Както казва Джусани, с онази фраза, която съм решил да си повтарям всеки път когато мога: „Човекът Исус от Назарет – връхлетян от тайната на Словото и затова въздигнат в самата природа на Бог (но Неговият външен вид бил абсолютно еднакъв с този на всички хора), – този Човек не Го виждали да направи дори само един жест, без неговата форма да покаже съзнанието

¹⁸⁹ H.U. von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1991, p. 31; превод наш.

¹⁹⁰ Срв. Иоан. 12:44.

за Отца¹⁹¹. Настоявайки върху това, което характеризирало самосъзнанието на човека Исус, Джусани подхваща думите от Евангелието от Йоан: „*Моята храна е да изпълнявам волята на Оногова, Който Ме е пратил, и да извърши Неговото дело. Или: Моят Отец досега работи, и Аз работя. Неговият живот е като постоянен мимезис, като постоянно подражание, като огледало; Неговото съзнание било непрекъснато огледало на Отца. Аз не мога да правя нищо от Себе Си. Както слушам, тъй и съдя, както слушам в съзнанието, и Моят съд е праведен, защото не търся Моята воля, а волята на Отца, Който Ме е пратил*“¹⁹².

Исус живеел със съзнанието, че цялата Му стойност зависи от връзката с Отца. Извън тази връзка нищо нямало да трае, нищо нямало да има устойчивост. Отец – връзката с Него – придавал важност и значение на всяко нещо: „Исус се удивява със сигурност пред всичко [...], от най-малкото цветенце до безграничната небесна твърд. Все пак това удивление води началото си от много по-дълбокото удивление на предвечния Син, Който в абсолютния Дух на любовта се удивява поради самата любов, която всичко владее и превъзхожда. Отец е по-голям“¹⁹³.

¹⁹¹ Л. Джусани, „Нов човек“, сп. *Tracce-Litterae communionis*, бр. 3/1999, с. VII-IX.

¹⁹² L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 129; превод наш.

¹⁹³ H.U. von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino*, op. cit., pp. 45-46; превод наш.

2. Да следваме Исус: да бъдем чега

Как може да стане близък исторически за всеки от нас този поглед върху света и върху себе си? В компанията на Исус. Да се научим на погледа на Христос върху реалното, ни е изгодно, защото „ако човекът не гледа на света като на „даден“, като на събитие, тоест изхождайки от съвременния жест на Бог, Който му го дава, той губи цялата си сила на привличане, на изненада и на морално внушение, сиреч на съвет за приемане на някакъв ред и на някакво предназначение на нещата“.¹⁹⁴ Обаче когато реалното е разпознато като събитие, като водещо началото си от Тайната, в собствения ни живот се създава несравнима интензивност: „Каква интензивност е обещана на живота на този, който долавя миг за миг връзката на всичко с началото! Всеки миг има безапелационна връзка с Тайната и затова не се губи нищо: съществуваме за това и това е нашето щастие“.¹⁹⁵

Връзката с Отца е това, което прави натоварен със значение и позитивност всеки отделен миг, дори най-ефимерния. И ние трябва да осъзнаваме това: „Няма миг, / който да не тежи над нас със силата / на вековете; а животът има във всяко пулсиране / страшната мярка на вечното“.¹⁹⁶ Иначе всичко се разпада и празнотата откъм смисъл побеждава. Затова да следваме Исус, е най-голя-

¹⁹⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 29; превод наш.

¹⁹⁵ *Пак там*, p. 31; превод наш.

¹⁹⁶ A. Negri, «Tempo», in Id., *Mia giovinezza*, Bur, Milano 2010, p. 75; превод наш.

мата изгода за нас. Като Го следваме, можем да видим как се сбъдва Неговото обещание: „Който Ме последва, ще получи стократно повече на този свят“. В компанията на Исус истинската връзка с реалното може да стане трайно преживяване в нас, религиозността – тоест разпознатата и преживявана връзка с Тайната в рамките на всичко, като имаме вземане-даване с всичко – може да стане преживяване на всеки миг и с това може да стане постоянна разликата в живота, която произтича от това.

С Христос нищо не се губи, защото Христос ни обещава да навлезем в близост с Отца. „След като толкова много разговаряхме и след като толкова много си правихме компания, можем да започнем да чувстваме що за интензивност, благородство, лекота на живота, що за различен живот това вкарва! [...] „Слязох от небето, не за да върша Моята воля, а волята на Отца, Който Ме е пратил. А волята на Отца, Който Ме е пратил, е тая: от всичко, що Ми е дал, да не погубя нищо.“ Да не погубя нищо! Исус имал предвид апостолите, учениците, но може да се разшири смисълът на тази фраза. Волята на Отца е да не погубя нищо от това, що ми е дал: всеки миг, всяко житейско обстоятелство, всяка провокация, всяко нещо, което трябва да се свърши. Това е спонтанна интензивност, все по-спонтанна – не е някаква идея фикс.“¹⁹⁷

Това е интензивността, засвидетелствана от Бонхьофер в едно от писмата, написани от затвора,

¹⁹⁷ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., pp. 129-130; превод наш.

приключил със смърт заради неговото противопоставяне на националсоциалистическия режим: „Пуснете, скъпи братя, / това, което ви тормози, / това, което ви липсва, / всичко Аз ви връщам. Какво означава това „всичко Аз ви връщам“? Нищо не се губи, а в Христос всичко е възврънато, запазено – естествено, в променена, прозрачна, ясна форма [...]. Христос връща [...] всичко това, и то точно по начина, по който е било замислено изначално от Бог, свободно от деформацията на нашия грях“.¹⁹⁸

Всяко обстоятелство е податливо да донесе онази новост, която Христос въведе в света. Но за да се случи това, не е достатъчно някакво наше усилие – макар че това не означава, че не е нужна нашата свобода. Да разгледаме добре какво означава да следваме Исус. Кой е пътят, който Исус ни засвидетелства? Не усилието, а синовността. Това да бъдем чеда. Исус ни учи какво означава да бъдем чеда, като ни засвидетелства как Той е син. Пътят на пълнотата, който Той показва, не е този на това да бъдем способни, а на това да бъдем чеда.

Св. Павел напомня на християните от зараждащата се Църква източника на тази близост: „А понеже вие сте синове, Бог изпрати в сърцата ви Духа на Своя Син, Който Дух вика: Авва, сиреч, Отче!“.¹⁹⁹ И още: „Вие не приехте духа на робство, та пак да бъдете в страх, а приехте Духа на оси-

¹⁹⁸ D. Bonhoeffer, *Resistenza e resa. Lettere e scritti dal carcere*, Paoline 1988, Cinisello Balsamo (MI), pp. 238-239; превод наш.

¹⁹⁹ Гал. 4:6.

новение, чрез Когото викаме: Авва, Отче!“²⁰⁰ Бенедикт XVI коментира: „Като стана човешко същество като нас, с възплъщението, смъртта и възкресението, Исус [...] ни приема в Своята човешкост и в самата Си синовност, така и ние можем да навлезем в Неговата специфична принадлежност към Бог. Разбира се, това, че ние сме Божии чеда, няма пълнотата на Исус: ние трябва да ставаме такива все повече, по пътя на цялото ни християнско съществуване, като израстваме в следването на Христос, в общението с Него, за да навлизаме все по-дълбоко в отношенията на любов с Бог Отец, които подкрепят нашия живот. Тази фундаментална реалност ни бива открената, когато се отворим за Светия Дух и Той ни кара да се обърнем към Бог, като Му казваме „Авва!“, „Отче“. Реално сме навлезли отвъд сътворението в осиновението с Исус; единени, реално сме в Бог и чеда по нов начин, в ново измерение“.²⁰¹ Действително, подчертава Х. Шлиер, това, че сме в Христос Исус, „се открива на нас, става ни достъпно и актуално, става наш исторически опит в „това, че сме в Духа“ [...]. Действително, в Духа Исус Христос се открива и се отдава на опита“.²⁰²

За това превръщане в чеда внушително намеква Исаак Етоалски в своите *Проповеди*: „Какво желае най-много слугата, ако не да стане син? Нещо повече, кой, о, братя мои, би посмял дори слабо да

²⁰⁰ Рим. 8:15.

²⁰¹ Бенедикт XVI, *Генерална аудиенция*, 23 май 2012 г.

²⁰² Н. Schlier, *Linee fondamentali di una teologia paolina*, Queriniana, Brescia 2008, p. 156; превод наш.

вярва това, ако самата доброта на Бог не го позволяваше и не го обещаваше?²⁰³ А малко по-нататък: „Както Аз и Ти сме едно, така те да бъдат едно с Нас. Ето закъде си прокарва път слугата, закъде се помирява врагът, за да стане от враг слуга, от слуга – приятел, от приятел – син, от син – наследник, от наследник – един, още повече да стане един със самия източник на наследството; и така, както няма да може да бъде лишен от себе си, по същия начин няма да може да бъде лишен от наследството, което е самият Бог“²⁰⁴.

Нашата грешка е да мислим, че различността на Исус е разположена в някаква Негова по-висока способност, която би Му позволила да прави това, което ние не успяваме да направим, тоест да живеем, без да се поддаваме на нищото. Обаче Исус не отпада и не става сух, не е жертва на нищото, защото живее за Отца. Това е Неговата единствена сила: „Аз живея чрез Отца“²⁰⁵. Неговата различност не е в способността да бъде Себе Си самостоятелно. Неговата различност е в това, че Той е Син. Тук е цялото качествено различие на Христос.

Съдържанието на Неговото самосъзнание е връзката с Отца. „Който говори от себе си, търси своята си слава [себеутвърждаването] – и това ни реже главата: стига да помислим за тогава, когато спорим, – а който търси славата на Оногова, Който Го е пратил, Той е истинен. Не търсим утвържда-

²⁰³ Isacco della Stella, «Sermone V», in *Pensieri d'amore*, a cura di M.A. Chirico, Piemme, Casale Monferrato (AL) 2000, p. 102; превод наш.

²⁰⁴ *Пак там*, p. 110; превод наш.

²⁰⁵ Йоан. 6:57.

ването на собствените си гледни точки, а утвърждаването, изпълнено с опит и със смирение, на истината, в търсене на „мнението“ на Този, Който ни е пратил.²⁰⁶

Какво означава да не търсим утвърждаването на собствените си гледни точки? Това е различна нагласа на съзнанието [на италиански за „съзнание“ и „съвест“ се използва една и съща дума – Б. пр.]. „Думата „съзнание“ в устата на християнина е пълната противоположност на тази в устата на модерния човек. В устата на модерния човек думата „съзнание“ („аз следвам съвестта си“) означава мястото, където човек ражда своите мнения, своите мисли, и има правото да твърди това, което мисли и чувства, защото разбира себе си като източника на всичко: съзнанието е възприемано като източника на критериите и на мненията.“ За човека християнин обаче съвестта е „мястото на себе си, където човек търси и слуша истината на Някого Другиго; затова християнинът е по своята природа смирен и когато нещо е ясно, той е съвсем сигурен, той е смирено сигурен и целият готов да задейства своята енергия за едно търсене, за да „чуе“, както каза преди малко Евангелието от Йоан: „Тоя, Който Ме е пратил, е истински, и което Аз съм слушал от Него, това и казвам на света“. Казваме това, което сме слушали“.²⁰⁷

Да слушаме истината на Някого Другиго, да казваме това, което сме чули от Някого Другиго: да

²⁰⁶ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 130; превод наш.

²⁰⁷ *Пак там*, pp. 130-131; превод наш.

не би това да е трудна или странна нагласа? Не, отговаря Джусани, имайки предвид възрастните, на които говори: „Правите го винаги, пардон, правите го често“, трябва само да започнем да го осъзнаваме. „Какво велико нещо е да осъзнавате, че го правите, да се улавяте, като казвате или препоръчвате нещо на децата си, така както и на вашите приятели, защото е едно и също, да се улавяте, говорейки на вашите деца, и да можете да кажете: „Този, Който ме кара да говоря така, е истинен и аз казвам нещата, които чух от Него, аз казвам на детето си нещата, които чух от Него“.“²⁰⁸ Когато във връзката с децата действа това ново съзнание, „каква спокойствие, каква сигурност, какъв мир има тогава! Свободни сте дори при отговора, което детето ви ще даде. Когато обаче нашето мнение е това, което има значение, искаме на всяка цена да мине: доминираме“.²⁰⁹ Това са много конкретните знаци за проверка дали новото съзнание, родено от Христос, започва или не да прониква дълбоко в нас.

Следователно, въпросът е съзнанието за Отца да става все по-близко, за да може всеки да каже като Исус: „Тоя, Който Ме е пратил, е с Мене“. Това е опит, който узрява във времето, като продължаваме да вървим, като не спираме да изминаваме пътя, който срещата винаги отваря широко, както казахме. „Да се опитаме да помислим, да си представим някоя личност, човек, който десет, сто, хиляда пъти на ден осъзнава факта, че Тоя, Който го е пра-

²⁰⁸ *Пак там*, р. 131; превод наш.

²⁰⁹ *Пак там*; превод наш.

тил, тоест Този, Който го създава, Тайната, която го създава, е с него, че Бог е с него: ведростта на някои лица, на някои лица на монаси или монахини се корени тук. Но в това е впечатляващата ведрост на лицето на много наши приятели, защото сред нас живеят тези неща.²¹⁰

Едно такова осъзнаване извайва всеки миг, всеки жест, всеки поглед, начина на справяне с всичко стъпка по стъпка. „От Бога идвам, не идвам от Себе Си! Не го казвам на вас, казвам го на мен“, подчертава Джусани, докато го припомня, и „всеки трябва да го каже на себе си: не идвам от себе си, от Един Друг излязох и затова аз трябва да извършвам делата на Този, от Когото съм излязъл, трябва да слушам, трябва да гледам, трябва да подражавам. Ако в който и да е момент от живота си някой се беше приближил до онзи Младеж или до онзи Мъж, Исус от Назарет, и Го беше попитал: „Какво мислиш?“, щеше да каже: „За Отца“, но не абстрахиран от нещата.“ Действително, няма никаква алтернатива между това да мислим за Отца и това да мислим или да се интересуваме от нещата. „Да мислим за Отца, е истинен начин да мислим за нещата, това е истинският начин да мислим за нещата: това е свойство на погледа, който питаеш към съпругата си или към съпруга си, към децата си, работата си, към доброто и злото, което ти се случва, към теб самия.“²¹¹

Исус ни разкрива Тайната като Отец. Той е Този, Който ни учи да казваме: „Отче наш“. Да долавя-

²¹⁰ *Пак там*, р. 132; превод наш.

²¹¹ *Пак там*; превод наш.

ме миг след миг връзката на всичко с началото, означава тогава да долавяме връзката на всичко с Отца. И това ни показва всички неща в тяхната истина, целокупност, изградимост. „Но мислите ли, че връзката с Тайната, с Отца, както казваше Исус, и следователно, подражанието на Христа не ни кара да гледаме мъжа, жената, децата и цветята, нещата? Не, кара ни да ги гледаме по начин, стократно по-интензивен и по-истински. Така че дори мънкайки, разбираме, че истината е на тази страна; макар и през нашето мънкане, ние схващаме, че истината ни идва оттук.“²¹²

3. Бегата е забравянето

Връзката с Отца не отвлича вниманието от нещата, не ги премахва, а ги изпълва със значение. Да мислим за Отца, е истинният начин да мислим за нещата. Това е един най-накрая истински поглед. Всичко тогава придобива една уникална наситеност, интензивност: най-накрая утвърждаваме стойността на мига, на отношенията, на работата, на реалността, на обстоятелствата, на собственото си и чуждо страдание.

Има знаци за този истински начин да се отнасяме към всичко: свобода, мир, невъзмутима увереност, упование, отдаване („В Твоите ръце поверявам, предавам духа Си“). Тревогата не се налага вече в нас, вече не сме предопределени от успеха на някоя наша изява, не доминират вече страхът и

²¹² *Пак там*, р. 138; превод наш.

несигурността. „И защо да се торможим, когато е толкова просто да сме послушни?“²¹³ казва Клодел, като слага тези думи в устата на Ан Веркор в *Благовещението към Мария*.

И все пак, колко много лъжа и частичност има в нашия начин да мислим и да се отнасяме към самите себе си, другите, нещата! Какъв е техният произход – често се питаме. И веднага отговаряме: грехът, но без да знаем добре в какво наистина се състои грехът. Идва ни веднага на ума нашата липса на енергия, на сила на волята, на последователност. Това е симптомът на склонността към морализъм, която съпътства като сянка това, което преживяваме, и прави мътни толкова много наши дни.

Да се опитаме тогава да разгледаме това нещо из основи, без да се оставяме незабавно да бъдем отклонявани от морализма. Опитът от греха е „буквално отпадането на съзнанието за Отца, тоест отпадането на напрегнатостта да правим да се случва това съзнание“. Действително, „ако аз съм свързан с Този „по-голям от Мене“ [...] и ако моята природа е да живея съзнателно, тогава, ако аз изоставя съзнанието за тази връзка, това е бедата! Бедата е човешкото действие, което изоставя съзнанието за тази връзка. [...] Истинската беда, наклонността на бедата е това забравяне. Какво значение имат тогава сутрешните и вечерните молитви! Какво значение има да казваме „Отче наш“! Да се задължим да я казваме бавно, пре-

²¹³ P. Claudel, *L'Annuncio a Maria*, Bur, Milano 2011, p. 179; превод наш.

тегляйки думите: та поне един миг в двадесет и четирите часа човек да стане човек, защото после влияе върху всичко!“²¹⁴

Истинският проблем не е преди всичко липсата на енергия, на сила на волята, на последователност, а забравянето, липсата на близост с Отца. И не е въпрос на способност. Когато липсва съзнанието за Отца, тоест съзнанието, че сме чеда, се редуцира целта на живота; тя става чистото себеутвърждаване; тоест, правим всичко „заради някаква ефимерна цел, която хвърля в нищото всичко. Ако действаме за себе си, хвърляме в нищото всичко. Деветдесет процента, нещо повече, всички наши действия имат тази ужасна участ, срещу която ние трябва да вървим“. Затова в мярката, в която съзнанието, че нашият живот е функция на нещо по-голямо, не расте в нас и във времето „не предполага всичко, което правим, ние запращаме в нищото всичко“²¹⁵.

Да действаме за себе си, е равнозначно на това да захвърлим всичко в нищото, всичко става ефимерно поради липса на задълбоченост, на значение. Липсва адекватната цел на действието, на това нещо, което трябва да направим. Животът е сведен до привидност, сплескан е: яденето, пиенето, създаването на семейство, работата, свободното време и т.н. Напоследък не остава нищо, за което да си струва да живеем, нищо, което да може да ни привлече и да направи нещата значими. Стойност-

²¹⁴ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 134; превод наш.

²¹⁵ *Пак там*, p. 135; превод наш.

та на нещата, наистина, зависи от значението, което имат, и от интензитета на съзнанието, с което ги преживяваме.

Джусани описва един показателен епизод, случил му се в периода на неговите ранни години преподавателска дейност. „Спомням си – и разказвах това още в самото начало, когато преподавах религия, – че веднага след Войната, когато имаше конски вагони, веднъж се връщах от Сан Ремо, където бях за сметка на „Каритас“ – Милано (ръководена от монсеньор Бикиерай), в първа класа. Но дори в първа класа бяхме един върху друг. Имаше близо до мен един много изискан господин, в напреднала възраст, ще да е бил на седемдесет години. Казва ми, че е бил в Сан Ремо, за да даде голямо дарение на някакъв манастир. А после добавя: „Вижте, аз“, и не ми каза името си, „съм постигнал всичко, което исках да постигна в живота, защото имам десетки заводи, предприятия“ – с две думи, беше крупен индустриалец, – „но аз, стигнал до седемдесетгодишна възраст, се питам дали не съм пропуснал живота“²¹⁶.

Как можем да се научим ние днес на онази близост с Тайната, с Отца, и затова – на онази връзка с реалността, която Исус вкара в историята? В това е заложена възможността да не се поддаваме на изкушението на nihilизма, на подозрението относно изконната несъстоятелност на реалността, на нас самите и относно позитивността на живота. Какво може да роди синове като Исус днес?

²¹⁶ *Пак там*, pp. 135-136; превод наш.

СИНОВЕ В СИНА

Видяхме, че съзнанието на Христос било завладяно от мисълта за Отца, било предопределено от съзнанието на Отца. Затова, ако следваме Христос, ако решим да Го следваме, „съзнанието за Бог трябва да проникне в това, което правим; и бавно, с времето, става обичайно. [...] Мисълта за Бог е нещо, тясно свързано с всичко, тоест съвпада с една модалност, с която виждате всичко, жена си и вас самите, доброто и злото, така че доброто не може да се превърне в гордост, а злото не се превръща в отчаяние“.²¹⁷

Тук може да възникне един въпрос. Учениците бяха въведени от Исус в съзнанието за Неговата връзка с Отца: „На всички ония, които Го приеха, даде възможност да станат чедра Божии“.²¹⁸ А ние днес от кого биваме въведени? Пак Христос е Този, Който ни въвежда във връзката с Отца. Как?

²¹⁷ L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., pp. 133-134; превод наш.

²¹⁸ Иоан. 1:12.

1. Чрез компанията на вярващите. Харизмата

Христос, както напомнихме,²¹⁹ нахлува днес в моя живот, привличайки ме към Себе Си чрез присъствие, точна, определена плът, една убедителна среща, чрез които мога да преживея същото преживяване на връзка с Него, което са преживели първите, които са Го срещнали. И така, в Сина, във връзката с присъстващия тук и сега Христос ние ставаме чеда, научаваме се да казваме „Отче“, да разпознаваме Тайната, която ни създава, като „Отец“. *Авва* е терминът, използван от Исус: той изразява една близост във връзката с Бог, която е била дотогава невъобразима, немислима.

Както преди две хиляди години, ние ставаме „синове в Сина“ чрез вярата и Кръщението, в което приемаме Светия Дух, Дух на Христа, „скъпоценния и необходим дар, който ни прави Божии чеда“²²⁰ и членове на Христовото Тяло, което е Църквата, „единеният с единството на Отца и Сина и Светия Дух народ“, според прекрасното описание на св. Киприан, припомнено в *Lumen Gentium* 4, обогатен с „йерархични и харизматични дарове“, дадени да допринесат по различни начини за неговото поучение и за неговата мисия. Писмото *Iuvenescit Ecclesia* относно връзката между йерархични и харизматични дарове напомня принципа, изложен от Йоан Павел II, на „съ-съществеността“ на тези дарове и цитира

²¹⁹ Вж. тук, с. 67-77.

²²⁰ Бенедикт XVI, *Генерална аудиенция*, 23 май 2012 г.

Папа Бенедикт XVI, когато твърди, че „в Църквата дори основните институции са харизматични, а от друга страна, харизмите трябва по един или друг начин да се институционализират, за да имат последователност и приемственост. Така и двете измерения, водещи началото си от един и същи Дух чрез самото Христово Тяло, допринасят заедно да явят тайната и спасителното дело на Христос в света“.²²¹

Затова движенията и новите общности, водещи началото си от дара на харизми на Духа, представляват показателно свидетелство за това как Църквата не расте „по пътя на прозелитизма, а „чрез привлекателност“.²²²

Папа Франциск не пропуска да призове отново тези нови реалности към мисионерското отваряне, към необходимото послушание към пастирите и към църковната иманентност, понеже „вътре в общността напъпват и разцъфват даровете, с които ни изпълва Отец; и в лоното на общността се научаваме да ги разпознаваме като знак за Неговата любов към всичките Му чеда“.²²³

Ние принадлежим на Бог, на Отца, ние сме „Негови“ в най-радикалния смисъл на думата, тоест сме Негови създания. Но тази наша зависимост на създания „би останала енигматично и преходно схва-

²²¹ Конгрегация за доктрината на вярата, Писмо *Iuvenescit Ecclesia*, 10.

²²² Франциск, Апостолическо напътствие *Evangelii gaudium*, 15, цит.пр., с. 15, в Конгрегация за доктрината на вярата, Писмо *Iuvenescit Ecclesia*, 2.

²²³ Конгрегация за доктрината на вярата, Писмо *Iuvenescit Ecclesia*, 10.

щане, ако не ни беше разкрита ясно в Христос [в Неговия Дух]: Бога – действително – никой никога не е видял. Единородният Син, Който е в недрата на Отца, Той Го обясни“. Само в принадлежността към Бога, Който стана Човек и влезе в историята, тази „[изконна и] тотална зависимост, нашето „създадени сме“ става ясно“. ²²⁴ А принадлежността е към Христа, „не към представата за Христос, която имаме, а към реалния Христос, Този, Който в историята пребъдва в единението на вярващите, доколкото са единени с Папата, с епископа на Рим“.²²⁵

Синът ни прави днес близка тайната на Отца чрез Църквата и става събитие за нас чрез благодатта на срещата с някоя харизма – за нас харизмата, дарена на дон Джусани. Божият Дух, в Своите безкрайни свобода и въображение, може да осъществи „хиляди харизми, хиляди начини да се раздаде в Христос на човека. Харизмата представлява именно модалността на време, пространство, характер, темперамент, психологическата, емоционална, интелектуална модалност, с която Господ става събитие за мен, и по същия начин и за други. Този начин от мен се предава на други, така че има между мен и *тях* афинитет, който го няма с всички други, по-силна, по-определена връзка на братство. Именно така Христос остава присъстващ с нас всеки ден до свършека на света, в историческите обстоятелства, които тайната на

²²⁴ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 85; превод наш.

²²⁵ L. Giussani, *La verità nasce dalla carne*, op. cit., p. 54; превод наш.

Отца установява и чрез които ни кара да разпознаем и обикнем Неговото присъствие“.²²⁶

Затова харизмата „е очевидността на Събитието, присъстващо днес, доколкото ни задвижва, [...] тя е начинът, по който Христовият Дух ни кара да долавяме Неговото изключително присъствие, дава ни способността да го приемем с простодушие и любвеобилност“.²²⁷ Харизмата прави жива Църквата и е в зависимост от целия църковен живот. „Всяка от историческите модалности, с които Духът поставя във връзка с Христовото Събитие, е винаги „детайл“, особена модалност на време и пространство, на темперамент, на характер. Но е детайл, който подготвя за цялото.“²²⁸

²²⁶ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., pp. 127-128; превод наш. В *Iuvenescit Ecclesia* четем: „Харизматичните дарове „са дадени на отделния човек, но могат също да бъдат споделени от други и по този начин биват продължени във времето като ценно и живо наследство, което поражда особен духовен афинитет между хората“ (Йоан Павел II, Апостолическо напътствие *Christifideles laici*, n. 24: *AAS* 81 (1989), 434). Връзката между личния характер на харизмата и възможността да се приобщим към нея изразява решаващ елемент от нейната динамика, доколкото засяга връзката, която в църковното общение свързва винаги човека и общността (Срв. *пак там*, n. 29: *AAS* 81 (1989), 443-446). Харизматичните дарове в своята практика могат да породят духовни афинитет, близост и родства, чрез които харизматичното наследство, като се тръгне от личността на основателя, бива споделено и задълбочено, като дава живот на същински духовни семейства. Църковните общности в различните си форми се явяват като споделени харизматични дарове” (Конгрегация за доктрината на вярата, Писмо *Iuvenescit Ecclesia* към епископите на Католическата църква относно връзката между йерархични и харизматични дарове за живота и мисията на Църквата, Рим, 15 май 2016 г., 16).

²²⁷ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., pp. 129-130; превод наш.

²²⁸ *Пак там*, p. 129; превод наш.

Йоан Павел II прозорливо отбеляза, че „оригиналността, присъща на харизмата, която дава живот на някое движение, не претендира, нито би могла да претендира, да добавя каквото и да е към богатството на *depositum fidei* [съкровищница на вярата (лат.) – Б. пр.], пазена от Църквата със страстна вяроност. Тя обаче съставлява могъща подкрепа, внушително и убедително напомняне да живеем пълноценно, с интелект и креативност, християнския опит. В това е предпоставката, за да намерим адекватни отговори на предизвикателствата и неотложностите на времената и на винаги различните исторически обстоятелства. В тази светлина харизмите, признати от Църквата, представляват пътища за задълбочаване на познаването на Христос и да се даряваме по-великодушно на Него, вкоренявайки се същевременно все повече в общението с целия християнски народ“.²²⁹

Това е динамика, добре представена от това свидетелство: „Влязох в Братство СЛ тази година, на петдесет и девет години, в момента, в който обикновено човек приключва нещата, не ги започва. Правя предварителната уговорка, че се навъртах около Движението цял живот чрез цял рой братовчеди. Посланието на дон Джусани ме хвана така, отстрани. Нещото, което ме очароваше, беше да намеря отговора на моя въпрос: „Но аз коя съм? Дали съм християнка вкъщи, на обяд с нашите, а после на училище не съм никоя ли? Дали съм вярваща на Литургия, в неделя, а после на културната

²²⁹ Йоан Павел II, *Послание към Световния конгрес на църковните движения*, Рим, 27 май 1998 г.

киносбирка съм друго?“. Как да съчетая това, което чувствах отвътре не като образователен багаж, а като потребност, с всичко, което срещам навън, уникалната мисъл на поколението след ‘68-ма, повърхностността на предрешена преценка? Това беше постоянен въпрос, търсенето във всяка сфера, за да намеря онова лепило, което щеше да придаде смисъл на този пъзел. Този въпрос беше намерил в поканата на Джусани да „изживяваме реалността“ първоначален ориентир, конкретна възможност. Естествено, беше здрав разум това, което знаех от моите баби и дядовци, които не разделяха вярата си от своя живот, които бяха пропити от вяра във всеки жест, разбира се, според естествените закони. Аз обаче в ежедневието си се оказвах, че оспорвам отново всичко, и всичко губеше от логиката си. Дезориентираност, разделение, повърхностност в отношенията, в недокосването на клавиши, които не трябваше да свирят. Но бях дочула, почти подслушала, един учител, който ми посочваше пътека, имаше решение. И с това решение, с тези трохи продължих напред: „да изживявам реалността“. Напрегнат живот, четири деца, много работа, много трудности и много успехи – пълноценен, последователен живот. В непрестанно търсене, защото цялото това безпокойство и това „престараване“ беше търсене, беше желание, беше ходене пипнешком и изпробване на много пътища – всички пътища, които могат да се изминат. Просех, веднага щом беше възможно, потвърждение, подкрепа. Които не намирах. Намирах аплодисменти за моята последователност или упреци за моята експанзивност, оценки, но не общение. После нещо непредвидено,

едно събитие. Някой, който ме притиска до стената, като ми казва: „Ама ти един жив Христос отвътре имаш ли?“. Никакъв отговор. Един въпрос. А отговорът беше вече там, пред мен, имаше си лице: един жив Христос отвътре, днес, тук до мен. Не един Христос, Когото ще Го има едва накрая, а още днес, тук, сега. За мен. Този момент ми промени живота. И тогава се промени моят начин да се моля: вече не трупаме на точки в усилието да следвам предварително зададени схеми, а близост, слушане, очакване, отдаване. И се промени моето задействане в реалността, то стана „изживяване на реалността“ с едно Присъствие до мен, и следователно, с различен поглед, същия поглед, който изпитах върху себе си, онзи поглед, който променя тези, които са пред теб, защото ти си тази, която си променена. Всичко, което в живота си бях чела и се бях опитвала да схвана, да изуча, да разбира, беше друго: не усилие, а очевидност. И тази очевидност, ако е задълбочавана в компания, е музиката за моята душа, която винаги съм търсила“.

Ако компанията, родена от харизмата в Църквата и за Църквата, ни поражява и се чувстваме привлечени от нея, то е именно защото „тя прави конкретно преживяване срещата с този Човек, измъква Го от абстракцията и прави да Го изпитаме като реалност, от която можем да живеем сега. Компанията не е идея, реч, логика, а факт, присъствие, което предполага връзка на принадлежност“.²³⁰

²³⁰ L. Giussani-S. Alberto-J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo*, op. cit., p. 86; превод наш.

2. Авторитет: едно настоящо бащинство

Конкретната компания, където се случва срещата с Христос, се превръща, следователно, в „мястото на принадлежността на нашия Аз, от което той черпи изконната модалност да схващаме и да чувстваме нещата, да ги долавяме интелектуално и да ги преценяваме, начина да си представяме, да планираме, решаваме и действаме. Нашият Аз принадлежи на това „Тяло“, което е християнската компания, и в него черпи изконния критерий, за да се справя с всички неща. Затова тази компания е единствената модалност, която ни подготвя за реалното, кара ни да докоснем реалното и ни прави реални“.²³¹

Да се запитаме сега с Джусани: „Кой е най-важният фактор в реалността на народ, към който сме призвани, в реалността на компания, от която сме част?“. Ето неговия отговор: „Най-важният фактор в реалността на един народ е това, което наричаме *авторитет*“.²³² Авторитетът е най-важният фактор от реалността на един народ, защото без авторитет не се ражда народ. А авторитетът е мястото, където става очевидно, че Христос побеждава, където Христос доказва, че съответства на потребностите на сърцето, по убедителен начин. „Авторитетът е личност, виждайки която, човек

²³¹ Пак там, р. 85; превод наш.

²³² Л. Джусани, „Радостта, трепетът и дързостта. Никой не ражда, ако не е роден“, сп. *Tracce-Litterae communionis*, бр. 6/1997, с. II.

вижда, че това, което казва Христос, съответства на сърцето. От това народът се ръководи.²³³

В нашето общество думата „авторитет“ е често гледана с подозрение, отъждествявана с власт, която подчинява, или с персонализъм, който привързва към себе си хората. Но в живота на Църквата, у Божия народ, тя – подчертава Джусани – не е, не може да бъде такава: „Авторитетът, водачът, е точно обратното на властта, не съществува дори запетая, дори точка от думата „власт“. Затова отсъства напълно, при понятието за авторитет у Божия народ, на което и да е ниво, отсъства напълно всякакво отражение на страх: защото на властта съответства страхът, а на човек, за да се освободи от страха, не трябва да му пука за властта“.²³⁴

Какво характеризира тогава връзката с авторитета, принадлежността към Божия народ? Тази връзка е добре изразена от думата „синовност“, според разграничаването на Пеги между това да бъдем ученици и това да бъдем чеда:²³⁵ принадлежността предполага синовност, не ученичество, не повторя-

²³³ От един разговор на Луиджи Джусани с група от *Memores Domini* (Милано, 29 септември 1991 г.), в „Кой ли е Този?“, приурекна към сп. *Tracce-Litteare communionis*, бр. 9/2019, с. 10.

²³⁴ *Пак там*.

²³⁵ Пеги пише: „Когато ученикът не прави друго, освен да повтаря не същия отзвук, а жалко прекопиране на мисълта на учителя; когато ученикът не е друго освен ученик, дори да е най-великият от учениците, няма да роди никога нищо. Един ученик започва да създава само когато въвежда самият той нов отзвук (тоест в мярката, в която не е ученик). Не че не трябва да имаме учител, но единият трябва да произхожда от другия по естествените пътища на синовността, не по учебните пътища на ученичеството“ (Срв. Ch. Réguy, *Cahiers*, VIII, XI [3.2.1907]; превод наш).

емост. Именно по пътищата на синовността акцентът от една истинска компания, оригиналността на една харизма, на „онази форма на учение, на която сме предадени“, ²³⁶ навлиза в нас. Джусани ни напомня, че на авторитета сме чеда. „Един син взема род от баща си. Приема за свой рода на баща си, образуван е от рода, който му идва от бащата. Затова е целият обзет: авторитетът целия ме обзема, не е дума, от която се страхувам или от която се плаша, или която преди всичко решавам аз да следвам. Обзема ме, както Бог преди всичко ме привлича. Затова думата „авторитет“ – която би могла да има за синоним думата „бащинство“, генеративност, генерация, предаване на *genus*, на житейски корен, тоест събитието, при което моят Аз бива връхлетян и направен различен от тази връзка – е следвана от думата „свобода“, поражда свобода: това да си син е свободата.“²³⁷

Авторитетът е настоящо бащинство. За да бъдем „синове в Сина“, за да бъдем чеда в Христос – не в Христос от нашия ум, а в реалния Христос, присъстващ тук и сега, – за да бъдем, значи, въведени във връзката с Отца, е нужно да изживяваме настоящо бащинство: нужно е присъствие, което да ни роди деца. Джусани твърди: „Да има баща, е

²³⁶ Става дума за един известен израз на Ратцингер: „Вярата е сърдечно послушание към онази форма на учение, на която сме предадени“ (Й. Ратцингер, Изказване при представянето на Катехизиса на Католическата църква, във в-к *Осерваторе Романо*, 20 януари 1993 г., с. 5). Срв. Рим. 6:17.

²³⁷ Л. Джусани, „Радостта, трепетът и дързостта. Никой не ражда, ако не е роден“, сп. *Tracce-Litterae communionis*, бр. 6/1997, с. II.

перманентна конфигурация, защото принадлежи към неговата история [към историята на всеки, тъй като всеки е имал баща. Но ето решаващия момент...]. Ако през 1954 г. не бях влязъл в лица „Берше“, а бях влязъл в друг лицей, щеше да бъде съвсем друга история. Конфигурацията е перманентна, но раждането – което е интересното на бащинството – е присъствие, то е нещо настоящо“.²³⁸

Няма разцвет на нашата личност, няма истинска креативност без синовност, без опита от това да сме родени. „Никой не ражда, ако не е роден. Не „ако не е бил роден“, а „ако не е роден“. Тази концепция за бащинство е най-оспорваната от цялата просветителска култура концепция“²³⁹ и много пъти дори сред християните, сред нас, които сме имали благодатта да се натъкнем на харизмата, дарена на дон Джусани, чрез която сме могли да открием по нов и вълнуващ начин това, за което говорим.

„Човек не може да бъде баща, родител, ако няма никого за баща. Не [внимание!] ако „не е имал“ [баща], а ако „няма“ [в настоящето] никого за баща. Защото, ако няма никого за баща, означава, че не става дума за събитие, [...] не е раждане. Раждането е настоящ акт.“²⁴⁰

Исус ни въвежда в Своята близост с Отца, призовавайки ни да преживяваме, в компанията, в която ни е привлякъл, едно настоящо бащинство. Това бащинство е пътят, чрез който става наша, тоест твоя и моя, връзката с Отца, която е присъща на

²³⁸ *Пак там*, р. IV.

²³⁹ *Пак там*.

²⁴⁰ *Пак там*, pp. II-IV.

Исус. За да се случи тази новост, за да връхлети тотално нашия живот връзката с Отца, така че да стане параметър на всяка наша мисъл и действие, дори най-обичайното и банално, е нужно, следователно, едно бащинство *сега*, нужно е, тоест, да бъдем родени *сега* от едно присъствие, в което Христос се превръща в изпитваема, очевидна и убедителна реалност: не можем да бъдем синове в Сина, ако не чрез това да сме родени сега. Без това раждане в настоящето няма да може да стане съзнание и живот в нас връзката с Отца и никое усилие няма да има властта да ни откъсне от нищото.

Джусани е подчертал по несравним начин съществената необходимост от това „сега“: „Събитието не идентифицира само нещо, което се е случило и с което всичко е започнало, а това, което пробужда настоящето, определя настоящето, дава съдържание на настоящето, прави възможно настоящето. Това, което знаем, или това, което имаме, става преживяване, ако това, което знаем или имаме, е нещо, което ни бива дадено сега: има една ръка, която ни го поднася сега, има едно лице, което се показва сега, има кръв, която тече сега, има възкресение, което се случва сега. Извън това „сега“ няма нищо! Нашият Аз не може да бъде задвижен, трогнат, тоест променен, ако не от една съвременност: едно събитие. Христос е нещо, което ми се случва. И така, за да може това, което знаем – Христос, цялата тема за Христос, – да бъде преживяване, е нужно да е едно настояще, което ни провокира и удря: то е настояще, както за Андрей и за Йоан е било настояще. Християнството, Христос е точно това, което е било за Андрей и Йоан,

когато вървели след Него; представете си, когато се обърнал, и как били поразени! А когато отишли в дома Му... Все така е досега, до този миг!“²⁴¹

Все пак не е достатъчно да го има това настоящо бащинство, нужно е аз да съм в готовност да се оставя да бъда роден от него. От готовността да бъдем чедра зависи цялата плодотворност на нашия живот. „Това е, което Исус казваше на Никодим: „Нужно е да се родиш отново“. „Как? Да се родя отново? Трябва ли втори път да вляза в утробата на майка си, за да се родя отново?“ „Който не се роди отново, не може да разбере истината на реалността, истината на нещата.“ Това разбиране е раждане отново.“²⁴² Който приема да Го следва, ставайки син, ще се изненада от новостта, която започва да се случва в живота му.

3. Послушанието

Джусани иска от нас настойчиво все пак да направим следваща крачка, която той смята за решаваща за израстването на едно ново самосъзнание. По-горе казахме: да се обърнем, е да си възвърнем вярата като *разпознаване*, като понятност на новостта, която е в нас и сред нас, и като *послушание*. Бяхме си обещали да се върнем на тази дума.

„Послушанието, към което тази понятност ни приканва, има нещо, ако щете, унижително, през

²⁴¹ Л. Джусани, текст от Великденската брошура 2011 на *Comunione e Liberazione*.

²⁴² L. Giussani, *La convenienza umana della fede*, op. cit., p. 130; превод наш.

което да се mine, има един стълб, с който неизбежно трябва да се съобразява: трябва да си урежда сметките с това, което наричаме „авторитет“. Ако това, което ще припомним, важи за авторитета на Църквата, създадена от Христос, единения с другите и с Папата епископ, по аналогия, по приложение на по-ниски нива, но все пак реални и педагогически решаващи, важи за всяко присъствие на фактора „авторитет“, „авторитетност“ в християнския живот.²⁴³

Нужно е да обърнем внимание на този момент, понеже „без този знак“ – авторитета – „не би имало компания между нас, не би имало тайна на Църквата, не би го имало новия народ, който върви в света, за доброто на света: без авторитет не би я имало новостта, която Христос ни е призовал да преживяваме заедно“.²⁴⁴

По пътя на обръщане, за който говореше през 1975 г., Джусани отбелязва, че „връзката с фактора авторитетност, или авторитет, е педагогически решаваща: пренебрегвайки този фактор, ние се превръщаме в прах, който най-малкият вятър хвърля и разпилява по цялото лице на Земята, ставаме отново колебливи деца, както казва св. Павел във втората глава от Послание към Колосяни: да ви не увлече някой с философия и с празна измама според човешкото предание, според стихийните световни“. Затова – продължава той – „авторитетът

²⁴³ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

²⁴⁴ L. Giussani, *Un avvenimento nella vita dell'uomo*, op. cit., p. 229; превод наш.

сред нас е културно мнение, което трябва да се дискутира, не е предлагането на едно мнение като всяко друго: авторитетната функция е предложение, в което се разиграва единството на целия наш човешки и християнски опит“.²⁴⁵

В пасажа, който следва, се подчертават, следователно, и природата на авторитета, и природата на връзката, към която той като последствие призовава всеки от нас: „Авторитетът, доколкото предлага житейски опит, дори в детайла, иска да се разиграе цялата ни личност: авторитетът е върховният знак на Тайната, на Тайната от плана на Отца. Той е върховният знак на Тайната, която е сред нас като история, която става, която се превръща, която се развива“.
 Поради това, тоест поради факта, че авторитетът е върховният знак на Тайната, която е сред нас, „внимателната преданост към авторитетната функция е послушание, от послушание към Господ, не поради сметка, която да излезе в някой спор, и при нея, следователно, е упражняването на една вяра. Поради това не може да съществува между нас авторитетност, освен в рамките на реална вяра към единството на цялото Движение; така, аналогично, Движението не би имало никаква авторитетност, ако не се старае задълбочено да преживява тази преданост към авторитета, поставен от Христос“.²⁴⁶

Този откъс ни предлага също знаците, критериите да разпознаем и преценяваме всяка „автори-

²⁴⁵ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

²⁴⁶ *Пак там*.

тетност“ в рамките на християнската компания, в която сме се въвлекли. Джусани е много точен в описанието. „Това, което казваме за Движението, е винаги педагогично. Нашият е един педагогичен опит да узрее чувството за Църквата в нашия живот: [Движението] е опитът, който Господ ни е призвал да преживяваме за тази цел. Поради което една позиция на авторитет, който не се поставя и не е чувстван, и долавян в рамките на една дълбока вярност към живота на цялото Движение, на единството на Движението, не издържа, не е следвана. Или, ако успее да бъде следвана, е деспотична, то е от деспотизъм, и затова е отчуждаваща, то е поради налагане, по някакъв начин. Светски разбираният авторитет е препъни-камък, не камък за градеж.“²⁴⁷

Истинският авторитет е съществен фактор за градеж. Светски разбираният авторитет, тоест като власт, е отчуждаващ деспотизъм, препъни-камък, не изгражда. Но това са наблюдения, които превалят сферата на един християнски опит. Действително, говорим за нужда и за измерение, които засягат всички – вярващи и невярващи. Това, което се случва с християнството, е засилване, сбъждане на човешката динамика. Отвъд специфичните фигури, следователно, един истински авторитет (*auctoritas*, „това, което прави да расте“) е наложителен фактор за израстването на Аз-а, за изграждането на нашата личност. Опитът от авторитета известява себе си в нашия живот като среща с човек, богат на съзнание за реалността, който

²⁴⁷ Пак там.

ни въвежда в комплекса от обстоятелства, въплъщавайки „хипотеза за смисъл“ за адекватното им интерпретиране и посрещане, призовавайки ни същевременно да я подложим на изпитание, да проверим от първо лице нейната състоятелност. Така че Джусани стига дотам да твърди: „Авторитетът по някакъв начин е моят най-истински Аз. Често обаче днес авторитетът се предлага и е чувстван като нещо чуждо, което „се добавя“ към индивида. Авторитетът остава извън съзнанието, макар че може би е набожно приемано ограничение“.²⁴⁸

Когато тази отчужденост преобладава, авторитетът е възприеман като препятствие за израстването на Аз-а, а не като фактор за неговото увеличаване. По силата на тази отчужденост, насърчавана и преживявана – отбелязва Джусани, – „днешната култура смята за невъзможно да познаем, да променим себе си и реалността „само“ следвайки някоя личност. Личността в нашата епоха не е разглеждана като инструмент за познание и промяна, като те биват редуktivно разбираани – първото като аналитично и теоретично размишление, а втората – като практика и прилагане на правила. Обаче Йоан и Андрей, първите двама, които се натъкнали на Исус, именно следвайки онази изключителна Личност, се научили да познават различно и да променят себе си и реалността. От мига на онази първа среща методът започнал да се развива във времето“.²⁴⁹

²⁴⁸ L. Giussani, *Il rischio educativo*, op. cit., p. 84; превод наш.

²⁴⁹ L. Giussani, «Dalla fede il metodo», in *Dalla fede il metodo*, op. cit., p. 18; превод наш.

Камю в онова напрегнато автобиографично повествование, каквото е *Първият човек*, ни предоставя свидетелство за същностната потребност от авторитет, който да не се прибавя външно към собствения Аз, от авторитет, който да е бащинство: „Още когато бях много малък, се опитвах сам да разбера кое е добро и кое – зло, защото никой около мен не можеше да ми каже. Днес признавам, че всичко ме напуска, че имам нужда от някой, който да ми покаже правия път, [...] но не от гледна точка на властта, а поради своя авторитет. Имам нужда от баща си“²⁵⁰.

Това е, което в християнския опит се извършва, показвайки се в цялата си същественост. „За да градим, е нужен здрав терен, абсолютно неподвижен, иначе не успяваме да градим. А какво здраво и сигурно имаме, ако не тайната на Христос, която е сред нас и за която сме сигурни поради иманентността към Неговата Църква, поради послушанието към авторитета на тази Църква, което ни е коствало толкова много и ще ни коства дори повече?“²⁵¹

След подчертаването на послушанието Джусани – годината е 1975-та, казахме, но неговите думи запазват непокътната своята относимост към нашата ситуация – се връща върху началната точка на своето размишление, предупреждавайки събеседниците си за една антитеза: тази между търсе-

²⁵⁰ Албер Камю, *Първият човек*, ЕА, Плевен 1994, прев. Петър Оббов, с. 37.

²⁵¹ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за СЛ от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

нето на собствена удовлетвореност и търсенето на собственото обръщане. „Значи, аз бих искал да размишлявате всички добре върху тази антитеза, на която аз приписвам опасността от едно разделение между корена, който подхранва, между източника, който подхранва нашия интелект с вяра и нашата воля, нашата енергия за християнски ангажимент, и цялата дейност, която ни бива изисквана от историческите обстоятелства, в които добрият Бог ни е накарал да живеем. Падна ни се, за съжаление, време, в което не можем да седим на фотьойла, защото е време, в което домът гори. Човешкият дом гори. Добре. В тази антитеза аз виждам опасността да благоприятства разединението между корена и разцъфването на растението, поради което растението, откъснато от корена, е обречено да изсъхне: това е антитезата между едно присъствие в Движението, в общността, в самия християнски живот като такъв като търсене на собствена удовлетвореност и търсенето обаче на собственото обръщане.“²⁵²

Радикалността и яснотата на антитезата благоприятства и по някакъв начин прави неизбежно съпоставянето с нас самите. Опасността, която остава като изкушение за всеки от нас, е тази да се подхлъзнем в „търсенето на себеутвърждаване според това, което мислим, чувстваме, вместо обръщане в критериите на това, което мислим, чувстваме и ни интересува. Не без причина Господ като първа дума е използвал думата *metánoia*: нужно е да променим критериите за оценка. Стой-

²⁵² Пак там.

ността на живота и следователно, стойността на Движението, на общността, стойността на нашия ангажимент в СЛ не е в това, което удовлетворява интереси, които на теб са ти належащи (защото те прави уважаван, създава ти приятелства, намира ти приятелка, приятел, позволява ти да прокарваш своите идеи), а стойността е в обръщането във вярата, което се случва [в теб]. Затова нека да сложим за тема това²⁵³.

4. „Стократно на този свят“

Най-лесният начин да бъдем настоятелно подтикнати към обръщането – за нас, както и за другите – са житейските свидетелства, които стигат до нас. Затова си позволявам да предам две от тях между многото, които по благодат ни заобикалят.

Преди да избухне пандемията, получих това писмо, което ни предоставя прост пример за непрекъснатото обръщане, за което говорим:

„Миналата година беше по-скоро трудна. Съпругът ми и аз бяхме напълно потопени в нашата нова работа и след известно време си дадохме сметка, че се губим: само оцелявахме, дотам че имахме сериозни трудности в нашата връзка. Имахме малко време да правим каквото и да е, много малко приятели, повечето много далече. В един момент трябваше да се спрем, за да се запитаме какво се е изгубило. Решихме да направим крачка назад в нашите съответни кариери и да започнем отново

²⁵³ Пак там.

да посещаваме Училището на общността,²⁵⁴ което бяхме пренебрегвали от месеци. За да можем да ходим заедно в Училището на общността, трябваше да наемем детегледачка – цената за която се добавяше към тази, която плащахме за тези, които се грижеха за децата през деня – и да решим да ангажираме по този начин единствената вечер, която можехме да прекараме заедно. Веднага си дадохме сметка, че ходейки в Училището на общността, сме по-щастливи: беше очевидно и беше нещо, което беше полезно и на нашата връзка. Останах изненадана от посрещането, което там ни беше оказано – никога не бих могла да си го представя, – и всяка седмица съм удивена от новодошлите. Начинът, по който мнозина говорят за своята среща с Христос във всеки миг от своя път, или въпросите, които се поставят, са за мен повод да срещна отново същото Присъствие, което ни завладя в началото. Случва се отново, за мен! След петнадесет години, прекарани в Движението, не се бях чувствала никога толкова щастлива, че посещавам Училището на общността. Това е работа, която се стараем да вършим дори през седмицата и която осветява нашите дни. Училището на общността ме учи на друг начин да гледам на реалността – по-истински, по-цялостен. Откакто започнахме отново да посещаваме, се оказваме по-открити спрямо хората, които срещаме, защото във всички желаем да разпознаем отблясъка от Неговото присъствие и във всичко желаем да преживяваме същата пълнота на

²⁵⁴ Има се предвид постоянната катехеза в движението *Comunione e Liberazione*.

сърцето. Онзи поглед, изпълнен със съчувствие и симпатия към моята личност, какъвто е начинът, по който Христос влезе в живота ми, е единственото нещо, което съответства наистина на моето реално желание. Всичко останало идва след това. И си дадохме сметка, че ние можем да забележим навсякъде отблясъка Му именно благодарение на подновяването на първата среща. Днес има толкова много лица! Въодушевяващо е да виждаме Неговата компания в нашите съседи, в свещеника от нашата енория, в колегите ни или в малките неща, които ни помагат с простото си случване. Работата, която свършихме през тази година, посещавайки, беше ценна: разпознахме това, което реално ни подкрепя, с по-зряла, по-съзнателна, напреднала, свободна и радостна вяра. Благодарим, че ни помогна да изминем този път на откритие и осъзнаване. „Без Мене не можете да вършите нищо“, казва Исус на последната вечеря. Можем да потвърдим чрез преживения опит, че е вярно“.

Както пише св. Бернар, „това, което ни идва от Бог, не можем да го запазим и задържим без Него“.²⁵⁵ Тоест, без повторното случване на Неговото присъствие и без ние да го удовлетворим, не можем да произведем отново тези плодове, които все пак сме вкусили. Пътят към истинското е опит: геният на образователния метод на Джусани е изцяло тук.

Бих искал да предложа второ свидетелство, показателно поради житейската новост, която демон-

²⁵⁵ San Bernardo, «Sermone I,1», in Id., *Sermoni sul salmo 90*, a cura dei Monaci Benedettini di Praglia, Edizioni Scritti Monastici, Bresseo di Teolo (PD) 1998, pp. 7-8; превод наш.

стрира. Това на една млада жена, която не успява да има деца. „Преди четири години се омъжих и съпругът ми и аз веднага започнахме да се стремим да имаме дете, което още не е дошло. Имаше наистина трудни моменти, в които плачът беше на дневен ред, и никой, от съпруга ми до приятелите ми, не успяваше да ме успокои. Всичко за мен зависеше от това дете, което не идваше. Отъждествявах целокупността на моя живот с нещо частично, сякаш единствената възможност за щастие за мен минаваше през отговора, който имах в ума си аз, на моето желание за майчинство. Съпругът ми в един момент ми каза: „Чуй, да идем при свещеника, който ни ожени“. Знаейки, че едно от първите неща, които щеше да ме попита, щеше да бъде: „Остана ли вярна на Училището на общността?“, се задействах предварително и започнах да чета текста, за да не му отговарям все с „не“. Четяхме *Защо Църквата*. В един момент Джусани казва: „Функцията на Църквата в историята [...] е майчинският призив към реалността на нещата: зависимостта на човека от Бог. [...] Ако е преживявано съзнанието за изначалната зависимост, [...] всички проблеми ще се разположат в условие, по-улесняващо решението. [...] Би бил, действително, поглед, отправен към Нещо по-голямо от отделния проблем, което на всичко би могло да придаде перспективата за един добър път“.²⁵⁶ Какво облекчение! Бях – най-вече – заобиколена от съпруга ми и от приятелите ми. Един ден една приятелка ми се обади и говорейки за себе си, ми каза:

²⁵⁶ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, op. cit., pp. 199, 201, 203; превод наш.

„Забременяваш, щастлива си, но после забелязваш, че дори това не ти стига. Въпросът е на какво опираме живота си“. Незабавно и необяснимо спрях да плача, от днес за утре. Промених се аз, спокойна съм – толкова, че мога да разкажа всичко това, без да плача: не съм се променила чрез дефиниции, а чрез лица и факти. Показах се на път и с нов поглед върху моето усилие, което все пак продължава да го има. Това, което откривам при себе си, е една радост, която не идва от мен, която ми позволява да се поверя напълно на плана на Някого Другого и която напоследък ме изпълва с благодарност. Усилието го има и остава, но мога да гледам на него ведро. Св. Августин казвал: „Неспокойно е сърцето ми, докато не намери в Тебе покой“. Нужно е Някой Друг да изпълни моя живот, за да отпусна хватката върху това, което ми е в ума. Не мога да премахна желанието си, защото го има. Обаче сега не изпадам повече в претенцията отговорът да дойде, както ми е на ума: в очакване съм Някой Друг да отговори на моето желание, устремена съм да доловя този отговор. Като тръгвам отново от Христос, тази трудност не е вече тежест, която смачква. Веднага щом се отдръпна от Христос, настъпват тревогата и страхът, побеждават моите мисли, побеждава плачът; когато изхождам от Неговото присъствие, последната присъда са обаче тези фонові радост и мир, които превзеха живота ми. И гледайки на целия ми живот, знам, че Христос не ме мами. Когато реша да тръгна отново от Христос, Неговото присъствие прави моя живот по-истински, по-приятен, по-човешки, по-хубав. И това е чудо в моите очи и в очите на другите.“

Как да не останем безмълвни, изпълнени с удивление при едно такова свидетелство за човешкост, променена от срещата с телесното присъствие на Христос! Да изкараме наяве обхвата му, ни помага следното твърдение на Джусани. „Христос не дойде да каже: „Който Ме следва, ще задоволи всичките си прищевки, своите мисли, своите интереси“. Не! Но каза: „Който Ме следва, да си промени критериите, да започне да променя критериите за оценка, ценностните критерии, тези за оценъчно съждение“. И ако някой прави така, след това ще получи стократно дори от това, което е изглеждало, че губи. „Който Ме следва, ще получи живот вечен и стократното на този свят.“ Не съществува никое предложение на света, което да е по-ясно и категорично от това, защото ни предизвиква експериментално. „Който Ме следва, ще бъде повече, ще намери повече, сто пъти по толкова.“ Но „който Ме следва“ обаче!²⁵⁷

Който приеме да Го следва, да бъде син в Сина, се превръща в нов субект, „нов главен герой на световната сцена“,²⁵⁸ както каза дон Джусани на Синода на епископите за миряните от 1987 г.

Тази новост е нашата мисия в света. „Значението на нашето лично и колективно присъствие в света, нашата способност да срещаме човека, тази наша способност за среща е основана само върху една новост, една житейска новост, която е опит днес. Само в мярката, в която трупаме опит днес от връзката с

²⁵⁷ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

²⁵⁸ L. Giussani, *L'avvenimento cristiano*, Bur, Milano 2003, pp. 23-25; превод наш.

Христос и от новата връзка между нас чрез Неговото присъствие, само в мярката, в която трупаме този опит днес, ние успяваме да създадем повече човечност наоколо, повече мир сред хората наоколо.²⁵⁹

5. „За света само любовта е меродавна“

Бих искал да завърша с пожеланието, което Джузани отправи към тези, които бяха в Милано да го чуят през онзи септември на 1975 г., за да може всеки от нас да го пази в сърцето си като подкрепа в ежедневието, който ни очаква: „Ние ще бъдем винаги потънали в трудностите до шията – морални и физически, лични и социални, но няма да рухнем никога, както казва св. Павел във Второ послание до Коринтяни, четвърта глава: „Ние носим съкровището на тази Христова благодат в глинени съдове [тоест, Бог е действал така], та да се разбере, че силата идва от Бог [не от нас; не сме ние вещи, глина сме]. Затова сме наскърбявани във всичко, но никога докарани до нищета; като объркани сме, но никога се не отчайваме; гонени сме, но не се чувстваме никога изоставяни; повалени биваме, но никой никога не успява да ни погуби; винаги носим навсякъде в тялото си мъртвостта на Господа Иисуса, та и животът Иисусов да се открие в тялото ни“, следователно, в този свят“.²⁶⁰

²⁵⁹ FCL, *Аудио-визуална документация*, Първи ден за CL от новата година на живот на общността, Милано, 14 септември 1975 г.

²⁶⁰ *Пак там.*

Ако бъдем верни на благодатта, която ни е застигнала чрез харизмата на дон Джусани – ние, които бяхме привлечени от него и желаем да го следваме, – ако изживяваме Движението като лично обръщане в настоящото Събитие, „центровани в Христос и в Евангелието“, ще можем да бъдем „обятия, ръце, крака, ум и сърце на една „излизаща“ Църква“;²⁶¹ сътрудничейки си с Папата за бъдещето на Църквата в света, онова бъдеще, предвещано от кардинал Ратцингер на далечното Рождество Христово през 1969 г.:

„Бъдещето на Църквата може да дойде и дори днес ще дойде само от силата на тези, които имат дълбоки корени и живеят с чиста пълнота на своята вяра. То няма да дойде от тези, които предписват само рецепти. То няма да дойде от тези, които от време на време се нагаждат към мига, който отминава [...]. Да кажем това в позитивна форма: и този път, както винаги, бъдещето на Църквата ще излезе от новите светци. [...] И този път от днешната криза ще излезе утре една Църква, която ще е загубила много. Тя ще стане по-малка, ще трябва да започне отново всичко отначало. Тя няма да може вече да запълва много от сградите, които беше издигнала в периода на високата конюнктура. Тя, освен че ще губи членове по численост, ще загуби също много от своите привилегии в обществото. Тя ще се представя по много по-акцентиран начин от едно време като общността на свободната воля, до която може да има достъп само чрез решение.

²⁶¹ Франциск, *Реч пред движението Comunione e Liberazione*, площад „Св. Петър“, 7 март 2015 г.

Тя като малка общност ще ускорява много по-силно инициативата на своите отделни членове. [...] Тя ще разпознае отново във вярата и в молитвата своето собствено средоточие и ще изпита отново тайнствата като божествено служение, а не като проблем на литургична структура. [...] Може да се предвиди, че всичко това ще изисква време. Процесът ще бъде дълъг и тежък [...]. Но след изпитанието на тези разцепления ще излезе от една интериоризирана и опростена Църква една голяма сила. Действително, хората ще бъдат неизразимо самотни в един тотално планиран свят. Те ще изпитат, когато Бог бъде за тях напълно изчезнал, своята тотална и страшна бедност. И те ще открият тогава малката общност на вярващите като нещо напълно ново. Като надежда, която ги засяга, като отговор на въпроси, които те винаги скришом са си задавали. На мен ми изглежда сигурно, че се подготвят за Църквата много трудни времена. [...] Но Църквата ще познае нов разцвет и ще се яви на хората като родината, която на тях дава живот и надежда отвъд смъртта“.²⁶²

Пригласяйки на това „пророчество“, на новата перспектива, която се отваря пред нас в това време, Джусани каза по-малко от петнадесет години след това: „Ето, това е момент, в който би било хубаво да бъдем само дванадесет в целия свят“.²⁶³ Не го е казвал поради форма на ексклузивизъм или

²⁶² J. Ratzinger, *Fede e futuro*, Queriniana, Brescia 1984, pp. 112-117; превод наш.

²⁶³ L. Giussani, *Certi di alcune grandi cose (1979-1981)*, Bur, Milano 2007, p. 396; превод наш.

самонадеяно, а поради съзнанието, че сме се върнали сякаш отначало, в началото на всичко. И както в началото, единственото нещо, което може да ни изтръгне от нищото, е опитът от една житейска новост днес.

Само тази новост може да бъде меродавна днес. „Зрънцето християнска пшеница става наистина способно да придаде форма само ако не се затвори в специална, илюзорна форма, която живее редом и принадлежно към другите форми на света и която се самоосъжда на безплодие, а ако, следвайки примера на Исус, се откаже от себе си и жертва своя характер на специална форма, без да се оставя да бъде смутена от тревогата от това, че трябва да излезе от себе си и да се потопи, и да бъде потопена в света. Защото за света само любовта е меродавна.“²⁶⁴

²⁶⁴ H.U. von Balthasar, «Solo l'amore è credibile», in Id., *La percezione dell'amore*, Jaca Book, Milano 2010, p. 144; превод наш.

Съдържание

ВЪВЕДЕНИЕ **3**

ГЛАВА 1

НИХИЛИЗМЪТ КАТО ЕКЗИСТЕНЦИАЛНА СИТУАЦИЯ **5**

1. Подозрение относно устойчивостта на реалността и позитивността на живота 5
2. Отпадането на един смисъл на висотата на живота 11
3. Свободата пред алтернатива 16
4. Неизкоренимостта на желанието 20
5. Вик, който предполага отговор 23
6. Едно "Ти", което да възприеме вика 28

ГЛАВА 2

„КАК ДА Я ЗАПЪЛНЯ ТАЗИ ЖИТЕЙСКА БЕЗДНА?“ **31**

1. Недостатъчни опити 31
2. Нашата човешкост 40
3. „Способност да бъде почувстван целият човек“ 45

ГЛАВА 3

„CARO CARDIO SALUTIS“ **51**

1. Едно телесно присъствие 51
2. Евреинът Исус от Назарет 59
3. Едно събитие 67
4. За да засечем истинското, е достатъчно искрено внимание 77
5. Разпознаване, което се нарича вяра 79
6. Свобода и доверие 82

ГЛАВА 4

ПЪТ, КОЙТО ПРОДЪЛЖАВА ЦЯЛ ЖИВОТ **87**

1. Необходимостта от път 88
2. Изкушението на себеутвърждаването 94
3. Обръщане. Да си възвръщаме непрекъснатото вярата 101

ГЛАВА 5

ВРЪЗКАТА С ОТЦА **111**

1. Нашият живот зависи от Някого Другого 111
2. Да следваме Исус: да бъдем чеда 122
3. Бедата е забравянето 130

ГЛАВА 6

СИНОВЕ В СИНА **135**

1. Чрез компанията на вярващите.
Харизмата 136
2. Авторитет: едно настоящо бащинство 143
3. Послушанието 148
4. „Стократното на този свят“ 155
5. „За света само любовта е меродавна“ 161

В това издание председателят на Братство Comunione e Liberazione мери сили с това главо-замайващо време, в което нищото грои толко-ва мощно живота на всеки, внушавайки съмнение относно позитивността на живота и изконната устойчивост на реалността, поради което всичко сякаш свършва в едно нищо, дори ние самите. Контекст, от който, парадоксално, изплува непо-носимостта да живеем без смисъл и неразруши-мото желание да бъдем желани и обичани. Завла-дяващо сравнение с настоящите събития и с недостатъчните опити да оцелеем, между разсе-яност и забравяне.

Търсене на отговор, който да бъде на висота-та на предизвикателството: едно «Ти», което да възприеме вика на нашата човешкост, пробуж-дайки любов към нас самите и към нашия живот. Среща с една жива християнска общност, коя-то прави очарователен пътя заедно. Свидетел-ството на една вяра, която навлиза в настоящия опит, пораждайки нови познание и привързаност, една вяра, способна да повиши стойността на всичко истинско, красиво и добро, което среща по пътя си.

ХУЛИАН КАРОН е роден през 1950 г. в Наваконсео (Испания). Ръко-положен за свещеник през 1975 г., той е бил преподавател по Священо Писание в мадридския университет „Сан Дамасо“. От 2004 г. се премес-ти в Милано, повикан от дон Джусани да сподели с него отговорността за ръководството на движението Comunione e Liberazione. Председател е на Братство Comunione e Liberazione от 19 март 2005 г. От академичната година 2004-2005 е преподавател по теология в миланския Католически университет на Светото сърце. През 2015 г. излезе изданието *Обезоръже-ната красота*, през 2017 г. – *Къде е Бог?*, а през 2020 г. – *Пробуждането на човешкото*.